

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSI**

**YURT DIŞI EĞİTİM BURSLARININ BURSİYERLERİN
MADDİ (EKONOMİK) VE MANEVİ REFAHLARI ÜZERİNE
ETKİSİNİN CIBEST MODELİ İLE ÖLÇÜMÜ: TÜRKİYE VE
ENDONEZYA ÖRNEĞİ**

FATCHUL WACHID

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Kadir ÜÇAY

TEMMUZ - 2021

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YURT DIŞI EĞİTİM BURSLARININ BURSİYERLERİN
MADDİ (EKONOMİK) VE MANEVİ REFAHLARI ÜZERİNE
ETKİSİNİN CIBEST MODELİ İLE ÖLÇÜMÜ: TÜRKİYE VE
ENDONEZYA ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatchul WACHID

Enstitü Anabilim Dalı : İslam Ekonomisi ve Finansı

“Bu tez 07/07/2021 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından Oybirligi ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Prof. Dr. Mahmut BİLEN	Başarılı
Doçent Dr. Kenan GÖÇER	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Kadir ÜÇAY	Başarılı

ETİK BEYAN METNİ

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet

Hayır

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütölen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmaları.)

FATCHUL WACHID

07/07/2021

ÖNSÖZ

İlk olarak âlemleri yaratan ve yaşatan, rahman ve rahîm olan Allah'a hamdolsun. Önünde de sonunda da bütün övgüler O'na mahsustur. Bu mütevazı çalışmanın hazırlanmasında kuşkusuz birçok hocalarım ve arkadaşlarımın değişik biçimlerde katkıları oldu. Hepsine ayrı ayrı teşekkür etmeyi bir borç telakki ediyorum. Özellikle bu çalışmasının ortaya çıkması için değerli bilgisiyle hep yanımda olan, çalışmanın her satırını titizlikle değerlendiren Dr. Öğr. Üyesi Kadir ÜÇAY'a çok teşekkür ederim. Ayrıca, hayatımın her alanında olduğu gibi, çalışmanın her basamağında bana destek veren ve yardımcı olan, çalışmama katkı sağlamak için her türlü işi yılmadan üstlenen eşim Danis Nurul YUNİTA'ya ve yüksek lisans eğitimim boyunca fedakârlıkta bulunan annem ve babama teşekkürlerimi sunarım. Cenab-ı Allah'tan nice başarılı çalışmalar yapmayı nasip etmesini niyaz ederim.

Fatchul WACHID

07/07/2021

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1
BÖLÜM I: TEORİK VE KURAMSAL ÇERÇEVE	8
1.1. Yurt Dışı Eğitim Bursu	8
1.2. Türkiye Devleti Tarafından Uluslararası Öğrencilere Sağlanan Yükseköğrenim Bursları.....	13
1.2.1. Türkiye Bursları	14
1.2.2. Türkiye Bursları Burs Programının Amacı	14
1.2.3. Türkiye Bursları Burs Programının Çeşitleri	15
1.3. Endonezya Hükûmeti Tarafından Sağlanan Yükseköğrenim Bursları	17
1.3.1. LPDP Bursları	17
1.3.2. LPDP Bursları Burs Programının Amacı.....	18
1.3.3. LPDP Burs Programının Çeşitleri.....	20
1.4. İslam'da Refah Kavramı	23
1.4.1. Konvansiyonel Perspektiflere Göre Refah Kavramının Tanımı ve Kapsamı ..	23
1.4.2. İslami Perspektife Göre Refah Kavramının Tanımı ve Kapsamı	25
1.5. Refaha Ulaşmada Eğitimin Rolü	30
BÖLÜM II: LİTERATÜR İNCELEMESİ VE ÖNCEKİ KONU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	33
2.1. Bursların Refah Üzerindeki Etkisi: Literatür İncelemesi	33
2.2. Maddî (Ekonomik) ve Manevî Refah Göstergeleri: Literatür İncelemesi	38

2.3. Maddi ve Manevi Refahın Göstergesi Olarak Kullanılan Değişkenler	45
2.3.1. Azim (Sebat).....	46
2.3.2. Aile Koşulları	46
2.3.3. Eğitim Deneyimi	47
2.3.4. Eğitim Süresi	47
2.3.5. Genel Not Ortalaması	48
2.3.6. Eğitim Düzeyi.....	48
2.3.7. Burs Miktarı.....	49
2.3.8. Mezunlar Ağı.....	49
2.4. Bu Çalışmanın Önceki Çalışmalardan Farkı	50
BÖLÜM III: VERİ VE METODOLOJİ.....	51
3.1. Analiz Modeli.....	51
3.2. Veri Toplama.....	52
3.3. Anakütle ve Örneklem	53
3.4. Değişkenlerin Ölçülmesi (<i>Measurement of Variables</i>).....	54
3.5. Veri Analizi	55
3.6. Finansal Desteğin (Bursun) Maddi (Ekonomik) ve Manevi Refah Düzeyine Etkisini Hesaplama Yöntemi	56
3.6.1. Maddi (Ekonomik) Yoksulluk Sınırının ve Manevi Yoksulluk Sınırının Belirlenmesi.....	56
3.6.2. Finansal Destek Bursu Almadan Önce ve Aldıktan Sonra Bursiyerlerin Manevi Refah Değerinin Hesaplanması	57
3.6.3. Katılımcıların Fiilî Gelir ve Giderlerinin Hesaplanması	59
3.6.4. CIBEST Kadranında Araştırma Sonuçlarının Sınıflandırılması.....	59
3.7. Anket Katılımcılarının Tanımlayıcı Özellikleri.....	61
3.8. Hipotez Testi	62
3.8.1. Klasik Varsayım Testi (<i>Classical Assumption Test</i>)	63

3.8.2. Çoklu Doğrusal Regresyon Katsayısı Analizi (<i>Multiple Linear Regression Analysis</i>) Test Sonuçları	67
3.9. CIBEST Kadranı Sınıflandırma Sonuçları	72
3.9.1. Finansal Destek Öncesi Bursiyerlerin Refah Seviyesi	72
3.9.2. Finansal Destek Sonrası Bursiyerlerin Refah Seviyesi	74
3.10. Araştırma Analizi	76
3.10.1. Azim (Sebat)	77
3.10.2. Aile Koşulları	77
3.10.3. Eğitim Deneyimi	77
3.10.4. Eğitim Süresi	78
3.10.5. Genel Not Ortalaması	78
3.10.6. Eğitim Düzeyi	79
3.10.7. Burs Miktarı	79
3.10.8. Mezunlar Ağı	80
3.11. Bursun Maddi (Ekonomik) ve Manevi Refah Üzerindeki Etkisi (Genel Bir Değerlendirme)	80
SONUÇ	81
KAYNAKÇA	84
EK	94
ÖZGEÇMİŞ	132

KISALTMALAR

AN	: <i>Alumni Network/Mezunlar Ağı</i>
APBN-P	: <i>Anggaran Pendapatan dan Belanja Negara-Perubahan/Devlet Gelir ve Gider Bütçesi-Değişiklik</i>
BM	: Bidik Misi Bursu
BÖP	: Büyük Öğrenci Projesi
BPPDN	: <i>Beasiswa Pendidikan Pascasarjana Dalam Negeri/Yurt İçi Lisansüstü Eğitim Bursları</i>
BPPLN	: <i>Beasiswa Pendidikan Pascasarjana Luar Negeri/Yurt Dışı Lisansüstü Eğitim Bursları</i>
BPS	: <i>Badan Pusat Statistik/Endonezya Cumhuriyeti Merkezi İstatistik Kurumu</i>
BUDI	: <i>Beasiswa Unggulan Dosen Indonesia/Başarıya Sahip Endonezyalı Öğretim Görevlileri İçin Burs Programı</i>
BUMN	: <i>Badan Usaha Milik Negara/Devlete Ait İşletmeler</i>
CIBEST	: <i>Center of Islamic Business and Economic Studies/İslami İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Merkezi Bogor Tarım Üniversitesi</i>
DEM	: <i>Discrepancy Evaluation Model/Tutarsızlık Değerlendirme Modeli</i>
DPPN	: <i>Dana Pengembangan Pendidikan Nasional/Ulusal Eğitim Geliştirme Fonu</i>
DS	: <i>Duration of Study/Eğitim Süresi</i>
EL	: <i>Education Level/Eğitim Düzeyi</i>
FC	: <i>Family Condition/Aile Koşulları</i>
GSMH	: Gayrisafi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
JPS	: <i>Jaring Pengaman Sosial/Sosyal Güvenlik Ağı Burs Programı</i>
LPDP	: <i>Lembaga Pengelola Dana Pendidikan/Endonezya Cumhuriyeti Eğitim Fonu Yönetim Kurumu</i>
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı

MV	: <i>Material Value</i> /Maddi Değer
OECD	: <i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i> / Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı
OLS	: <i>Ordinary Least Square</i> /En Küçük Kareler
PMDSU	: <i>Pendidikan Magister Menuju Dokter Sekolah Unggulan</i> /Bütünleşik Doktora Bursu
PTNB	: <i>Perguruan Tinggi Negeri Baru</i> /Yeni Devlet Üniversitelerinde Eğitim Bursları
RISTEK DIKTI	: <i>Riset, Teknologi dan Pendidikan Tinggi</i> /Endonezya Araştırma, Teknoloji ve Yükseköğretim Bakanlığı
SA	: <i>Scholarship Amount</i> /Burs Miktarı
SE	: <i>Study Experience</i> /Eğitim Deneyimi
SV	: <i>Spiritual Value</i> /Manevi Değer
UIS	: <i>UNESCO Institute for Statistic</i> /Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü İstatistik Enstitüsü
UNDP	: <i>United Nations Development Program</i> /Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
YÖK	: Yükseköğretim Kurumu
YTB	: T.C. Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Endonezya Araştırma, Teknoloji ve Yükseköğretim Bakanlığı Burs Programı ve LPDP Bursları Kazananların Sayısı.....	2
Tablo 2 : Türk Hükûmeti Burs Programlarını Kazananların Sayısı (1992-2019).....	2
Tablo 3 : Türkiye Bursları Bursiyerlerinin Sayısı 2014-2019	16
Tablo 4 : Burs Programına Göre LPDP Bursiyerlerinin Sayısı	21
Tablo 5 : İnsan Refahı Üzerine Kapitalist Ekonomi ve İslam Ekonomisi Arasındaki Bakış Farklılıkları	25
Tablo 6 : Kurtuluş Kavramının Mikro ve Makro Yönden Uygulanması.....	27
Tablo 7 : Refah Düzeyini Artırmada Bursların Etkililiği Üzerine Önceki Araştırmaların Özeti.....	34
Tablo 8 : İnsan Refahının Ölçülmesine İlişkin Önceki Araştırmaların Özeti	39
Tablo 9 : Örneklem Sayısının Hesaplanması	54
Tablo 10 : Değişkenlerin Ölçülmesi (<i>Measurement of Variables</i>)	54
Tablo 11 : İbadet Ölçüm Göstergeleri.....	58
Tablo 12 : Maddi (Ekonomik) (MV) ve Manevi (SV) Değerlerin Kombinasyonu	59
Tablo 13 : Anket Katılımcının Özellikleri (LPDP ve YTB Bursiyerleri).....	61
Tablo 14 : Maddi (Ekonomik) Refah Normalite Testi Sonucu (Y1)	63
Tablo 15 : Manevi Refah Normalite Test Sonucu (Y2).....	63
Tablo 16 : Maddi (Ekonomik) ve Manevi Refah Doğrusallık Testi Sonucu (ANOVA Tablosunun Özeti)	64
Tablo 17 : Maddi (Ekonomik) Refah Çoklu Bağlantı Testi Sonucu (Y1).....	65
Tablo 18 : Manevi Refah Çoklu Bağlantı Testi Sonucu (Y2).....	65
Tablo 19 : Maddi (Ekonomik) Refah Değişen Varyans Testi Sonucu (Y1).....	66
Tablo 20 : Manevi Refah Değişen Varyans Testi Sonucu (Y2).....	67
Tablo 21 : Maddi (Ekonomik) Refah Eş Zamanlı Regresyon Katsayısı Testi Sonucu (Y1)	68
Tablo 22 : Manevi Refah Eş Zamanlı Regresyon Katsayısı Testi Sonucu (Y2).....	68
Tablo 23 : Maddi (Ekonomik) Refah Kısmi Korelasyon Katsayısı Test Sonucu (Y1)	69
Tablo 24 : Manevi Refah Kısmi Korelasyon Katsayısı Test Sonucu (Y2).....	70

Tablo 25 : Maddi (Ekonomik) Refah Belirlilik Katsayısı Test Sonucu (Y1)	71
Tablo 26 : Manevi Refah Belirlilik Katsayısı Test Sonucu (Y2).....	71
Tablo 27 : CIBEST Modeline Göre Hesaplama Sonuçları (LPDP ve YTB Bursları'na Kazanmadan Önce ve Kazandıktan Sonra)	75

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1	: Uluslararası Öğrenci Çeken Ülkelerin Dağılımı.....	9
Şekil 2	: Akademik Yıllarına Göre Türkiye'deki Uluslararası Öğrenci Sayıları	10
Şekil 3	: Ülkelere Göre Türkiye'deki Uluslararası Öğrenci Sayıları (2019).....	10
Şekil 4	: Uluslararası Öğrenci Gönderen Ülkelerin Dağılımı	11
Şekil 5	: Dünyadaki Endonezyalı ve Türk Öğrencileri Sayısındaki Artış	12
Şekil 6	: Endonezya ve Türk Öğrencilerinin Yurt Dışına Dağılımı (2016).....	12
Şekil 7	: Burs Programına Göre LPDP Bursiyelerinin Sayısı (2013-2018)	19
Şekil 8	: LPDP Bursiyelerinin Seçtiği Hedef Ülkeler	22
Şekil 9	: LPDP Burs Programını Kazananların Oranı: Yurt İçi ve Yurt Dışı Eğitim Bursları.....	22
Şekil 10	: LPDP Burs Programına Göre Toplam Mezun Sayısı.....	23
Şekil 11	: Kurtuluş Koşullarının Çeşitli Düzeylerde Belirlenmesi.....	28
Şekil 12	: Araştırmanın Teorik ve Kavramsal Çerçevesi (<i>Theoretical and Conceptual Framework of Research</i>)	52
Şekil 13	: CIBEST Kadranı: LPDP Bursu Almadan Önce	72
Şekil 14	: CIBEST Kadranı: YTB Bursu Almadan Önce.....	73
Şekil 15	: LPDP Bursunu Aldıktan Sonra CIBEST Kadranı	74
Şekil 16	: YTB Bursunu Aldıktan Sonra CIBEST Kadranı.....	74

ÖZET

Başlık: Yurt Dışı Eğitim Burslarının Bursiyerlerin Maddi (Ekonomik) ve Manevi Refahları Üzerine Etkisinin CIBEST Modeli ile Ölçümü: Türkiye ve Endonezya Örneği

Yazar: Fatchul WACHID

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Kadir ÜÇAY

Kabul Tarihi: 07/07/2021

Sayfa Sayısı: x (ön kısmı) + 132 (tez)

Sosyal amaçlı finans fonların bir ülkede insan kaynaklarının gelişmesine, ülkenin ekonomik büyümesini hızlandırmasına, maddi (ekonomik) ve manevi yoksulluğun azaltılmasına büyük katkı sağladığı bilinmektedir. Bu çalışma burs fonlarının bursiyerlerin maddi ve manevi refahı üzerindeki etkilerine ilişkin mikro finans literatürünü ve insani gelişme boşluğunu doldurmayı amaçlamaktadır. Araştırmaya dahil edilen grup, lisans, lisansüstü LPDP ve Türkiye Bursları (YTB) eğitim bursu alarak eğitimlerini tamamlayan 382 kişilik mezun bursiyerleridir. Literatür incelenerek burslu mezunların maddi (ekonomik) refahını ölçmek amacıyla azim, aile koşulları, eğitim düzeyi, eğitim süresi, burs miktarı, öğrenim deneyimi, genel not ortalaması ve mezunlar ağı olmak üzere sekiz değişken kullanılmıştır. Ayrıca katılımcıların manevi refahını ölçmek için de CIBEST yönteminin manevi değer göstergeleri olan namaz, oruç, zekât, hane halkının çevresi ve hükümet politikaları değerlendirilmeye alınmıştır.

Çalışmada elde edilen veriler En Küçük Kareler yöntemi (Ordinary Least Square/OLS) ve CIBEST modeli ile ölçülmüş, ardından katılımcılar refah endeksi, maddi (ekonomik) yoksulluk endeksi, manevi yoksulluk endeksi ve mutlak yoksulluk endeksi olmak üzere dört kadrana ayrılmıştır. Çalışmanın sonuçlarında, maddi (ekonomik) refahın, aile koşulları, eğitim deneyimi, eğitim süresi ve eğitim düzeyi değişkenlerinden etkilendiği ortaya konmuştur. Aynı zamanda da genel not ortalaması, eğitim deneyimi, burs miktarı ve mezunlar ağı değişkeninin, burslu mezunların manevi refahını etkilediği belirlenmiştir. LPDP ve YTB bursunu aldıktan sonra LPDP mezunlarının %98'sinin ve YTB mezunlarının %100'ünün maddi (ekonomik) ve manevi açıdan müreffeh anlamına gelen 1. kadrana yükseldiği gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: CIBEST, Manevi Refah, İslami Finans, Türkiye Bursları, Maddi (Ekonomik) Refah.

ABSTRACT

Title of Thesis: Measuring the Effect of Study Abroad Scholarships on the Material (Economic) and Spiritual Welfare of the Scholars with the CIBEST Model: The Case of Turkey and Indonesia

Author of Thesis: Fatchul WACHID

Supervisor: Assist. Prof. Kadir ÜÇAY

Accepted Date: 07/07/2021 **Number of Pages:** x (pre text) + 132 (main body)

It is known that social financial funds contribute greatly to the development of human resources in a country, to accelerate the economic growth of the country, and to reduce material (economic) and spiritual poverty. The purpose of this study is to fill in the gap of microfinance literature and human development regarding the effects of scholarship funds on the material (economical) and spiritual welfare of scholarship awardees. Participants in this research are 382 alumni LPDP and YTB Scholarship. In this research paper, 8 variables like persistence, family condition, level of education, duration of the study, scholarship amount, study experience, GPA and alumni network are used to measure the material welfare of scholarship alumni. Furthermore, Spiritual value indicators are evaluated from the CIBEST method which is shalat, fasting, zakat, government support, and household environment to measure the spiritual welfare of the alumni.

Then, data will be processed by OLS (Ordinary Least Squares regression) and CIBEST calculation followed by categorizing respondents into four quadrants: welfare index, material poverty index, spiritual poverty index, and absolute poverty index. The results of this study show that family condition, study experience, duration of study and education level affect material welfare. Then the level of GPA, study experience, scholarship amount and alumni network have also influenced scholarship alumni spiritual welfare. After receiving LPDP and YTB scholarship, 98% of LPDP alumni and 100% of YTB alumni are in quadrant I which mean materially and spiritually rich.

Keywords: CIBEST, Spiritual Welfare, Islamic Finance, Turkish Scholarship, Material (Economical) Welfare.

GİRİŞ

Mevcut küresel ekonomik dönüşümün uluslararası öğrencilerin hareketliliğini kaçınılmaz hale getirdiği ve hareketliliğin her geçen yıl daha da arttığı bilinmektedir. İnsan kaynaklarının geliştirilmesinin başta Endonezya ve Türkiye olmak üzere her ülke için başlı başına önemli bir odak noktası olduğu ilgili ülkelerin bu konudaki politikalarına bakılarak görülebilir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) yayınladığı verilerde 2020 yılında Endonezya'nın insan kaynağı kalitesinin 0,69 puan (orta insani gelişmişlik) ile 184 ülke arasında 115. sırada, Türkiye'nin ise 0,79 puan (yüksek insani gelişmişlik) ile 63. sırada yer aldığı belirtilmektedir. Dünya Ekonomik Forumu'nun 2019 yılında yayınladığı verilere göre Endonezya'nın rekabet edebilirlik sıralamasının, 2018 yılında 141 ülke arasında 45. ve 2019 yılında ise 50. olduğu, insan kaynaklarının temelleri (*pillars of human resources*) bakımından ise Endonezya'nın 65. sırada olduğu, Türkiye'nin rekabet gücünün ise 2018 ve 2019 yıllarında 61. sırada yer aldığı ve insan kaynaklarının temelleri bakımından ise 78. Sırada olduğu görülmektedir.

İnsani gelişmenin mevcut değerlendirmesinin genel olarak; hükûmetin istikrarı, kaliteli eğitim ve kaliteli sağlık hizmetlerin yeterli dağıtılmış olması, yüksek yaşam beklentisi ve ekonomik güç ile analiz edildiği görülmektedir. Gelişmişlik endeksi, aynı zamanda, bir ülkenin kalkınmasının başarısını değerlendirmede insan kaynaklarının kalitesinin ana kriter olması gerektiğini de söylemektedir. İnsan Kaynakları Geliştirme, ülkelerin ileriye dönük kalkınma stratejisinin ana taşıyıcısı olarak kabul edilmekte ve yurt dışı burslarıyla İK geliştirme stratejisi, gençlere lisanstan doktora seviyelerine kadar eğitimlerini devam ettirmeleri için finansal destek sağlayarak insanlığın refahını geliştirmeyi ve ekonomik büyümeyi hızlandırmayı sağlamaya çalışmaktadır (Caroline ve Miranda, 2014; Aliyah, 2019).

Endonezya Araştırma Teknoloji ve Yükseköğretim Bakanlığı (RISTEK DIKTI) ve Eğitim Fonu Yönetim Kurumu (LPDP) Yıllık Raporundan elde edilen verilere göre Endonezya devletinden lisans düzeyinden doktora düzeyine kadar burs alanların sayısının son beş yılda 36.862 kişiye ulaştığı görülmektedir (bkz. Tablo 1).

Tablo 1: Endonezya Araştırma, Teknoloji ve Yükseköğretim Bakanlığı Burs Programı ve LPDP Bursları Kazananların Sayısı

Yıl	BPPDN	BPPLN	BUDI	PMDSU	Yurt Dışı Ön Lisans	AFIRMASI /PTNB	LPDP	Toplam
2014	2911	405	0	56	0	0	2884	6256
2015	3136	640	0	377	17	169	4651	8990
2016	0	823	2098	377	23	254	7205	10780
2017	1013	747	2451	569	30	400	2171	7381
2018	0	571	-	704	3	388	1789	3455

Açıklama: BPPDN (Yurt İçi Lisansüstü Eğitim Bursları), BPPLN (Yurt Dışı Lisansüstü Eğitim Bursları), BUDI (Başarıya Sahip Endonezyalı Öğretim Görevlileri İçin Burs Programı), PMDSU (Bütünleşik Doktora Bursu), PTNB (Yeni Devlet Üniversitelerinde Eğitim Bursları).

Kaynak: Endonezya Araştırma Teknoloji ve Yükseköğretim Bakanlığı ve LPDP 2018 Yıllık Raporu.

Türk hükûmetinin Büyük Öğrenci Projesi politikasının ilk uygulamaya konulmasından bu yana da 75.550 uluslararası öğrenciye lisans düzeyinde eğitim bursu sağladığı kaydedilmektedir (bkz. Tablo 2).

Tablo 2: Türk Hükûmeti Burs Programlarını Kazananların Sayısı (1992-2019)

No	Burs Türü	Dönem	Kazananların Sayısı
1	Devlet Bursu BÖP	1992-2010	31.982
2	Hükûmet ve Bakanlık Bursu	2001-2010	10.207
3	Türkiye Bursları (YTB)	2012-2019	33.361

Açıklama: Türkiye Bursları (YTB) günümüzde devam etmektedir.

Kaynak: Özoğlu vd. (2012) ve Türkiye Bursları (YTB) verilerinden derlenerek hazırlanmıştır.

Endonezya ve Türkiye hükûmetleri tarafından sağlanan çok sayıda eğitim bursu sayesinde, insan kaynakları kalitesinin artırılması ve bu sayede devletin refah düzeyinin yükseltmesi amaçlanmaktadır.

Günümüzde insan refahı, artan varlık sayısı veya ihtiyaç duyulandan daha fazla olan varlık sayısı ile değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, sahip olunan varlıklar azalursa, insan

refahının da azaldığı kabul edilmektedir. Bu görüşün, bir kişinin sahip olduğu mülk, gelir veya sosyal statü miktarına göre değerlendirilen ve memnuniyet düzeyini tanımlayan kapitalist ekonomik düşüncenin bir sonucu olarak ortaya çıktığı değerlendirilebilir (Sakti, 2007; Zaman v.d., 2014). Makro kapsamda olduğu gibi, kişi başına düşen Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'yı (GSYH) bir ülkenin refah düzeyini ölçmek için baskın bir ölçüm aracı olarak kullanmanın gelişmiş birçok ülkede daha yüksek refah ve sosyal statüye sahip olmalarına rağmen intihar yoluyla birçok ölüm veya depresyon vakasının gerçekleşmesiyle çelişkili olduğu kabul edilmektedir. Bu noktada Ura ve diğerleri (2012) bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Toplumsal refah seviyesini ölçmek için sadece gelir miktarını ölçmek yeterli görülmemelidir. Çünkü küçük gelirlere sahip olup kendini zengin hisseden bazı insanlar var olduğu gibi aynı şekilde, gelirleri çok büyük olmasına rağmen mutsuz hisseden birçok insan olduğu da tespit edilmiştir.”

Yukarıdaki ifadeye dayanarak, refahın sadece zenginlik miktarıyla değil, aynı zamanda kanaat sahibi olmak ve huzur duygusuyla da değerlendirilebileceği sonucuna varılabilmektedir. Refahı önemseyen bir din olarak İslam'ın, toplumun sosyal refahının iyi bireysel karakteri (*beautification*) optimize ederek inşa edilmesini emrettiği ifade edilmektedir (Asutay, 2015). Böylece, kişinin ekonomik faaliyetlerini yürütürken sadece ekonomik değişkenlere değil, ahiret kavramı gibi ekonomik olmayan değişkenlere de dikkat etmesi gerektiği ve bu önemli kavramın farkında olmanın, ekonomik faaliyet dahil olmak üzere karar vermeyi rasyonelleştirmede kişinin tercihlerini etkilediği düşünülmektedir (Choudhury, 1986; Khan, 1994). Bu görüşün, İslam'ın dünyada ve ahirette "Felah" (kurtuluş veya refah) olarak adlandırılan bir refah kavramına sahip olduğunu belirten Chapra (2008) ile uyumlu olarak değerlendirilebilir. Felah, İslami hükümlerin amaçları ve maksatları anlamına gelen *makāsıdü's-şerîanın* Kur'an-ı Kerim'de belirtilen ve birkaç âlim tarafından sonuçlandırılan beş unsurunun yerine getirilmesi yoluyla insan çıkarlarına rehberlik etmek ve kayıpları ortadan kaldırmak amacıyla ifade edilen İslam hukukunun temel amacı olarak kabul edilmektedir (Chapra, 2008).

İmam Gazâlî (1980) insan ihtiyaçlarının beş temel unsurunu şöyle tanımlamaktadır: Dinin (*ed-din*), nefsin (*en-nefs*), aklın (*el-akl*), neslin (*en-nasl*), malın (*el-maal*) korunması

İslam ekonomisi herkesi toplumda adil ve dengeli davranmaya teşvik ettiğinden, bu beş temel unsur, yoksulluğun azaltılmasının yanında, refahtaki artışı ölçmek için standart olarak kullanılmaya çok uygun görülmektedir (Asutay, 2015). Ayrıca, İslam ekonomisi ve finansı ile ilgili bütün çalışmaların, hükûmetin yoksulluk düzeyini hesaplamak için standart belirlemede hataları önlemesine yardımcı olabileceğine de inanılmaktadır (Yusanto, 2008).

Araştırmanın Konusu

Sosyal amaçlı finansal fonların bir ülkede insan kaynaklarının (İK) gelişmesine, ülkenin ekonomik büyümesinin hızlanmasına, maddi ve manevi yoksulluğun azaltılmasına büyük bir katkısı olduğu değerlendirilmektedir (Dollar ve Pritchett, 1998). Hibeler ve burslar, borçla karşılaştırıldığında kişinin azminde önemli rol oynayabilen sosyal fonlar olarak tanımlanmaktadır (Alon, 2007). Nitekim birçok ülkenin gençlerinin yurt dışında eğitim görmeleri için burs aldığı bilinmektedir.

Yapılan çalışma bu konu üzerinde yoğunlaşarak yurt dışında eğitim amacıyla verilen finansal desteklerin burslarının bursiyerlerin maddi (ekonomik) ve manevi refahına etkisinin insani refah göstergeleri üzerinden nitel ve nicel yöntemlerle tespit edilerek manevi refah, mikro finans ve İslami insani gelişme (*Islamic human development*) ile ilgili literatürdeki boşlukların elde edilen araştırma sonuçlarıyla doldurulabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın Önemi

Maddi (ekonomik) ve manevi refahın gelişimini inceleyen çalışmalar gözden geçirildiğinde, çoğunluğunda burs gibi finansal yardımlara kıyasla, zekâtın etkisi ve etkinliği konusunda daha fazla araştırma yapıldığı tespit edilmiştir. İnsan kaynaklarının geliştirilmesinin bir ülkeye önemli bir katkı olarak görülmesi sebebiyle ve yukarıdaki araştırmaların incelenmesiyle ortaya çıkan sonuçlardan, burs şeklinde sağlanan finansal yardımların bir çalışmada odak noktası haline gelmesi gerektiği anlaşılmıştır.

İnsan refahını ölçmek için geliştirilen metotların özellikle İslami bir bakış açısıyla, hâlâ çok sınırlı olduğu kabul edilmektedir. Sosyal finansman ile ilgili beşerî sermayenin refaha katkısını inceleyen (Aronsson ve Lofgren, 1996) ve ayrıca kişinin ekonomik karar vermesinde rasyonaliteyi etkileyecek seçimlerle ilgili araştırmalar literatürde bulunmaktadır (Green ve Hojman, 2007). Bunun yanında manevi göstergeleri nicel

yöntemler ile ölçen ve inceleyen az sayıda çalışma olduğu bilinmektedir. Makroekonomik sorunların varlığı ve somut olmayan İslami ilkelere dayalı refahın ölçülmesindeki zorluklar, manevi göstergelerin nicel yöntemler kullanılarak geliştirilmesini oldukça önemli ve araştırılabilir kılmaktadır (Rahman ve diğerleri, 2013; Zaman ve diğerleri, 2014).

Bütün bunların yanında, devlet ve özel kuruluşlar tarafından yürütülen öğrenci hareketliliği programlarının sayısının da her geçen gün artış gözlemlenmekte, ancak bu programların etkilerini ve etkililiğini açıklamaya yönelik çalışmaların henüz yeterince yapılmadığı literatür taramasında açıkça görülmektedir.

Araştırmanın Problemi

Bu çalışmada aşağıdaki üç araştırma sorusu analiz edilecektir:

1. Devlet burslarının sağlanması, bursiyerlerin maddi (ekonomik) refahının geliştirilmesi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip midir?
2. Devlet burslarının sağlanması, bursiyerlerin manevi refahının geliştirilmesi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip midir?
3. İki ayrı devlet bursunun bursiyerler üzerindeki etkinliği ve etkisi nasıldır?

Araştırmanın Hipotezleri

Bu çalışmadaki hipotez hem İslam hukuku hem de geleneksel kavramlarda maddi (ekonomik) ve manevi refahı etkileyen faktörler üzerine bir literatür taraması temel alınarak geliştirilmiştir:

- Değişken X; azim (H1a0); aile koşulları (H1b0); eğitim deneyimi (H1c0); eğitim süresi (H1d0); genel not ortalaması (H1e0); eğitim düzeyi (H1f0); burs miktarı (H1g0); mezunlar ağı (H1h0); bursiyerlerin maddi (ekonomik) refah düzeyleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir;
- Değişken X; azim (H1a0); aile koşulları (H1b0); eğitim deneyimi (H1c0); eğitim süresi (H1d0); genel not ortalaması (H1e0); eğitim düzeyi (H1f0); burs miktarı (H1g0); mezunlar ağı (H1h0); bursiyerlerin manevi refah düzeyleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Araştırmanın Amacı

Yurt dışında eğitim amacıyla verilen finansal destek burslarının bursiyerler üzerindeki etkisinin tanımlanması ve analiz edilmesi bu çalışmanın temel amacı olarak belirlenmiştir. Araştırma amaçları aşağıda daha ayrıntılı olarak açıklanmıştır:

1. Türkiye ve LPDP Burslarının, bursiyerlerin maddi (ekonomik) ve manevi refahlarının gelişmesini en çok etkilediği karakteristik özelliklerini tespit etmek,
2. Türkiye ve LPDP Burslarının Endonezya ve Türkiye'deki devlet ve özel sektörün insan kaynakları kapasitesinin artırılması ve geliştirilmesindeki rolünü optimize etmek,
3. Türkiye ve LPDP Burslarının, insan kaynakları geliştirme programlarını ve bunların iki ülke üzerindeki etkilerini değerlendirmek.

Sayılan faydalar sayesinde, çalışmanın sonuçlarının hem kurumlara hem de bursiyerlere çok faydalı olacağı düşünülmekte, aynı zamanda kapasite geliştirmenin, mentorluk programlarının genç nesiller için daha kabul edilebilir hale getirilerek yapılabileceği ve ülke üzerinde olumlu bir etkiye sahip olacağı tahmin edilmektedir. Aynı zamanda araştırmanın sonuçlarının, bursiyerler veya mezunlar tarafından günlük yaşamda refahın anlamını yeniden tanımlamak için bir referans olarak kullanılması da amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada nitel ve nicel yöntemler olmak üzere karma bir yöntem kullanılmaktadır. Nicel yöntemlerde, birden fazla bağımsız değişkenin, bağımlı değişkenlere etkisini ölçmek için (1. ve 2. araştırma problemlerini cevaplamak için) En Küçük Kareler (*Ordinary Least Square*) çoklu doğrusal regresyon yöntemi, araştırma problemine cevap vermek ve bursun manevi refah üzerindeki etkisini incelemek (3. araştırma problemini cevaplamak) için ise CIBEST hesaplama analizi kullanılmıştır. OLS sonuçlarını analiz etmek için SPSS sürüm 21 yazılımından elde edilen veriler ile CIBEST analizinden elde edilen verileri tablo haline getirmek için Microsoft Excel 2016 kullanılmıştır.

Araştırmanın Tekniği

Bu çalışmada kullanılan veri türleri birincil ve ikincil verilerden oluşmaktadır. Birincil veri toplama, katılımcı olarak LPDP ve YTB burs mezunlara dağıtılan Google Formu aracılığıyla çevrim içi bir anket doldurulmasıyla elde edilmiştir. Örneklem alınırken, elde edilen verileri daha temsilî hale getirmeyi amaçlayan belirli hususlara dayanan bir

örnekleme tekniği olan amaçlı örnekleme (*purposive sampling*) tekniği kullanılmıştır. Anket çalışması, öğrenimlerini tamamlayan (mezun olan), Müslüman olan ve yurt dışında eğitim görmek amacıyla burs alan katılımcılar olmak üzere üç kriterle, toplam 382 mezun bir çalışma grubu üzerinde gerçekteştirilmiştir. İkincil veriler, ilgili literatürden, Dünya Bankası gibi kurumlar ile veri kullanılabilirliğine yardımcı olabilecek diğer kaynaklardan toplanmıştır. Araştırma sonuçları betimsel analiz şeklinde sunulmuştur.

Araştırmanın Sınırları

- İncelenen burs programları, LPDP Bursu olarak bilinen Endonezya Devleti tarafından sağlanan ve Türkiye Bursları (YTB) olarak tanınan Türkiye Devleti tarafından sağlanan yurt dışı eğitim burslarıdır.
- Araştırma anketinde yer alan katılımcılar, Türkiye Devleti tarafından sağlanan ve Türkiye'ye uluslararası öğrenciyi çeken bir burs programı olan YTB Bursları'nın Türkiye'de eğitimini tamamlayan öğrenciler ile Endonezya Devleti tarafından yurt dışına öğrenci gönderen bir burs programı olan ve hedef ülkelerde eğitimini tamamlayan, LPDP Bursu'nu kazanan öğrencilerdir.

Türkiye ve Endonezya'daki vakıflar tarafından sağlanan yurt dışı burs programları ile ilgili birçok veriye (finansal destek/bursların miktarı, bursiyerlerin gelişimi için yapılan faaliyetler, burs kaynağı, mezunlar ağı, vb.) ulaşılamadığı için araştırmaya dahil edilememiştir.

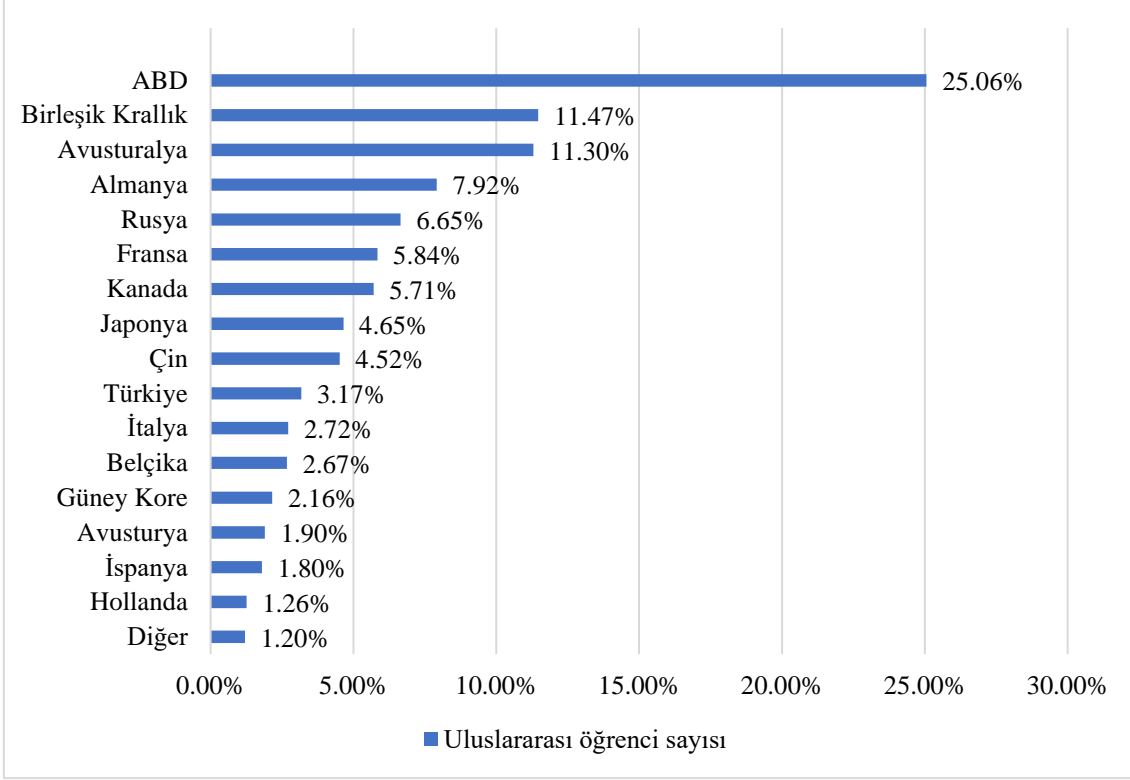
BÖLÜM I: TEORİK VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Yurt Dışı Eğitim Bursu

Uluslararası öğrenci hareketliliği olgusunun küresel dünyada yeni bir konu olmadığı, dünyanın, şirketler, teknoloji ve küresel pazarlardaki hızlı değişimler nedeniyle çok hızlı büyüdüğü ve bu durumun çok önemli bir konumda olduğu kabul edilmektedir. Bu değişim, yabancı dil becerileri, kültürel etkileşimler ve hızlı adaptasyon gibi küresel düzeyde yetkinliklerini geliştirebilecek uluslararası bilgi, beceri ve deneyim kazanma umuduyla öğrencileri yurt dışında eğitim almaya teşvik eden ana faktörler olduğu düşünülmektedir (Barnick, 2006; Forsey ve diğerleri, 2012). Özoğlu, Gür ve Coşkun'un (2012: 37) belirttiği gibi, birçok gelişmiş ülke tarafından yürütülen uluslararası öğrenci hareketliliği politikalarının hedefleri genel olarak aşağıdaki gibidir:

1. Çeşitli ülkelerdeki uluslararası öğrenci hareketliliği politikalarını izlemek,
2. Yetenekli öğrenci ve bilim adamlarını davet etmek,
3. Devletin kültürel değerlerini ve ekonomik faaliyetlerini uluslararası öğrenciler aracılığıyla ihraç etmek,
4. Küresel ekonomik gelişmelerle yüzleşmek amacıyla insan kaynaklarının rekabet gücünü artırmak,
5. Ülkeler arası kültür, güvenlik ve siyaset alanlarında bilgi paylaşımı ve karşılıklı ilişkileri güçlendirmek.

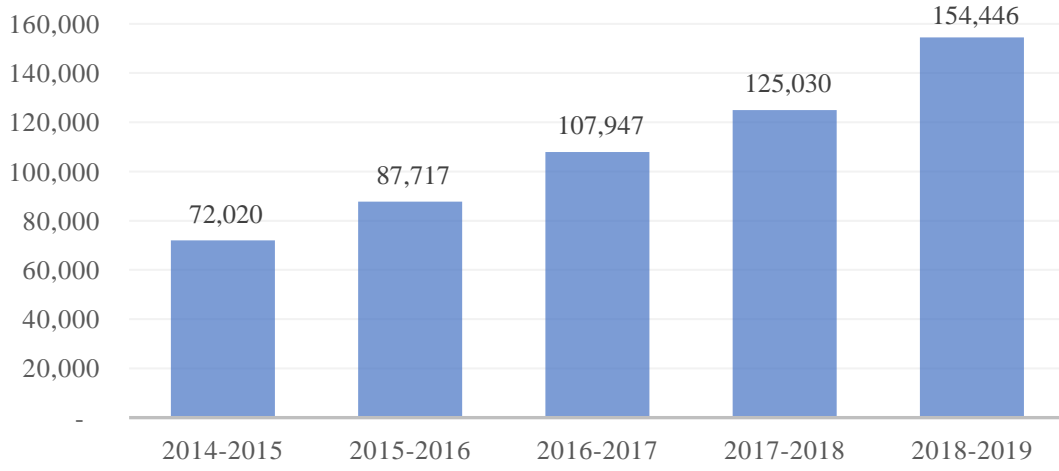
Yazarlar ayrıca, uluslararası öğrenci hareketliliğinin, öğrenci çeken ve gönderen ülkelere bağlı olarak iki farklı açıdan değerlendirildiğini öne sürmektedir. Bu çalışmada uluslararası öğrenci kabul eden ve öğrenci çeken bir ülke olarak Türkiye ile yurt dışına öğrenci gönderen bir ülke olarak Endonezya hakkında daha derinlemesine araştırma yapılmıştır. OECD (2020) verilerine göre, Amerika Birleşik Devletleri %25'ten fazla uluslararası öğrenci kabul eden en büyük ülke olduğu bilinmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra yurt dışı eğitim için uluslararası öğrencilerin en çok tercih ettiği hedef ülkelerin başında İngiltere, Avustralya, Almanya ve Rusya olduğu açıklanmaktadır. Türkiye'deki uluslararası öğrenci sayısı, dünya çapındaki uluslararası öğrenci sayısı ile karşılaştırıldığında %3,17 olarak görünmektedir.



Şekil 1: Uluslararası Öğrenci Çeken Ülkelerin Dağılımı

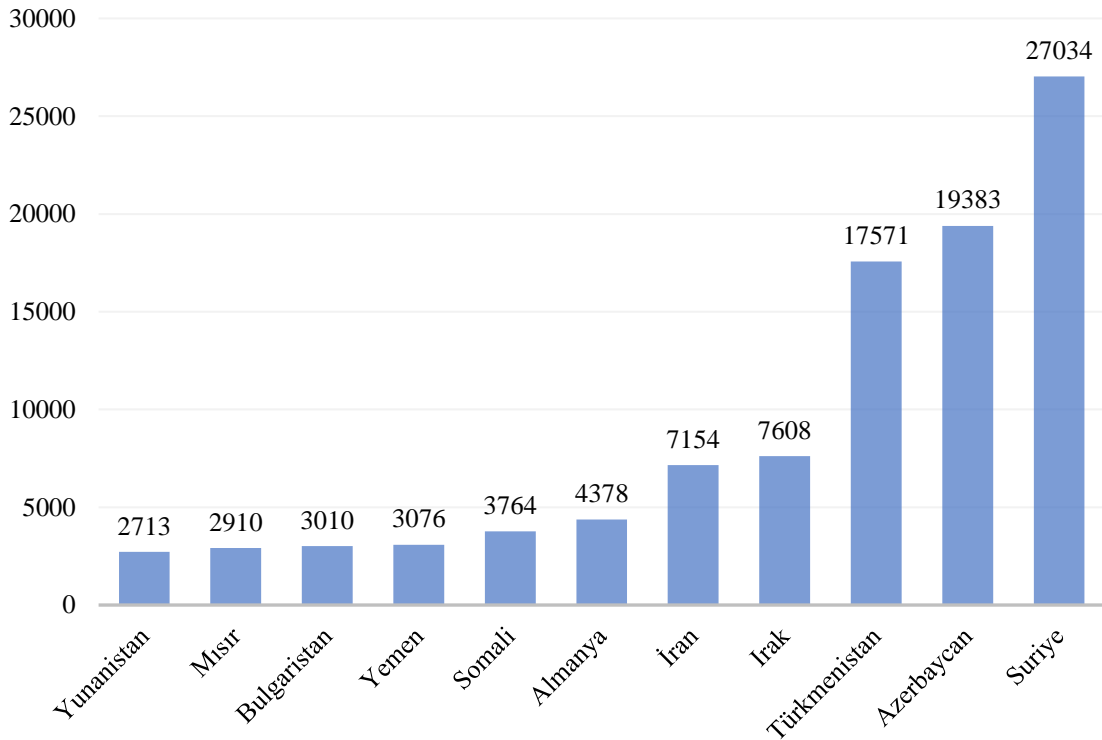
Kaynak: OECD (2020), <https://doi.org/10.1787/69096873-en>, erişim tarihi: 29 Ekim 2020.

Yükseköğretim Kurumu (YÖK) 2019 yılı istatistiki verilerine göre Türkiye’de yer alan uluslararası öğrencilerin 174 ülkeden 154.446 kişiye ulaştığı açıklanmıştır. Bu sayıdan hareketle gösterilen son 4 yılda uluslararası öğrencilerde %28’lik önemli bir artış olduğu söylenebilir (bkz. Şekil 2). Türkiye’ye en çok öğrenci gönderen ülkeler 27.034 öğrenci ile Suriye, 19.383 ile Azerbaycan ve 17.571 öğrenci ile Türkmenistan olarak görülmektedir (bkz. Şekil 3).



Şekil 2: Akademik Yıllarına Göre Türkiye'deki Uluslararası Öğrenci Sayıları (2014-2019)

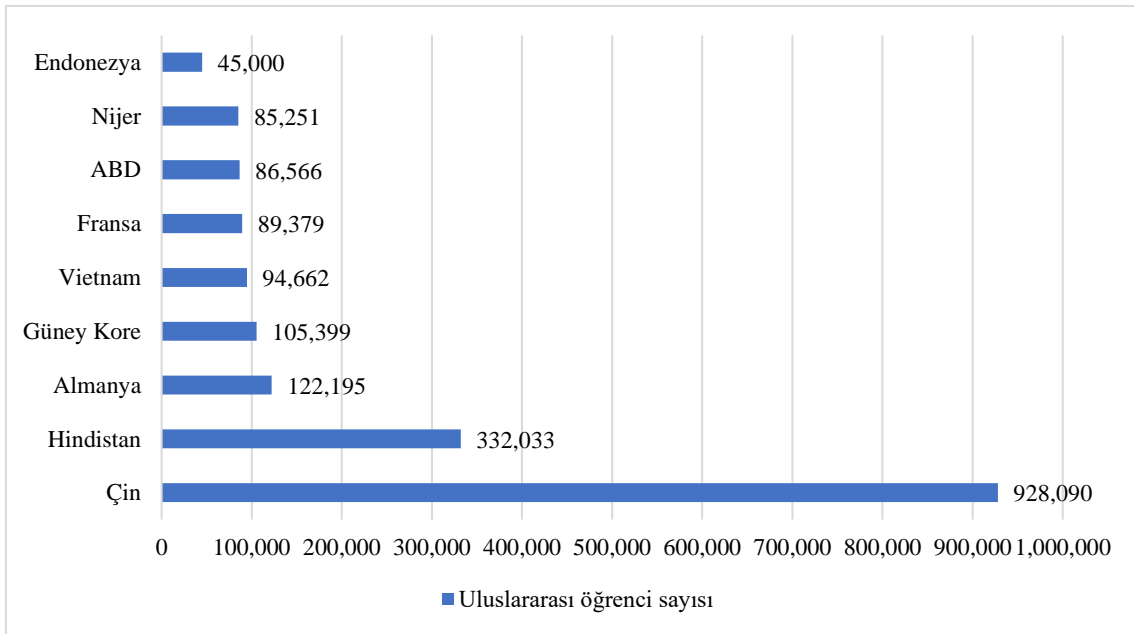
Kaynak: <https://istatistik.yok.gov.tr/> verilerinden derlenerek hazırlanmıştır (2020).



Şekil 3: Ülkelere Göre Türkiye'deki Uluslararası Öğrenci Sayıları (2019)

Kaynak: <https://istatistik.yok.gov.tr/> verilerinden derlenerek hazırlanmıştır (2020).

Diğer bir deyişle, Türkiye'yi artık eğitim alanında uluslararası öğrenciler tarafından rağbet edilen ülkelerden biri olarak kabul edilebilir. Türkiye'nin ekonomik büyüme, ileri bilim ve teknoloji, kaliteli eğitim, burs olanakları, uygun yaşam maliyetleri ve güvenli siyasi atmosfere sahip bir ülke olarak eğitim için iyi bir destinasyon imajı (*destination image*) veya ülke imajı (*country image*) meydana getirmeyi başardığı anlaşılmaktadır (Günaydın, 2012). Türkiye'yi eğitim için hedef ülke olarak değerlendirirken, yukarıda sayılan faktörlerin uluslararası öğrenciler tarafından önem verilen düşünceler olduğu değerlendirilmektedir.



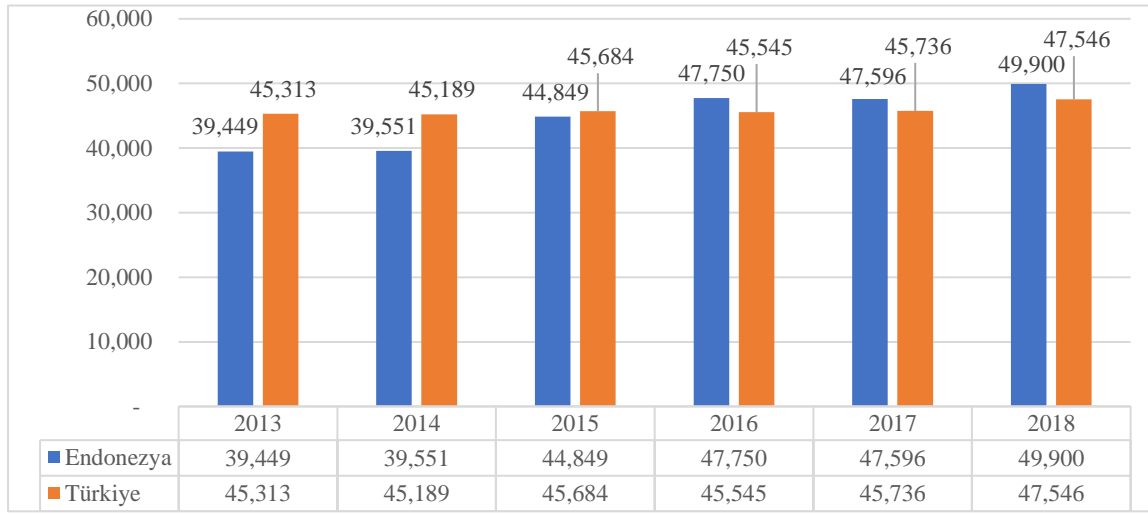
Şekil 4: Uluslararası Öğrenci Gönderen Ülkelerin Dağılımı

Kaynak: UNESCO (2017).

UNESCO verilerine (2017) göre, Çin, 928.090 öğrenci ile yurt dışına en çok uluslararası öğrenci gönderen ülke (*outbound mobility rate*) olarak kaydedilmektedir. Çin'den sonra Hindistan ve Almanya gelmektedir. Endonezya'nın ise aynı yıl toplam yurt dışında okuyan Çinli öğrencilerin %4,8'ine denk gelen 45.000 öğrenciyi yurt dışına gönderdiği görülmektedir.

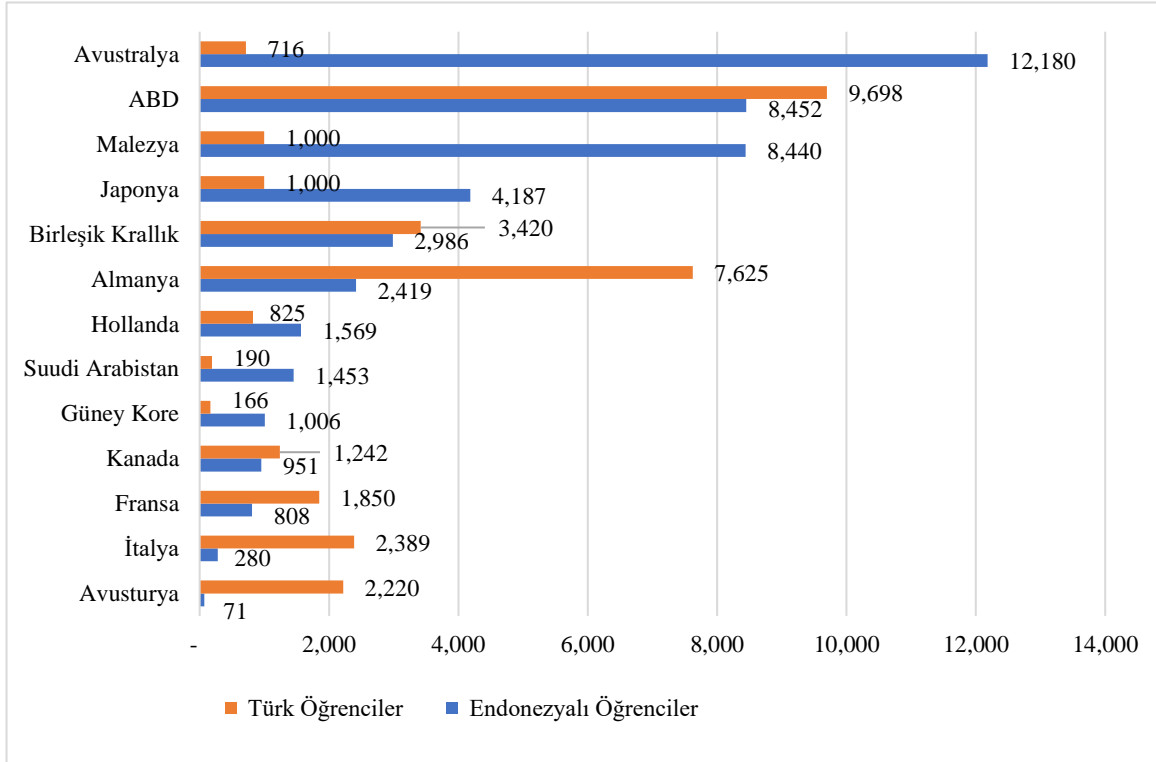
UNESCO İstatistik Enstitüsü'nün (UIS) verilerine göre, yurt dışına okumak için gönderilen en yüksek Endonezyalı öğrenci sayısının 2018 yılında 49.900 öğrenci ile olduğu, aynı yılda Türk öğrenci sayısı 47.549 olduğu bilinmektedir (bkz. Şekil 5). Genel olarak, Endonezyalı öğrencilerin eğitim için en çok Avustralya, Amerika Birleşik

Devletleri ve Malezya'yı, Türk öğrencilerin ise en çok Amerika Birleşik Devletleri, Almanya ve Birleşik Krallık'ı seçtikleri görülmektedir (bkz. Şekil 6).



Şekil 5: Dünyadaki Endonezyalı ve Türk Öğrencileri Sayısındaki Artış

Kaynak: *Outbound Mobility Rate UNESCO Institute for Statistics (UIS), 2018.*



Şekil 6: Endonezya ve Türk Öğrencilerinin Yurt Dışına Dağılımı (2016)

Kaynak: *Global Flow of Tertiary-Level Student (UIS UNESCO) <http://uis.unesco.org/en/uis-student-flow>. Erişim tarihi: 30 Ekim 2020.*

Uluslararası öğrencilerin varlığının, birçok ülkede, özellikle de genç nüfusun gelişmekte olan ülkelere göre daha düşük olma eğiliminde olduğu gelişmiş ülkelerde, ekonomik kalkınmaya ve uluslararası rekabet gücüne büyük katkı sağlayabilecek bir insan kaynağı olduğu düşünülmektedir (Hawthorne, 2020). Uluslararası öğrenciler, potansiyel insan kaynakları olarak katkılarının yanı sıra, hem ödedikleri öğrenim ücretleri, konaklama masrafları, seyahat harcamaları hem de günlük ihtiyaçları için yaptıkları harcamalar ile öğrenim gördükleri ülkenin ekonomisine doğrudan katkı sağlayabileceklerdir. Uluslararası öğrenciler, ekonomik boyutun önemli bir unsuru olarak görülmesinin yanı sıra dünya barışına ulaşmada ülkeler ve kültürler arasındaki iş birliğini, dayanışmayı ve barışı geliştirebilecekleri için de önemli bir dış politika aracı olarak kabul edilmektedir (Bevis & Lucas, 2007).

1.2. Türkiye Devleti Tarafından Uluslararası Öğrencilere Sağlanan Yükseköğrenim Bursları

1950'lerden bu yana, Türk hükûmetinin uluslararası öğrencilere "Hükûmet Bursu" programı kapsamında lisans, yüksek lisans, araştırma ve Türkçe eğitimi için burs sağladığı kaydedilmiştir. Uluslararası öğrenci kabul politikası sistematik olarak 1992 yılında uygulanmaya başlamıştır (Kaya, 2014). Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Türkiye Cumhuriyeti ile Orta Asya'daki Türki ülkeler arasında uzun vadeli ve güçlü diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yürütülen "Büyük Öğrenci Projesi (BÖP)" adlı politika Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından yürürlüğe konmuştur (Kavak ve Başkan, 2001).

Genel olarak, uluslararası öğrencilerin Türkiye'de eğitimlerine devam etmeleri için aşağıda belirtildiği dört burs programı bulunmaktadır. Ancak bu çalışma sadece Türkiye Bursları burs programını açıklamaya odaklanacaktır:

1. Büyük Öğrenci Projesi Burs Programı (1950-2003).
2. Bakanlıklar veya diğer devlet kurumları (Hükûmet Bursu) tarafından sağlanan Türk Hükûmeti Bursları (2003-2012).
3. YTB veya Türkiye Bursları (2012-Günümüz).
4. Türkiye'deki vakıflar veya özel kurumlar tarafından sağlanan burslardır.

1.2.1. Türkiye Bursları

Büyük Öğrenci Projesi'nin başarı düzeyinin, politikasının ilk gününden itibaren Türk hükûmeti tarafından istenilen sonuca ulaşmadığı kabul edilmektedir. Bunun nedeni, Türk hükûmetinin küresel düzeyde kapsamlı bir stratejisinin olmaması ve ilgili kurumların uluslararası öğrenci hareketliliğinin hızını artırmaya hazır olmamasından kaynaklanmaktadır. Büyük Öğrenci Projesi'nin küresel topluma tanıtılmasının hâlâ optimal olmaktan uzak olduğu söylenebilir. Ayrıca 1990'lı yıllarda Avrupa Birliği, Çin, Japonya, İngiltere, Fransa ve Almanya gibi ülkelerin de uluslararası öğrencilere yönelik burs programlarının daha fazla uluslararası öğrencinin ilgisini çektiği kabul edilmektedir. Ülkede ortaya çıkan çeşitli ekonomik sorunlara paralel olarak burs kontenjanı da Türk hükûmeti tarafından azaltılmaktadır. Ana dalların seçimi, burs veren kurum tarafından yapıldığından, uluslararası öğrencilerin de nihayetinde kendi istekleri doğrultusunda bir ana dal seçememeleri ayrı bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Yukarıdaki faktörler Büyük Öğrenci Projesi politikasının başarısız olmasının ana nedenleri olarak sayılabilir (Budak, 2012: 73-74).

Türk hükûmetinin bugün dünyada ortaya çıkan sorunların evrensel olduğu ve tüm insanları kapsadığına özen gösterdiği söylenebilir. Böylece Türk devlet eğitiminin amacının, nitelikli gençler yetiştirmek ve karşılaştığımız sorunlara çözüm üretebilecek nitelikli genç liderlerden oluşan bir ağ oluşturmak olduğu söylenebilir. Bu hedef, Türk devletinin ilkeleri olan karşılıklı anlayış, dayanışma ve fırsat eşitliği ile uyumlu görünmektedir.

Her uluslararası öğrencinin farklı kültürel geçmişinin ülkeler arası iş birliği ve milletlerarası saygı yoluyla ülkenin kalkınması için önemli sonuçlar sağlayacağına inanılmaktadır. Bu düşünceyle 2012 yılında uluslararası öğrencilere yönelik yükseköğretim bursları Türkiye Bursları program adı altında yenilenmiştir.

1.2.2. Türkiye Bursları Burs Programının Amacı

Türkiye'nin eğitim alanındaki uluslararasılaşma çabaları, akademik gelişme ve etkileşim, ekonomik gelişme ve dayanışma, sosyal ve kültürel etkileşimler ile siyasi ve diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi olmak üzere dört ilkeye dayanmaktadır. Öztürk'ün (2014: 66-67)

yaptığı araştırmaya göre Türkiye Bursları'nın ilkeleri, değerleri ve politika yönü dokuz ana noktada özetlenebilir:

- a. Sürdürülebilirlik (*Sustainability*)
- b. Süreç ve Sonuç Odaklılık (*Process and Result Orientation*)
- c. Yenilikçi ve Rekabetçi (*Innovative and Competitive*)
- d. Plan ve Programlama (*Plan and Programming*)
- e. Aktivite ve Etkinlik (*Activity and Effectiveness*)
- f. İş Birliğine ve Koordinasyona Açıklık (*Openness to Cooperation and Coordination*)
- g. Değer Üretilirliği (*Value Producibility*)
- h. Bütünsellik (*Holism*)
- i. Yerel ve Bölgesel Koşullara Duyarlılık (*Sensitivity to Local and Regional Conditions*)

Bu nedenle, Türkiye Bursları'nın, Türk hükûmeti tarafından birçok uluslararası öğrenciye deneyimlerini zenginleştirme, ağ kurma, lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimlerini Türkiye'de sürdürme fırsatları sağlayan, şu anda en büyük burs programlarından birisi olduğu kabul edilmektedir. Sunulan avantajlar, yıl boyunca açık seçim olmasının yanında sağlanan burs olanakları, seyahat biletleri, oturma izinleri, okul ücretleri, sağlık sigortası, barınma ve yaşam giderleri gibi çeşitli masrafları da kapsamaktadır.

1.2.3. Türkiye Bursları Burs Programının Çeşitleri

Genel olarak Türkiye Bursları burs programları ikiye ayrılabilir:

- a. Tam Zamanlı Burs Programı (*Full-Time Scholarship Program*)
 - 1) Lisans Burs Programı: Mühendislikten sağlığa, fen bilimlerinden sosyal bilimlere kadar her alanda lisans eğitime devam isteyenlere sağlanan burs programıdır,
 - 2) Lisansüstü Burs Programı: Sosyal bilimler, beşerî bilimler, temel bilimler ve mühendislik alanlarında yüksek lisans ve doktora yapmak isteyenlere sunulan burs programıdır,
 - 3) Sanat Burs Programı: Ankara Üniversitesi'nde müzik, sahne sanatları ve güzel sanatlar alanında lisans, yüksek lisans ve doktora seviyelerinde oluşturulan özel burs programıdır.

b. Kısa Süreli Burs Programı (*Short-Term Scholarship Program*)

- 1) Başarı Bursu Programı: Halihazırda bir Türk üniversitesinde öğrenim gören ve akademik performansı iyi olan uluslararası öğrencilere sağlanan burs programıdır,
- 2) Araştırma Bursu Programı: Uluslararası araştırmacıları ve akademisyenleri, kendi alanlarında ortak araştırma projeleri yürütmek üzere Türkiye'deki tanınmış akademisyenlerle iş birliği yapmaya teşvik etmeyi amaçlayan burs programıdır. Bu program sadece doktora öğrencilerine yöneliktir.

YTB verilerine göre, Türkiye'yi uluslararasılaştırmak için verilen uğraşların son on yılda önemli olumlu sonuçlar getirdiği belirtilmektedir. Yükseköğretim düzeyindeki uluslararası öğrenci sayısının %75 arttığı görülürken ve toplam 110.000 uluslararası öğrencinin 25.000'ine Türk hükûmeti tarafından burs verilirken, Türkiye uluslararası öğrencileri ağırlayan bir ülke haline gelmektedir. Uluslararası öğrenci sayısını artırma eğilimine atıfta bulunarak, YTB 2023 yılında 200.000 uluslararası öğrenci hedefi belirlemiştir.¹

Tablo 3: Türkiye Bursları Bursiyerlerinin Sayısı 2014-2019

Akademik Yıl	Başvuru Sayısı	Kazanan Sayısı
2014/2015	82.000	4.511
2015/2016	155.000	4.853
2016/2017	155.000	4.679
2017/2018	106.550	5.450
2018/2019	132.500	4.660
2019/2020	146.660	4.183
Toplam	777.650	27.183

Kaynak: T.C. Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı 2014-2019 yıllık raporlarından ve YÖK 2018-2022 Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Strateji Belgesi'den derlenerek hazırlanmıştır.

Ayrıca YTB tarafından 2021 yılında tam burslu program kapsamında bursiyerlere verilen burs miktarı lisans programları için 800TL, yüksek lisans programları 1.100TL ve doktora programları 1.600TL'dir. Türkçe hazırlık ücretleri, barınma ve konaklama, sağlık

¹ T.C. Yurt Dışı ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın uluslararası öğrenci hareketliliği politikası incelemek için <https://test.ytb.gov.tr/en/international-students/international-student-mobility> (Erişim tarihi 3 Ekim 2020).

sigortası, öğrenim ücretleri ve benzeri gibi diğer olanaklar da YTB tarafından sağlanmaktadır.

1.3. Endonezya Hükûmeti Tarafından Sağlanan Yükseköğrenim Bursları

Bilindiği gibi eğitimin, herkese aynı şartlarda verilmesi gereken ve her yurttaşın sahip olduğu anayasal bir hak olduğu kabul edilmektedir (Labaree, 2011). Endonezya Cumhuriyeti 1945 Anayasasının 31. maddesinde de temel eğitim hakkının her vatandaşın sahip olduğu bir hak olduğu belirtilmektedir. Küresel ölçekte rekabet edebilecek üretken insan kaynağı geliştirmenin bir ülkenin kalkınma stratejisi olduğu ileri sürülürken aynı zamanda günümüzde gelişme sadece ekonomik büyüme ile değil, insan kapasitesi ile de değerlendirilmesi gerektiğini (UNDP, 2020), yüksek düzeydeki bir halk eğitiminin, işçi üretkenliği ve verimliliğine ulaşmak için kullanılan teknolojik yenilik üzerinde bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmektedir (Schultz, 1971). Kişinin eğitim düzeyinin ve yaşam kalitesinin artmasıyla birlikte ülkenin kalitesini de artmaya başladığı söylenebilir (Caroline ve Miranda, 2014). Bu durumda, devletlerin finansman açısından da dahil olmak üzere kaliteli bir eğitim sürecinin uygulanmasında aktif bir rol oynaması beklenmektedir (Toutkoushian ve Michael, 2008). Bu sayede genç nesillere burs sağlayarak devletin ilerlemesi hızlandırılabilir.

2013 yılından bu yana, Endonezya burs programının politikasının ve yapılan düzenlemelerin radikal bir revizyondan geçirildiği görülmektedir. Endonezya devletinin genç nesillere burs sağlamak amacıyla Maliye Bakanlığı, Eğitim ve Kültür Bakanlığı ve Din Bakanlığı'nı koordineli çalışmaktadır. Maliye Bakanlığı tarafından aynı amaçla denetlenen ve yönetilen burs kurumlarından biri olan Eğitim Fonu Yönetim Kurumu (LPDP) bu hususta en çok bilinen kurumdur.

1.3.1. LPDP Bursları

LPDP burs fonlarının bazı kaynaklarının, bir *endowment* veya vakıf fonu yönetim mekanizması tarafından yönetilen ve Ulusal Eğitim Geliştirme Fonu (DPPN) olarak kullanılan APBN-P Devlet Gelir ve Gider Bütçesi'ndeki eğitim fonksiyonu fonundan tahsis edilen fonlar olduğu bilinmektedir. Mevduat, SBN tahvilleri ve BUMN tahvilleri gibi düşük riskli enstrümanlara yapılan yatırımın sonuçlarından elde edilen *endowment* veya vakıf fonları, gelecek nesiller için eğitim programlarının sürdürülebilirliğini

sağlamaya yönelik bir hükûmet katkısı şekli olarak burs sağlamak ve araştırmaları finanse etmek için kullanılmaktadır.

LPDP, yatırım fonlarını yönetirken, aynı zamanda, Katılım Finansı enstrümanlarına yatırım yaparak elde edilen gelirlere dayalı burs finansmanı ile toplumun ihtiyaçlarını da karşılamaktadır. LPDP (2019) raporuna göre 2010-2019 yılları arasında Endonezya'nın gelişimini desteklemek amacıyla Hükûmet ve Temsilciler Meclisi (DPR), Ulusal Eğitim Geliştirme Fonu'na (DPPN) devlet bütçesinden toplamda 51.117,7 trilyon Rupî ayırarak stratejik bir adım atmıştır.

LPDP bursunun yüksek lisans, doktora, uzmanlık ve yüksek lisans/doktora tez çalışma programlarını içeren bir burs programı olduğu belirtilmektedir. Bu burs programında dünyanın en iyi üniversitelerinde okuyacak aday öğrenciler burs alıcısı olarak önceliklendirilmektedir. Böylece ileride Endonezyalı gençlerin yurt dışında eğitimlerine devam etmeleri için daha büyük fırsatlar oluşacağına inanılmaktadır.

1.3.2. LPDP Bursları Burs Programının Amacı

LPDP vizyonunda, LPDP'nin müreffeh, demokratik ve adil bir Endonezya'nın inşa edilmesi için geleceğin liderlerini ve profesyonellerini hazırlamaya ve yeniliği teşvik etmeye kararlı olduğu açıkça gösterilmektedir. LPDP (2019) raporuna göre LPDP kurumsal vizyonu, LPDP'nin üç ana misyonunda aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır:

- a. Geleceğin Endonezyalı liderlerini ve profesyonellerini eğitim burs programı aracılığıyla hazırlamak.
- b. Devlet tarafından tahsis edilen eğitim vakıf fonunun (*endowments*) iyi bir şekilde yönetimi sağlanarak gelecek nesiller için eğitim finansmanının sürdürülebilirliğini sağlamak.
- c. Araştırma fonu ve burs programları yoluyla ülkeye değer katabilecek stratejik, yenilikçi ve uygulamalı araştırmaları teşvik etmek.

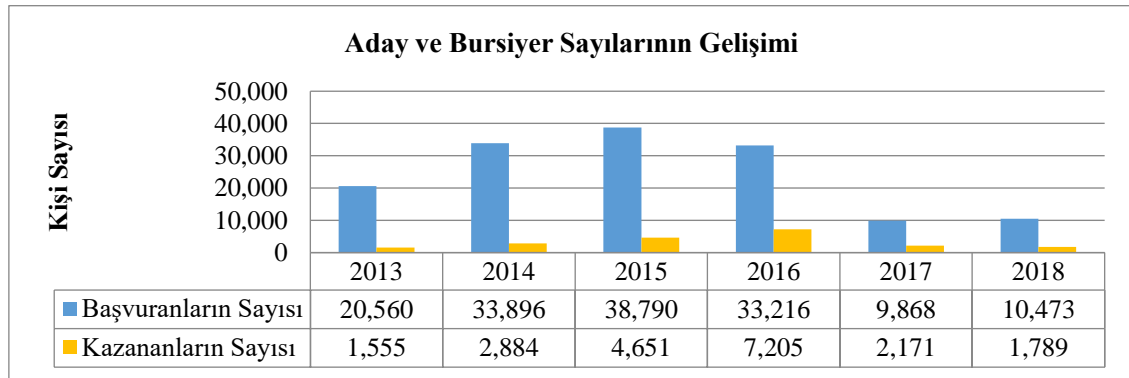
Bu amaçlarla elde edilecek sonuçların LPDP'nin Endonezya'nın en iyi genç nesli için burs programlarının düzenlenmesinde, ticari ve uygulamalı araştırmalar için finansman sağlanmasında, doğal afetlerden zarar gören eğitim tesislerinin inovasyonunun ve rehabilitasyonunun artırılmasında önemli bir rol oynayacağına inanılmaktadır. Yukarıdaki amaçların, 2011-2025 dönemi Endonezya Ekonomisinin Hızlandırılması ve

Geliştirilmesi Ana Planının (MP3EI) yönü ve genel stratejisi doğrultusunda değerlendirilmektedir. LPDP burs programı, mühendislik, bilim, tarım, hukuk, ekonomi, finans, tıp, din ve sosyokültürel alanlarda Endonezya'nın gelişiminin en önemli önceliklerle hızlandırılmasını destekleyen çeşitli alanlarda, insan kaynaklarının kalitesini geliştirmeye odaklanmaktadır.

LPDP (2019) raporuna göre tüm LPDP yöneticilerinin ve bursiyerlerinin aşağıdaki gibi beş değer ve kültüre sahip olması hedeflenmektedir:

- Dürüstlük: İyi ve doğru düşünmek, konuşmak, davranmak, çalışmak ve ahlaki ilkelerini korumak.
- Profesyonellik: İyi çalışmak, en iyi yetkinlikler temelinde doğru çalışmak, sorumluluk sahibi olmak ve kararlı olmak.
- Sinerji: Üretken ve uyumlu iç iş birliği ve ortaklık kurabilmek.
- Tam Hizmet: Gönülden, şeffaf, hızlı, doğru ve memnuniyeti karşılamaya yönelik çalışmak.
- Mükemmellik: En iyisi olmak ve başkalarına en iyisini verebilmek için tüm alanlarda gelişmeye gayret göstermek.

Bu nedenle LPDP bursu, Endonezya hükûmetinin, ülkenin dört bir yanından gelen birçok Endonezyalı gencin yıl boyunca yapılan şeffaf seçim ve sınavlarla yüksek lisans ve doktora seviyelerine kadar eğitimlerine devam edebilmeleri için büyük fırsatlar ve umut sağlayan bir burs olarak değerlendirilmektedir. Aday bursiyerlerin LPDP burs sınavına katılma yoğunluğu Şekil 7'de görülebilir.



Şekil 7: Burs Programına Göre LPDP Bursiyerlerinin Sayısı (2013-2018)

Kaynak: LPDP 2018 yıllık raporundan derlenerek hazırlanmıştır.

LPDP yönetiminin başta İngiltere olmak üzere hedef ülke seçimini daraltması nedeniyle burs başvurularının sayısındaki düşüş eğilimi 2016'dan 2018'e yükselmiş görülmektedir. Takip eden iki yıl içinde, yerli üniversitelerin gelişmenin hükûmetin odağı haline gelmesi nedeniyle, hükûmetin yurt içi ve yurt dışı üniversite burs programlarına başvurular arasında seçim sürecini sıkılaştırmaya başladığı görülmektedir.

1.3.3. LPDP Burs Programının Çeşitleri

LPDP (2019) raporuna göre aşağıdaki LPDP Burs Programının çeşitleri yer almaktadır:

- a. Genel Burs Programı
 - 1) Normal Burs Programı: Yurt içinde ve yurt dışında yüksek lisans ve doktora eğitimine devam etmek isteyenlere sağlanan burs programıdır,
 - 2) En İyi Üniversite Bursları: Kabul mektubunu başarıyla alan ve eğitimine dünyanın en iyi 12 üniversitesinde devam edenlere sağlanan burs programıdır,
 - 3) Uzman Doktor Bursları, uzmanlık eğitimine devam etmek isteyen doktora sağlanan burs programıdır,
 - 4) Yüksek lisans ve Doktora Tezi Burs Programı: Yurt içinde veya yurt dışında okuyan, tezlerini tamamlamak için maddi kaynağı sınırlı olan yüksek lisans veya doktora öğrencilerine yönelik burs programıdır.
- b. Hedeflenen Gruplara Yönelik Burs Programı
 - 1) Endonezya Devlet Memuru/Askeri/Polisi Burs Programı: Her bir birime atanan kamu personellere yönelik burs programıdır,
 - 2) Endonezya Öğretim Görevlisi Mükemmellik Burs Programı (BUDI): Halihazırda ulusal öğretim görevlisi kimlik numarasına sahip olan Endonezyalı öğretim görevlilerinin yükseköğrenimlerine yurt içi veya yurt dışındaki üniversitelerde yüksek lisans veya doktora düzeyinde devam edebilmelerine yönelik burs programıdır,
 - 3) Uluslararası Olimpiyat Bursları: Endonezya Devleti'nin adına bilim, teknoloji, spor, kültür ve sanat olimpiyatları alanlarında ulusal ve uluslararası düzeyde katkıda bulunanlara yönelik burs programıdır,
- c. Doğrulama Bursu: Sınır bölgelerinden veya daha az gelişmiş bölgelerden gelen kişilere, yoksul aileler içerisinde yüksek başarı sahiplerine veya BM bursu

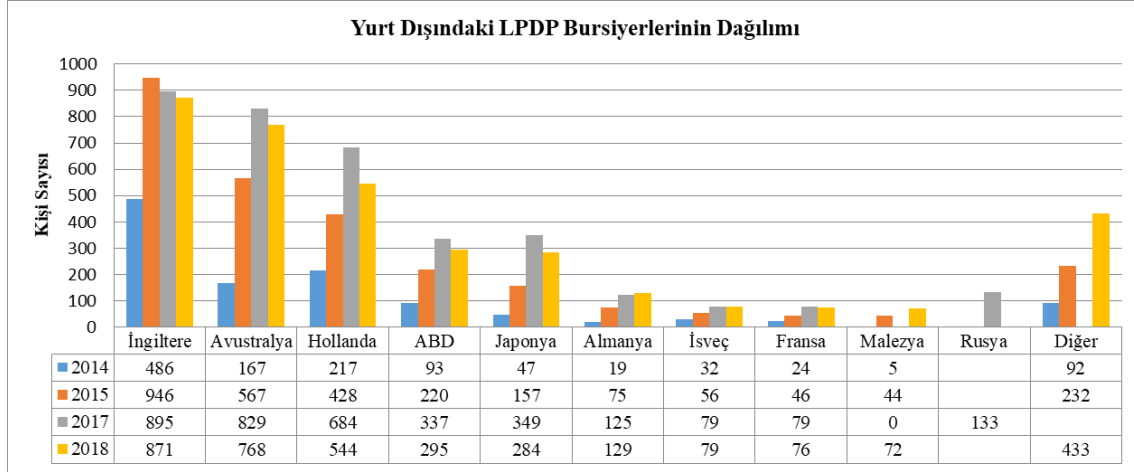
mezunlarına, engelli kişilere ve geleneksel medrese mezunlarına yönelik yüksek lisans veya doktora burs programıdır.

Hem hükûmette hem özel sektörde hem de toplum içerisinde, şimdiki ve gelecekteki Endonezya için potansiyel ve liderler hazırlama düşüncesiyle LPDP, birçok ülkede yüksek öğrenimlerine devam etmeleri için Endonezya'nın gençlerinden 20.255'ine burs verdiği bilinmektedir (bkz. Tablo 4). Yurt içi ve yurt dışında eğitim bursu alanların oranı ve dağılımları Şekil 8 ve 9'da gösterilmektedir. Öte yandan, LPDP mezunlarının sayısının 2014-2018 yılları arasında 7.108'e ulaştığı (bkz. Şekil 10) ve her yıl yaklaşık 1.000 kişi arttığı açıklanmaktadır. Aşağıdaki tablo, QS Dünya Sıralamasına göre dünyanın en iyi 50 üniversitesindeki yurt içi ve yurt dışındaki LPDP bursiyerlerinin dağılımını göstermektedir.

Tablo 4: Burs Programına Göre LPDP Bursiyerlerinin Sayısı

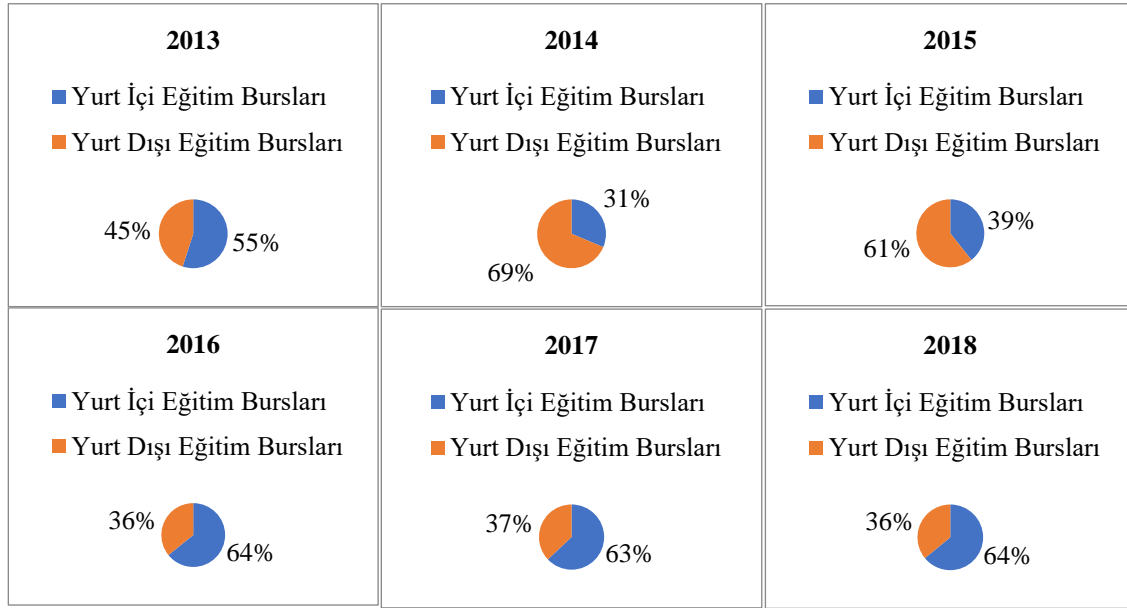
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Toplam
Yüksek Lisans ve Doktora Burs Programı - Normal	1.008	1.847	3.299	2.987	974	505	10.620
Endonezya Öğretim Görevlisi	-	-	-	2.168	353	273	2.794
Mükemmellik Burs Programı (BUDI) - Yüksek lisans ve Doktora							
Yüksek Lisans ve Doktora Güçlendirme (Affirmation) Programı	26	672	949	1.174	400	911	4.132
Uzman Doktor Bursları		37	138	191	64	50	480
Endonezya Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Bursu	-	109	-	-	-	-	109
Yüksek Lisans ve Doktora Top Up	-	97	30	23	37	-	187
Doktora Bursu (Sınavsız)	-	-	-	-	17	-	17
Yüksek Lisans ve Doktora Tezi Araştırma Burs Programı	521	122	235	662	224	50	1.814
Doğu Endonezya Bursu	-	-	-	-	102	-	102
Toplam	1.555	2.884	4.651	7.205	2.171	1.789	20255

Kaynak: LPDP 2018 yıllık raporundan derlenerek hazırlanmıştır.



Şekil 8: LPDP Bursiyerlerinin Seçtiği Hedef Ülkeler

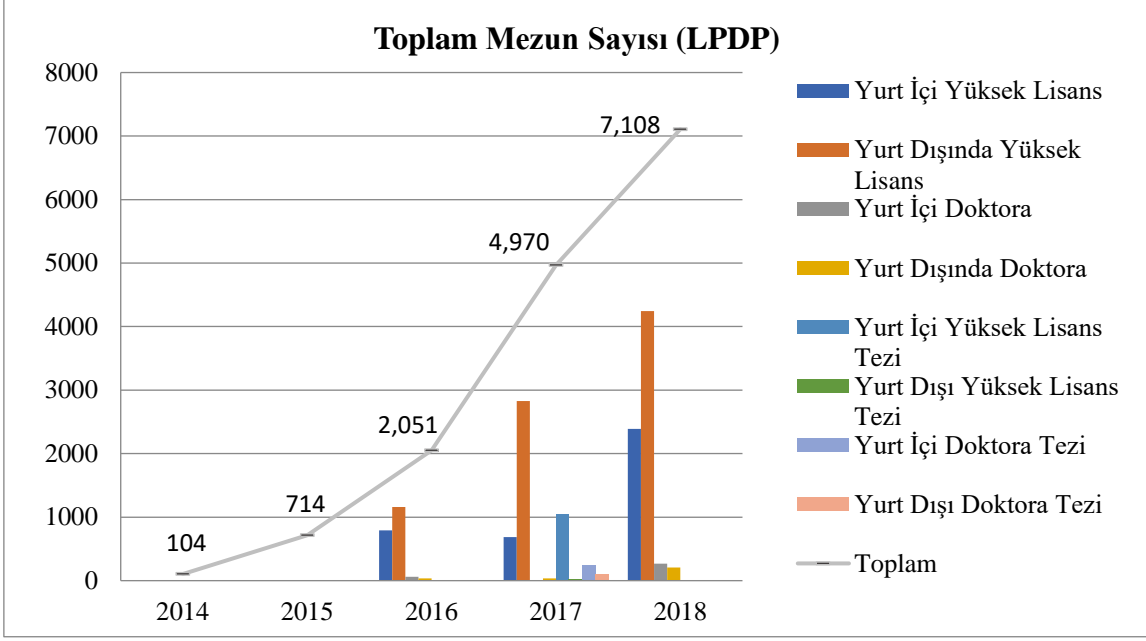
Kaynak: LPDP 2014 – 2018 yıllık raporlarından derlenerek hazırlanmıştır.



Şekil 9: LPDP Burs Programını Kazananların Oranı: Yurt İçi ve Yurt Dışı Eğitim Bursları

Kaynak: LPDP 2018 yıllık raporundan derlenerek hazırlanmıştır.

Şekil 10'a göre, LPDP burslu 2014 yılında sadece 104 kişinin mezun olduğu, ardından 2015 yılında bunun 714'e yükseldiği, takip eden üç yılın grafiğinde de yurt içi ile karşılaştırıldığında nispeten kısa öğrenim süresi nedeniyle yurt dışı yüksek lisans mezunlarının sayısının yaklaşık %50 arttığı görülmektedir.



Şekil 10: LPDP Burs Programına Göre Toplam Mezun Sayısı

Kaynak: LPDP 2014-2018 yıllık raporlarından derlenerek hazırlanmıştır.

1.4. İslam'da Refah Kavramı

1.4.1. Konvansiyonel Perspektiflere Göre Refah Kavramının Tanımı ve Kapsamı

Piyasaların ve ekonominin yapısıyla ilgili olarak ortaya çıkan yanlış anlama o kadar yaygın ve temel bir durum haline gelmiştir ki bu minvalde ekonomi alanı içinde hangi fikirlerin doğru piyasa fikirleri olduğunu tasnif etmeden refah değerinde neyin aranmaya kayda değer olduğunu anlamamızı imkânsız kılmaktadır (Merril, 2014). Ekonomi ve piyasa yapısının yanlış anlaşılması, refah seviyesindeki önemli bir düşüş sebebiyle İngiltere'nin de içinde olduğu birçok ülkenin yaşadığı 2008 Büyük Mali Krizi'ne neden olmuştur. Büyük Mali Kriz'den de daha şiddetli olan finansal kriz durumu, 2008'den önce gelişmekte olan ülkeleri bile olumsuz etkilemiştir.

Temel iktisat teorisinde, şirketlerin ve bireylerin sosyal refahı dikkate almadan verimlilik elde etmek için kârlarını maksimize etmede birbirleriyle rekabet etmeye motive oldukları anlatılmaktadır. Ekonomik aktörlerin nihai hedefi olarak sadece servet arttırmayı amaçlayan, neo-kapitalizmin ruhu, ademimerkeziyetçi bir piyasa ekonomisinin

oluşumunun temel nedeni olarak kabul edilir (Weber, 1930; Mankiw ve Taylor, 2007).² Sosyal refahı oluşturmak için kişisel çıkarlara öncelik vermenin sevgi ve nezaketten daha üstün olduğu kapitalizmin bir gereğidir (Zaman, 2018). Bu bağlamda pek çok ülkenin, özellikle Müslüman ülkelerin yoksulluk, işsizlik, enflasyon ve sosyal eşitsizlik gibi çeşitli ekonomik zorluklarla karşı karşıya kalması şaşırtıcı değildir (Chawla, 2017). Kapitalist ekonominin bir başka etkisinin de bireylerin kariyer ve zenginlik peşinde koşarken arkadaşlarını, ailesini ve çevresini ihmal ettiklerinden dolayı zamanla pişmanlık duymaları olduğuna inanılmaktadır (George, 2001; Ware, 2011).

Modern kapitalist ekonomilerin adaletin yayılmasını, sürdürülebilir büyümeyi ve çok sayıda insanın sosyal uyumunu sağlamadaki başarısızlığının temel nedeni olduğu tahmin edilmektedir. Şimdiye kadar devam eden ekonomik sorunların bir kısmının kalıcı işsizlik, uzun süren durgunluk ve kontrolsüz parasal genişlemeler olduğu görülmektedir. Bu sayede, yukarıda sayılan sorunlar ister istemez iç ve dış borca yol açmaktadır. Seküler kapitalist yönetim döneminde, ahlaki değerler ile ekonomik davranış arasındaki bağlantının hem bireysel hem de hükümet düzeyinde ortadan kalktığı görülmektedir. Devam eden ekonomik sorunlar ve kaybedilen toplumsal ahlak nedeniyle refahın tanımı ve ölçümünün kapsamının geleneksel bir perspektife dayalı olarak tartışılması gereklidir (Khan, 1994).

Bireysel refah, çevresiyle başa çıkmaya çalışma durumu olarak tanımlanmaktadır (Broom, 1986). Herhangi bir zamanda bir kişinin başa çıkacak bir sorunu yoksa, o kişinin vücut fizyolojisi, beyin durumu ve davranışlarıyla temsil edilen duyguları da dahil olmak üzere muhtemelen iyi durumda olduğu belirtilmektedir. Genel olarak, refahın anahtar bileşeninin ekonomik refah veya "ekonomik kaynaklara erişim" olduğu ifade edilmektedir (Osberg, 2003). Tannenbaum (1991) tarafından tarif edilen refah kavramı ise, zevk veya mutlulukla ilgili bir unsurdur veya "iyi bir yaşam veya tercih edilmeye elverişli" bir yaşama atıfta bulunmaktadır.

Bilindiği gibi ölçüm araçları açısından, kişi başına GSYİH genellikle ülkelerin ekonomik refahını temsil etmek için kullanılır. Bununla birlikte, Osberg'e (2003) göre, bireysel gelir adil olmadığı ve adil dağılmadığı için, GSYİH'nın o bireyin endişe düzeyini

² Merkezi olmayan ekonomi, ekonomik birimlere dağıtılan veya üretim birimlerinde yerleştirilen ekonomik faaliyettir.

gösteremeyeceği ve ayrıca GSYİH'nın, pazar dışında üretilen mal ve hizmetler ile üretken varlıkların tasarruf oranını tanımlayamayacağı da açıklanmaktadır. Yine Osberg'e göre refahın daha doğru ölçülmesinde kullanılacak bir endeksin, kişi başına tüketim akışları, üretken sosyal toplum birikimi, gelir dağılımı ve ekonomik güvenlikten oluşan dört bileşene sahip olması zorunlu kabul edilmektedir.

Tablo 5: İnsan Refahı Üzerine Kapitalist Ekonomi ve İslam Ekonomisi Arasındaki Bakış Farklılıkları

Kapitalizm	İslam
İnsanlar bencildir	İnsanlar bencil ve fedakardır
Tüketim değerlidir	Mütevazı hayat değerlidir
Ekonomik gelişme maddi ve fiziksel büyüme dayanır	İnsan ve maneviyat yoluyla ekonomik büyüme önemlidir
Vergiler yoluyla sosyal güvenlik sağlanır	Aile, toplum ve hükümet aracılığıyla sosyal güvenlik sağlanır

Kaynak: Khan (1994)

1.4.2. İslami Perspektife Göre Refah Kavramının Tanımı ve Kapsamı

Kapitalizm kavramı ile inşa edilen refah kavramı anlatıldıktan sonra, refah kavramını İslami bir bakış açısıyla açıklamanın çok uygun olacağı düşünülmektedir. İslam ekonomisi üzerine yapılan çalışmaların, dünyanın mevcut kaynaklarını iş birliği ve katılım temelinde yöneterek insanın refahını ve kurtuluşunu yâni *felah* olarak bilinen kavramı gerçekleştirme amacına hizmet ettiği değerlendirilmektedir (Khan, 1994). Arapça'da, gelişmek, mutlu olmak, imkânlarla sahip olmak ve başarılı olmak anlamına gelen "*felah*" kelimesinin kökeni olan "*efleh*", "*yuflihü*" olarak kavramları da kullanılmaktadır. Dünya hayatı, *felah*, beka (hayatta kalma), *gana* (arzudan kurtuluş) ve *izz* (güç ve şeref) olarak adlandırılan üç maddeyle tarif edilmektedir. Ahiret hayatına gelince; *felah*'ın *beka bila fena* (ebedi hayat), *gana bila fakr* (ebedi refah), *izz bila zul* (ebedi zafer) ve *ilm bila cehl* (kolay elde edilen bilgi) olduğu anlatılmaktadır. Kurtuluş kavramı ile geleneksel iktisat arasındaki refahın temel tanımındaki fark, dünyada ve ahirette (*felah*) kurtuluş ve mutluluğa ulaşmanın yanı sıra iyi ve saygılı bir yaşamın gerekli olduğu (*el-hayat'üt-tayyibe*) Chapra (2001) tarafından da belirtilmiştir.

İnsan hayatının temel amacının dünyada ve ahirette refah kazanmak olduğu, bunun da ancak iyilik yaparak elde edilebileceği konusunda bazı tariflerin Kur'an-ı Kerim'e dayandığı gösterilmiştir.

“Allah, içinizden iman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapan kimselere vaad etti ki, kendilerinden öncekilere verdiği gibi onlara da yeryüzünde iktidar verecek, onlar için hoşnutluğuna vesile kıldığı dinlerinin yerleşip yayılmasını sağlayacak, şu andaki korkularını güvenliğe çevirecektir; çünkü onlar bana hiçbir şeyi ortak koşmaksızın kulluk etmektedirler. Bütün bunlardan sonra kim inkâra sarparsa yoldan çıkmış kimseler işte bunlardır.” (Nur suresi 55. ayet).

“Erkek olsun kadın olsun, kim inanmış bir insan olarak dünya ve âhirete yararlı işler yaparsa kesinlikle ona güzel bir hayat yaşatacağız ve böylelerinin ecirlerini de muhakkak surette yapmış olduklarının daha güzeliyle vereceğiz.” (Nahl suresi 97. ayet).

Bu ayetlerin, İslam hukukuna uygun işler yoluyla Allah'ın güzel bir hayat, güvenlik duygusu, rahatlık, ferah, rızık ve çeşitli yük ve zorluklardan kaçınma gibi nimetleri teminat altına aldığı anlatılmaktadır (Sodiç, 2015). Bununla birlikte, İslam'ın bir kişiyi mülk sahibi olmaya teşvik ettiği ve bir Müslümanı, Nisa Suresi'nin 9. ayetinde belirtildiği gibi, gelecek nesli zayıf bırakmamaya teşvik ettiği bilinmektedir. Dünyada çoğu zaman refahın sembolü olan maddi zenginliğin, İslami usul anlayışına göre şükranla Allah yolunda kullanıldığında insanları ahiret refahına da götürdüğü düşünülmektedir. Çünkü İslam'da tüm malların Allah'ın bir armağanı olduğu ve bir kısmının başkalarına verilmesi gerektiği aşağıdaki ayete dayanılarak kabul edilmektedir.

“Allah'ın sana verdiğiinden âhiret yurdu kazanmaya bak ve dünyadan nasibini unutma! Allah sana ihsan ettiği gibi, sen de insanlara ihsanda bulun. Yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışma! Şüphesiz Allah bozguncuları sevmez.” (Kıyas suresi 77. ayet)

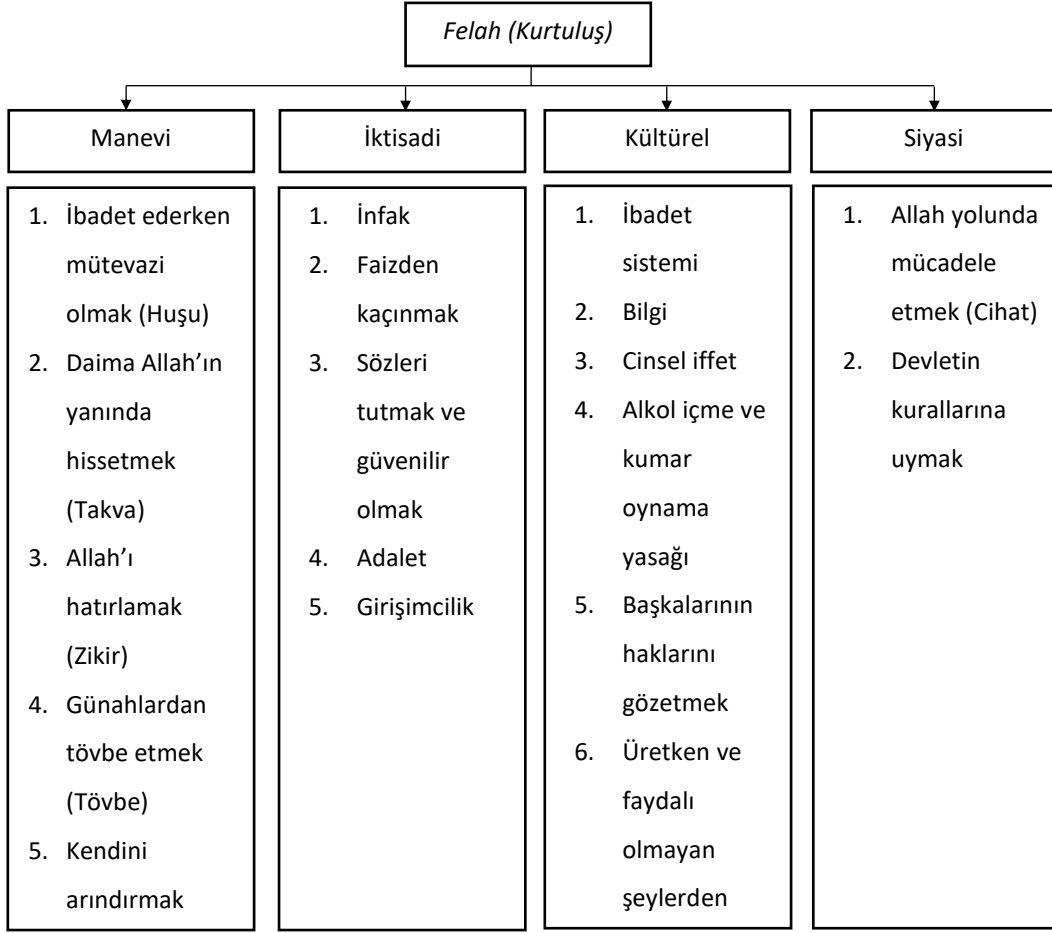
'Felah' veya kurtuluş, Khan (1994) ve Zaman (2018) gibi birçok Müslüman âlim tarafından kolayca ölçülebilmesi ve uygulanabilmesi için dünyadaki evrensel yaşam bağlamında sınıflandırılmaktadır. Khan'a göre dünya yaşamı bağlamında kurtuluş, bireysel davranış (mikro düzey) ve kolektif davranışın (makro düzey) birden çok boyutuna sahip olması olarak açıklanmaktadır.

Tablo 6: Kurtuluş Kavramının Mikro ve Makro Yönden Uygulanması

		Mikro Yönden	Makro Yönden
Kurtuluş	Hayatta Kalma (<i>Survival</i>)	Biyolojik Hayatta Kalma: fiziksel sağlık, hastalıktan kurtulma	Ekolojik denge, hijyenik ortam ve herkes için tıbbi yardım
		Ekonomik Hayatta Kalma; geçim kaynağına sahip olma	Tüm toplum için iş fırsatları oluşturma amacıyla doğal kaynak yönetimi
		Sosyal Hayatta Kalma: Kardeşlik ve uyumlu kişiler arası ilişkiler	İç sosyal uyum; farklı gruplar arasında iç çatışmaların olmaması
		Siyasi Hayatta Kalma: Devlet işlerine özgürlük ve katılım	Bir varlık olarak bağımsızlık ve kendi kaderini tayin edebilmek
Özgürlük	Yoksulluğu azaltmak	Tüm nüfus için ihtiyaçların mevcudiyeti	
	Öz güven Asalak aylaklık yerine çalışmak	Gelecek nesiller için kaynak üretmek	
Güç ve Onur	Öz saygı	Ekonomik güç ve borçtan kurtulma	
	Sivil özgürlükler, onurun ve yaşamın korunması	Askeri güç	

Kaynak: Khan (1994)

Khan'ın görüşüne göre yukarıdaki tabloya bakarak kurtuluş kavramı hem bireysel hem de kolektif alanda tüm insan hayatını kapsayan kapsamlı bir kavram olarak anlaşılabilir. Bireysel ve kolektif sosyal ilişkilerin, ortak maslahatı teşvik ettiği ve birbiriyle ilişkili olduğuna inanılmaktadır. Bu, kapitalist sistemdeki refah kavramı ile İslami sistem arasında ayırt edici bir özellik olarak kabul edilmektedir (Chowdhury, 1999). Örneğin, tüm ekonomik faaliyetlerin yürütülmesinde, bireysel tüketim davranışı ile şirket tüketim davranışı arasında perspektif açısından bir fark olmadığı, her ikisinin de İslam hukukuna göre çalıştığı, bir kişinin kurtuluş durumu, Khan (1994) tarafından, aşağıdaki tabloda gösterilen manevi, ekonomik, kültürel ve politik olmak üzere dört bölüme ayrılmaktadır.



Şekil 11: Kurtuluş Koşullarının Çeşitli Düzeylerde Belirlenmesi

Kaynak: Khan (1994)

Zaman'a (2018) göre kurtuluş, İslam medeniyeti döneminde bin yılı aşkın süredir uygulanan yaklaşımın sosyal refahı sağlamak olduğu üç boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar, aşağıda ayrıntılı olarak açıklanacak olan manevi boyut, sosyal boyut ve kurumsal boyuttur:

Manevi boyutla ilgili olarak, servetle ilgili en az dört manevi yükselme ilkesi olduğu açıklanmıştır:

a. Hazineseleri Küçük Bir Unsur Olarak Düşünmeyi Öğrenmek

İnsanın manevi gelişimi, kalplerin maddi sevgiden arındırılarak yerine Allah sevgisinin konmasıyla elde edilebilmektedir. Kur'an-ı Kerim'inin çeşitli ayetlerinde ve sahih hadislerde ifade edilmektedir. Kur'an-ı Kerim Tevbe suresi 24. ayetinde, ahirette başarının mal varlığının fazla olmasından çok Yüce Allah'a ve dine bağlılık olduğuna değinilmektedir:

De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım-akrabanız, kazandığınız mallar, durgunluğa uğramasından endiğe ettiğiniz ticaretiniz ve hoşlandığınız meskenler size Allah'tan, peygamberinden ve O'nun yolunda cihaddan daha sevimli ise, artık Allah buyruğunu (kıyameti) geręekleřtirinceye kadar bekleyin. Allah günaha saplanmış kimseleri hidayete erdirmez.

Aynı şekilde Buhari, şöyle bir hadis rivayet etmiştir:

Hâkim b. Hizam der ki: Resulullah (Sallallahu aleyhi ve Sellem)'den bir şey istedim, bana verdi, sonra yine istedim, yine verdi. Sonra yine istedim, yine verdikten sonra şöyle buyurdu: "Bu mal hoş ve tatlıdır. Kim onu hakkıyla alırsa bu mal kendisine bereketli olur. Ancak hırslı olan kişinin kazandığının bir bereketi olmaz ki böylesi bir kişi yiyip de dayanamayan kişidir. Veren el de alan elden daha hayırlıdır." (Buhari, No. 1472).

b. Cömert ve şefkatli Olmayı Öğrenmek

Cömertlik, şefkat ve başkalarıyla paylaşma, yoksulluğu ve eşitsizliği azaltmak için uygun bir İslami davranış olarak tanımlanmaktadır. İnsanların sahip olduğu mal varlığının Allah'ın emaneti olduğuna inanılırsa, malları üzerinde fakirlerin haklarını tanıyacağı beklenmektedir.

c. Yoksullara Adil Davranmak

Zengin ya da fakir diğer insanlara saygı duymanın herkes tarafından yapılması gerekmektedir. İslam'ın, servete veya şerefe değil, Allah'a karşı sorumluluk bilincine baktığı bilinmektedir. Aynı zamanda, bir kimse malını fakirlerle paylaştığında, haysiyetini incitmenin veya aşağılamanın kesinlikle yasak olduğu kabul edilmektedir.

d. Hayatta Ölçülü Olmayı ve Vermeyi Öğrenmek

Bir kişinin refah ve mutluluğunun dış koşullardan değil, kendi içinde iyi bir karakter oluşturılmaktan geldiğine inanılmaktadır. Örneğin fakirlere, zenginleri kıskanmamaları (Kur'an-ı Kerim Nisa Suresi 32. ayet) ve yaşam tarzlarını taklit etmemeleri (Enfal Suresi 55. ayeti) emredilmektedir.

“Allah’ın sizi birbirinizden üstün kıldığı şeyleri iç çekerek arzu etmeyin. Erkeklerin de kazandıklarından nasipleri var, kadınların da kazandıklarından nasipleri vardır. Allah’ın lütfundan isteyin; şüphesiz Allah her şeyi bilmektedir.” (Nisa Suresi:32)

“Allah katında canlıların en kötüsü, inkâr eden ve bir daha da imana gelmeyenlerdir;” (Enfal Suresi:55).

Buhari’nin 6466. hadisinde “Gerçek servet kanaattir” şeklinde açıklamada bulunulmuştur. Bunu maddi zenginliğin insan mutluluğunda kısa vadeli ve geçici kazanımlar yarattığını, uzun vadeli kazanımların ise kişinin yaptığı iş için şükran duyma, ideallere sahip olma, hedeflerin peşinde koşma ve gayret gösterme gibi bireysel karakterlerin gelişimini gösteren insan mutluluğu üzerine yapılan araştırmalarla (Lyubomirsky, 2008) desteklenmektedir. Mutluluğun bir aracı olarak servet peşinde koşmanın Kur’an-Kerim Maide Suresi 185. ayetinde belirtildiği gibi yalnızca bir yanılsama olduğu açıklanmaktadır.

Toplumsal boyutun İslam’da birlik, kardeşlik ve insan sevgisi vurgulanarak gerçekleşeceğine inanılmaktadır. İnsanlar arasında barışı sağlamak, barışı bozacak argümanlardan kaçınmak, başkalarına adil davranmak ve özlük hakları konusunda çok fazla endişelenmemek gibi İslamiyet’in değer ve öğretilerinin sevgi ve birlik meydana getirmeye yönelik pratik tavsiyeler içerdiğinden de bahsedilmektedir (Zaman, 2018).

Kurumsal ve Düzenleyici boyutlar; mevcut soruna yanıt verirken, manevi ve sosyal düzenlemelerin tamamlayıcı kurumsal ve yasal çerçevelerle tamamlanması gerektiğini açıklamaktadır (Zaman, 2018).

Kurumsal yapılar, bir toplumun etik bağlılığının ve ahlakının bir temsilidir. Nitekim İslami öğretilerin bu boyuttaki rolü ile sadece refah açısından değil, aynı zamanda eğitim ve istihdama erişim, sosyal fonların, vakıfların, zekâtın, etkin sadakanın, adil ve sorumlu bir iş modelinin uygulanmasının ve piyasalara erişim imkânlarının tüm insanlar için adil hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

1.5. Refaha Ulaşmada Eğitimin Rolü

İnsanların aynı gelişme fırsatına sahip olması için genel olarak temel insani ihtiyaçlarının yanı sıra eğitime de özel bir önem verilmesi gerekmektedir. Eğitim, toplumda ahlaki gelişim için oldukça uygun bir araç olarak ve uygun ekonomik güvenliğin anahtarı olarak

kabul edilmektedir. Üst ve alt sınıflar arasındaki aşırı uçurumun, eğitimin satılacak bir meta olarak kullanılmasından kaynaklandığı, seçkinlerin de hükûmet tarafından sağlanandan daha yüksek bir kaliteli eğitimi satın alabilecekleri ve bu eğitimden yararlanabilecekleri düşünülebilir.

Günümüzde eğitim artık satılacak bir meta haline gelmiş, bu da aşırı eşitsizliğe ve sosyal hareketliliğin azalmasına neden olmuştur. Okul seçimi bile bir kişinin sosyal statüsünü gösterebilir, böylece yoksulluğun nesilden nesile nasıl geçtiği görülebilir. Bu fenomen sadece Müslüman toplumlarda değil aynı zamanda küresel toplumlarda da ortaya çıkmakta, eğitim fırsatlarına erişimin eksikliği, yoksulluğun ve eşitsizliğin ana kaynağı olarak kabul edilmektedir (Newton, 2020).

20. yüzyılın başlarında, Reuben'in (1996) Modern Üniversitenin Oluşumu: Entelektüel Dönüşüm ve Ahlak Marjinalleştirme başlıklı araştırmasında ayrıntılı olarak tanımladığı üzere; batı eğitiminde ahlaki unsurların yavaş yavaş ortadan kalktığı, böylece eğitimin sadece saf geçim sağlamak amacıyla gerekli teknik eğitim olarak görüldüğü söylenebilir. Yukarıdaki fikirlerin dramatik ve radikal bir karakter kaybına neden olduğu, manevi boyutun kaybolmasının da Asad Zaman tarafından sempati ve şefkat eksikliği nedeniyle yoksulluğun itici gücü olduğu değerlendirilmektedir. Doğu'da da aynı eğitim eğiliminin kötü sonuçları olduğu ve günümüzde İslam ülkelerinde tezahür eden eğitim gelişiminin, para kazanmanın bir aracı olarak kapitalist modeli taklit ettiği ifade edilebilir.

İslam'ın kurtuluşu gerçekleştirmede *makāsıdü'ş-şerîaya* (nesnel) sahip olduğu bilinmektedir. *Makāsıdü'ş-şerîa* kavramı İmam Gazâlî tarafından dinin (*ed-din*), nefsin (*en-nefs*), aklın (*el-akl*), neslin (*en-nasl*), malın (*el-maal*) korunması olmak üzere beş maddede tanımlanan "insan refahı" olarak tarif edilmektedir (Al Ghazali 1937, aktaran Chapra 2008'de). Yukarıdaki beş maddenin uygulanma çabaları, sosyal sorumluluktan (gönüllü) daha fazlası olarak kabul edilen insan refahını ve sosyal değerleri teşvik etmek için kullanılmaktadır (Chapra, 2000; Asutay, 2018). Bununla birlikte, İmam Gazâlî tarafından tarif edilen *makāsıdü'ş-şerîa* kavramının kapsamı, yalnızca bireye odaklandığı ve sosyal koşullara veya adalet ve hakkaniyet gibi daha geniş konulara daha az önem verdiği düşünüldüğü için eleştirilmiştir (Siddiqi, 2004; Auda, 2008; Asutay ve Yılmaz, 2018). Yine de *makāsıdü'ş-şerîa* kavramının içerdiği çok boyutluluğun, insanların ve

toplumun refahını geliştirme ve sürdürme amacına sahip olduğu ileri sürülmektedir (Bedoui ve Mansour, 2014).

Özellikle aklın korunması hususunda *makāsıdü'ş-şer'ia* kavramının eğitim bursları, eğitim yoluyla araştırma ve beceri geliştirme yoluyla bilgi boyutuna dair katkıda bulunduğu bilinmektedir (Mohammad vd., 2008). Ayrıca, bankacılık müşterilerinin manevi refah ölçümünün, Zarar Paylaşım Profili (*Profit Loss Sharing*) ürününü kullanmaları, haksızlığa ve adaletsizliğe neden olan olumsuz işlem unsurlarının ortadan kaldırılması, bankacılık işlemlerini yürütürken (*operational activities*) İslam hukuku ilkelerine bağlılıkları ile ölçüldüğü söylenmektedir (Haniffa ve Hudaib, 2007; Mohammad vd., 2008).

Nitekim İslam'da karakteri geliştiren, sosyal sorumluluk ve erdemi öğreten, akıl, kalp ve ruh yetiştiren bir eğitim kavramı vurgulanmaktadır. İslam'da eğitimin önemi, İslam medeniyetinin ilk 600 yılındaki eğitim yöntemleri, müfredat, kurumlar, kütüphaneler ve kadınların eğitime katılımı ile ispatlandığı düşünülmektedir (Shalaby, 1954). O zamanki İslami devletlerin, eğitim için vakıf fonları aracılığıyla topluma adil fırsatlar sağladığı tespit edilmiştir. Bu politika toplum tarafından önemli olarak görüldüğü için İslam medeniyeti çağındaki entelektüel elitin tüm sosyal sınıflar tarafından temsil edildiği belirtilmiştir (Kahf, 1992).

O dönemde, gençlere eğitim sağlamak hükûmet ve toplumun ortak bir sorumluluğu olarak görüldüğünden eğitim konusunda halktan para toplama veya kamu fonu kavramı henüz bilinmemektedir. Böylece eğitim, isteyen herkese ücretsiz olarak verilmektedir.

BÖLÜM II: LİTERATÜR İNCELEMESİ VE ÖNCEKİ KONU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Bursların Refah Üzerindeki Etkisi: Literatür İncelemesi

Beşerî sermayeye yapılan yatırımın ekonomik büyüme üzerinde önemli etkilerinin olabileceği birçok çalışmada ortaya konmuştur. Batı ülkelerindeki ekonomik büyüme, teknolojinin yanında insani gelişmeye odaklanmıştır (Denison, 1962; Solow, 1957). Harbison (1973), insan refahının sermaye biriktirebilen, doğal kaynakları optimize edebilen, devleti kalkınmaya götürebilecek sosyal, ekonomik ve politik organizasyonlar kurabilen aktif bir unsur olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle, Finlandiya ve İsveç gibi doktora düzeyi de dahil olmak üzere eğitime çok fazla yatırım yapan ülkelerin vatandaşlarına burs vermenin, kişi başına düşen gelirini artırabileceğini gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Bashir ve Darrat, 1992).

Endonezya'nın insan kaynaklarını bir araştırma grubu (örneklem) olarak alan burs programlarının geliştirilmesi ve değerlendirilmesini tartışan önceki birkaç çalışma Tablo 7'de özetlenmiştir; İlk çalışma, Sparrow (2007) tarafından 1998 Asya krizinde uygulanan Endonezya burs programının okula kayıt, okula devam ve aile gelirini arttırmak amacıyla çalışan çocuk sayısı gibi çeşitli değişkenler kullanılarak etkinliğini analiz etmek için yapılmıştır. Bu araştırmadan yola çıkarak "Sosyal Güvenlik Ağı" burs programının özellikle, geliri yoksulluk sınırının altında olan ailelerden gelen 10-12 yaş arası çocuklar için kriz dönemlerinde okulu bırakma oranını düşürmede etkili bir araç olduğu anlaşılmıştır. Bu yaş aralığı, ilkokuldan ortaokula geçiş dönemi nedeniyle okulu bırakmaya yatkın bir yaş aralığı olarak kabul edilmektedir. Söz konusu burs programının ortaokul çağında çalışan çocukların sayısını azalttığı da ayrıca çalışmada ortaya konmuştur.

Cameroon (2009) tarafından yapılan araştırmada farklı sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmada, JPS burs programının ilkokul düzeyinde okulu bırakma oranlarına etkisi olmadığı belirtilirken, ortaokul düzeyinde ise düşüş olduğu tespit edilmiştir. Bu durum incelediğinde, yoksul bir aileye para vermenin kriz sırasında okulu bırakma oranını düşürebileceğine işaret edilmiştir. Çalışma ayrıca; bir ailenin yardım almaya uygunluğunu kategorize etmek için Tablo 7'de Sosyo-Ekonomik Durum veya *Socio*

Economic Status (SES) değişkenine ait birkaç gösterge eklenerek değerlendirme yapılmıştır.

Rahman ve Sahar'ın (2018), LPDP kurumunun iş birlikçi yönetişimini (*collaborative governance*), LPDP'nin keşfetme, tanımlama, düşünme, kararlılık, karşılıklı anlayış, ortak amaç (*shared commitment*), güvenilirlik, iç meşruiyet (*internal legitimacy*), usul anlaşmaları (*prosedural arrangements*), liderlik, bilgi ve kaynak olmak üzere 12 unsur üzerinden iş birliğine dayalı yönetişimi ne ölçüde uyguladığını araştıran bir çalışma yapmışlardır. Görüşmelerden, belge analizinden ve diğer kaynaklardan elde edilen betimsel analizler sayesinde LPDP burs programının çeşitli bakanlıklardan, üniversitelerden, STK'lerden farklı bireyleri ve hükümet aktörlerini de kapsadığı gösterilmektedir. Ancak, LPDP'nin iş birlikçi yönetişimi incelenirken araştırmacıların LPDP burs programının uygulanmasında henüz özel sektör (sanayi) ile bir iş birliği içinde olmadığını tespit ettikleri belirlenmiştir.

Aliyyah ve diğerleri (2019) tarafından yürütülen ve Bidik Misi (BM) burs programının performansını ve sonuçlarını değerlendiren bu çalışmada, BM bursu alan mezunların Endonezya insan kaynaklarının üretkenliğini ve rekabet gücünü artırabilecek nitelikte olduğu düşünülmektedir. BM burs programı mezunlarının devlet ve özel kurumlarda çalıştığı, eğitim geçmişine sahip olduğu, dindar oldukları, sosyal ve bilimsel faaliyetlerde aktif oldukları bulunmuştur. Bu nedenle, BM burs programı mezunlarının yerli ve milli hassasiyetlere sahip gençler olmaları beklenmektedir.

Tablo 7: Refah Düzeyini Artırmada Bursların Etkililiği Üzerine Önceki Araştırmaların Özeti

Yazar Adı	Bağımsız Değişken	Yöntem	Araştırma Bulguları	İncelenen Ülke	Yıl Aralığı
Tural (1996)	Aile reisi meslek grupları, öğrencilerin ev halkı gelir durumu.	Keşif veya formülasyon yöntemi.	Yükseköğretim öğrencilerine sağlanan yardımın (Öğrenim ve yaşam bursları, eğitim kredileri, vb.), öğrenim ve yaşam maliyetlerini karşılayamayan öğrenciler için eğitimin sürdürülmesinde çok	Türkiye	1992-1995

			önemli olduğu sonucuna varılmıştır.		
Sparrow (2007)	Okula giriş yaşı, öğrencinin derse devamı, çalışan çocuk, hükümetin bölgelere fon tahsisi.	En Küçük Kareler (OLS) tahmini ile regresyon analizi.	Kırsal kesimde yaşayan yoksullar arasında ilkokul çağında okullaşma sayısında artış olduğu belirtilmiştir.	Endonezya	1998-1999
Cameroon (2009)	Yiyecek mevcudiyeti, ibadete ve dine bağlılık, kıyafet değiştirme, modern sağlık tesislerine erişim, kişi başına gelir ve harcama, varlık sahipliği, ev türü, yemek üretimi, tuvalet türü, ebeveyn eğitimi, aile reisinin mesleği.	Regresyon analizi.	JPS Burs Programının, ortaöğretim düzeyinde okulu bırakma olasılığını azaltabildiği belirtilmiştir. Ancak ilkokul düzeyinde okul terk oranını etkilemediği sonucuna varılmıştır.	Endonezya	Ağustos ve Aralık 1998
Richburg-Hayes, vd. (2009)	Görünüm ve kimlik (iyimserlik, hedefe bağlılık, yaşama bağlılık, benlik saygısı, benlik duygusu); Sosyal destek ve sivil katılım (arkadaşlar, değerler eğitimi, genel sosyal destek, politik katılım); Ruh Sağlığı Sonuçları (stres, psikolojik sıkıntı).	Rastgele tahsis edilmiş (<i>Random Assignment</i>), araştırma tasarımı.	Burs programının bir dizi sosyal ve psikolojik sonuç üzerinde olumlu bir etkisi bulunmuştur. Burs programının öğrencilerin aldıkları kredili ders sayısını arttırabileceği ve kalıcılığını arttırabileceği tespit edilmiştir.	Louisiana, ABD	2004-2005

Denning, vd. (2017)	Dönemin başındaki varlık seviyesi, öğrencinin üniversiteye kayıt ücreti, gelir, devletten alınan transfer, kamu mallarının tüketim değeri, brüt faiz oranı.	Regresyon, Süreksizlik Tasarımı	Refah endeks formülünün (<i>welfare formula</i>) büyük ölçüde uygulanması, yoksul öğrencilerin ortaöğretim sonrası başarılarını ve kazançlarını önemli ölçüde arttırdığı bulunmuştur.	Teksas, ABD	2008-2011
Aygül (2018)	Cinsiyet, yaş, doğum yeri, okuduğu bölüm, kaldığı yer, destek veya burs türü, aylık geliri, anne/baba eğitimi, anne/baba mesleği, çocuk sayısı, hane geliri, sosyal güvence, konut türü, meslek sektörü, iş bulma şekli, çalışılan süre, şehir, çalışma yeri, ücret, çalışma saati.	Bourdieu'nun aktif ve metodik dinleme tekniği.	Öğrencilerin yeterli ekonomik kaynaklara sahip olmaması nedeniyle eğitim yaşamlarını sürdürebilme noktasında problemler yaşadıkları tespit edilmiştir.	Türkiye	Belirtilmemiş
Rahman ve Sahar (2018)	Keşfetme, tanımlama, düşünme, kararlılık, karşılıklı anlayış, ortak amaç (<i>shared commitment</i>), güvenilirlik, iç meşruiyet (<i>internal legitimacy</i>), usul anlaşmaları (<i>prosedural arrangements</i>),	Dinamik iş birliğine dayalı tanımlayıcı analiz.	LPDP, insanları daha üretken olmaya ve ekonomiyi geliştirmeye teşvik edebilen iyi bir burs sağlayan kurum modeli olarak kabul edilmiştir.	Endonezya	Belirtilmemiş

	liderlik, bilgi ve kaynak.				
Aliyyah, vd. (2019)	İş dünyasında mezunların kalitesi, mezunların kalitesinin istihdam sektörüne uygunluğu, mezunların topluluğun güçlenmesine katkısı.	Tutarsızlık Değerlendirme Modeli (DEM) veya <i>Discrepancy Evaluation Model</i> (DEM).	LPDP'nin BM burs programı mezunlarının, devlet ve özel kurumlarda çalıştığı, eğitim geçmişine göre iyi bir meslek sahip olduğu, dindar olduğu, sosyal ve bilimsel faaliyetlerinin iyi olduğu bulunmuştur.	Endonezya	2013
Clayton ve Jafar (2019)	Mali yardım, tamamlanma derecesi, istihdam verileri, ev sahipliği, mahalle özellikleri, mali yönetim, yaş, ırk, cinsiyet, genel not ortalaması, SAT puanları.	Regresyon, Süreksizlik Tasarımı.	Öğrenci uygunluğu için test puanı sınırına yakın burs alanların yüksek lisans derecesi kazanma olasılıklarının daha yüksek olduğu, bir eve sahip olma olasılıklarının daha yüksek olduğu ve daha yüksek gelirli bir yerde yaşadıkları gösterilmiştir.	Virginia, ABD	2000-2003
Graziosi, vd. (2020)	Burs miktarı, akademik yılı, aile geliri, okuduğu üniversite, eğitim düzeyi, ekonomik durumu, bölüm, okul bırakma, mezuniyet, cinsiyet, okul mesafesi, uyruk.	Karşı olgusal (<i>Counterfactual</i>) analiz.	Burslu öğrencilerin ilk yıllarında veya ileride okulu bırakma olasılıklarının anlamlı olarak daha düşük olduğu ve zamanında mezun oldukları görülmüştür. Burs, doğru itici bir enstrüman olarak tanımlanmıştır.	İtalya	2007-2012

Kaynak: Önceki araştırmalardan derlenerek hazırlanmıştır.

2.2. Maddi (Ekonomik) ve Manevi Refah Göstergeleri: Literatür İncelemesi

Bir ülkenin ekonomik refahının bir ölçüsü olarak GSYİH göstergesinin kullanılması, adil bir dağılımı içermediği için uygun olmayan bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Kişi başına tüketim akışı, gelir dağılımı, ekonomik güvenlik ve sosyal toplum birikiminin, Osberg (2003) tarafından önerilen refah endeksinin dört bileşeni olduğu açıklanmaktadır. Bu endekse dayanarak eşitsizlik ve güvensizlik farklarının daha belirgin olduğu söylenebilir.

İslam'a göre refah kavramına ya da kurtuluşa ulaşmaya değinen Rahman vd. (2013), Khan (1994) tarafından yapılan *makāsıdü's-şer'ianın* beş maddesinin uygulanması teorisi üzerine bir çalışma yürütülmüştür. Sonuç olarak kurtuluşun mutluluk, hayatta kalma, güç ve öz saygı gibi geniş tanımlanmış üç yönünün ağır bastığı sonucuna varılmıştır. *Makāsıdü's-şer'ia* teorisindeki refah kavramına dayanarak, Rahman vd. (2013) temel insan ihtiyaçlarının standardını belirlemek için ölçülebilecek en az sekiz asgari gösterge olduğunu açıklamıştır ki, bunlar şu şekilde sıralanabilir: İslami dini öğrenme faaliyetlerde bulunmak, farz ibadetleri yerine getirmek, güzel ahlaka sahip olmak, sağlıklı olmak, özgürlük, yüksek öğrenim görmek, aile sahibi olmak, iş ve sosyal politikalarıdır. Bu sekiz göstergenin yerine getirilmesi ile toplumun iç yapısı daha kolay anlaşılabilir ve böylece hükümet daha doğru politikalar uygulayabilir.

Hali hazırda toplam varlıklar, gelir veya Gayri Safi Millî Hasıla'ya (GSMH) göre ölçülen refahın, Zaman ve diğerleri (2014) tarafından, İslami ilkelere uygun olmadığı ve zenginlik ile refah arasında net bir ilişki olmadığı şeklinde değerlendirilmektedir. Zaman ve diğerlerinin yaptığı araştırmada, varlıkların doğru kullanılmadığı takdirde kendileri için bir imtihan olabileceği, zenginlerin ve yoksulların mülkiyetle uğraşırken İslam'a göre bir yeterlilik duygusu (kanaat) ve doğru anlayışa sahip olunması gerektiği sonucuna varılmaktadır. Ayrıca, inanç, samimiyet ve ibadet gibi temel kavramların ölçülmesinde insan bilgisinin sınırlılıkları nedeniyle manevi göstergeler oluşturmanın karmaşık bir konu olduğu da belirtilmektedir. Ancak bu göstergenin varlığı *emir bi'l-ma'rûf nehîy ani'l-münker* veya iyiliği emredip kötülükten vazgeçirmeye çalışma yönündeki faaliyetler açısından çok önemli ve gerekli olarak değerlendirilmektedir.

İslami bir bakış açısıyla refah standartlarını oluşturmak üzere çeşitli deneyler yapılmıştır. Yoksulluk ve refah standartlarının ölçülmesinde Beik ve Arsyianti (2015) tarafından da

CIBEST yöntemiyle önemli bir çalışma yapılmıştır. CIBEST modelinde bir Likert ölçeği ile ölçülen maddi (ekonomik) refah göstergeleri ve beş manevi refah göstergesi kullanılmaktadır. Manevi refahı belirlemek için namaz, oruç, zekât, ev ortamı ve hükümet icraatları ölçülmektedir. Bu yöntemin hesaplamasına dayanarak maddi (ekonomik) ve manevi yönlerine göre fakir ve zengin olarak sınıflandırılan bireylerin sayısı bilinecektir. CIBEST yönteminin, zekâtın Endonezya'nın çeşitli bölgeleri üzerindeki etkisini ölçmek için diğer araştırmacılar tarafından yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir.

Tablo 8: İnsan Refahının Ölçülmesine İlişkin Önceki Araştırmaların Özeti

Yazar Adı	Bağımsız Değişken	Yöntem	Araştırma Bulguları	İncelenen Ülke	Yıl Aralığı
Gazâlî (ö.505/111)	İnanç, Yaşam, Akıl, Gelecek Nesil, Zenginlik (Mülkiyet)	Belirtilmemiş	İslam hukukunun amacının tüm insanlığın refahını artırmak olduğu sonucuna varılmıştır. <i>Makāsıdü 'ş-şeria'</i> ya göre refah, onların inançlarını, nefislerini, akıllarını, nesillerini koruyarak ve ortak iyiliğe hizmet ederek elde edilebilir.	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş
Chapra (1979)	Manevi İyileştirme (sevgi ve şefkatin teşvik edilmesi, aile üyeleri arasında karşılıklı yardım ve iş birliği, çocukları yetiştirmek için uygun ortam); Maddi İyilik (eğitim ve öğretim, kendine ve toplumun ihtiyaçlarına uygun iş/meslek/ticaret,	Kur'an-ı Kerim'den ve Sünnet'ten Alıntılar.	Bireylerin ve toplumun manevi ve maddi ihtiyaçlarının karşılanması, doğal olarak, İslam'ın ekonomik sisteminde devletin hayati bir rol oynamasını gerektirecektir.	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş

	yeterli yiyecek ve giyecek, rahat barınma, sağlıklı çevre, yeterli ulaşım).				
Osberg (2003)	Kişi başına mevcut etkin tüketim akışları; Üretken kaynak stoklarının net toplumsal birikimi; Gelir dağılımı; Ekonomik güvenlik.	Ekonomik Refah Endeksi (<i>Index of Economic Well-Being</i>).	Ekonomik Refah Endeksi'nin, bir ülkenin vatandaşlarının "kaynaklar üzerindeki hakimiyetini" (<i>command over resource</i>) belirtmek için adaletsizliğe ve güvensizliğe neden olan kişi başına düşen GSYİH endeksinden daha iyi bir uygulamaya sahip olduğu sonucuna varılmıştır.	ABD, Kanada, Birleşik Krallık, Avustralya, Norveç, İsveç.	1980-2001
Jacob ve Slaus (2010)	Harcanabilir Gelir, İstihdam, Enerji Verimliliği, Eğitim, Hanehalkı Tasarrufları, Gelir Dağılımı.	İnsan Ekonomik Refah Endeksi/HEWI Oluşturma (<i>Creating Human Economic Welfare Index/HEWI</i>).	Çin'in, insanların ekonomik refahını artırmak için sürdürülemez ve verimsiz bir yol izlediği görülmüştür; İngiltere'nin İnsani Ekonomik Refah Endeksi (HEWI) konusunda ABD ile arasındaki farkı önemli ölçüde kapattığı tespit edilmiştir.	Çin, Hindistan, İtalya, Japonya, Güney Kore, İspanya, İsveç, Birleşik Krallık, ABD.	1985-2005
Anto (2011)	İnanç Endeksi (günlük camiye gidenler, oruç, zekat,	İslami İnsani Gelişme Endeksi	İslami İnsani Gelişme Endeksi ile İnsani Gelişme Endeksi	İslam İş Birliği	2007

	<p>hac, fiilî yardım fonu, suçlu oranı, yolsuzluk oranı, şiddet oranı); Yaşam Endeksi (yaşam beklentisi, sigara içme yaygınlığı, uyuşturucu madde kullanımı); Bilim Endeksi (eğitim düzeyi oranı, eğitim kurumu sayısı, okuryazarlık oranı, patent sayısı); Aile Sosyal Endeksi (aile sayısı, doğurganlık ve ölüm oranı, boşanma oranı, ailede şiddet oranı); Mülkiyet (mülk sahipliği, mülk büyümesi, mülk dağıtımı); Diğerleri (siyasi özgürlük, ekonomik özgürlük, CO₂ emisyonu).</p>	<p>(<i>Islamic Human Development Index</i>).</p>	<p>arasındaki sıralama kompozisyonunun biraz farklı olduğu ortaya konmuştur. Bir yandan bazı ülkelerin İslami İnsani Gelişme Endeksi ve İnsani Gelişme Endeksi'ne göre daha iyi sıralandığı görülmüştür. İslami İnsani Gelişme Endeksi'ndeki yüksek puan grubuna hâlâ çoğunlukla Orta Doğu ülkeleri hakimdir ve Afrika ülkelerinin çoğu en düşük endeks puanlarına sahiptir.</p>	<p>Teşkilatı Ülkeleri</p>	
<p>Zangoueın zhad ve Moshabaki (2011)</p>	<p>Yeterlilik ve Güven (eğitim harcamalarını sağlamada bireysel yetenek, ekonomik güvenlik durumu, temel ihtiyaçlara erişimde bireysel durumu); Sürdürebilir Refah (kişi başına sigorta, eğlence ve spor alanlarındaki farklılık, refah için kamu bütçesi</p>	<p>Yorumsamacılık Yöntemi (<i>Hermeneutics</i>)</p>	<p>İnsanın iki tür ihtiyacı olduğu açıklanmıştır: maddi ve manevi ihtiyaçlar. Bu ihtiyaçları doğru ve uygun bir şekilde giderilirse, maddi ve manevi mükemmelliğine kavuşur. Maddi yönü, manevi boyutun hizmetinde</p>	<p>Belirtilmemiş</p>	<p>Belirtilmemiş</p>

	<p>yüzdesi); Aktif Katılım (istihdam oranı, ekonomik suç oranı, üretken işlere üretken sermayelere oranı); Koşer Geçim Kaynağı (ekonomik suç durumu, istifçilik ve dolandırıcılığın varlığı, yasal ve meşru ödemelere uyma oranı, iyi üretim ve hizmette zorunlu standartların kalitesi); Adalet (cinsiyet eşitlikleri, bölgesel eşitlikler, ırksal eşitlikler, sınıf eşitliği, ekonomik rekabet durumu, çevresel zararlar); İnşaat ve tadilat (kişi başına gelir, enflasyon oranı, inşaat bütçesi bağlı, verimlilik oranı, yerel teknoloji, kendi kendine yeterlilik oranı); Bağış (özveri kayıt tutarı, tazminat ve doğal afete halkın katılımı, kamu hizmet faaliyetlerine halkın katılımı).</p>		<p>olduğunda mükemmeldir.</p>		
Rahman vd. (2013)	<p>Mutluluk (yoksulluktan kurtulma, ekonomik faaliyette</p>	<p>Tanımlayıcı- Keşifsel Analiz.</p>	<p>Kurtuluş yaklaşımına dayalı evrensel refah standartları oluşturmak: Din</p>	<p>Endonezya</p>	<p>2013</p>

	bulunabilme), güç ve kendine saygı (din, özgürlük, iyi karakter sahibi olma), hayatta kalma (sağlıklı, üretme, iyi aile ve sosyal koşullar, yasalara uyma).		(<i>halaqah</i> veya dini ders etkinliği, farz ibadetleri yerine getirmek), Ruh (Özgürlük, ahlak, Zekâ (lise eğitimi, Kalıtım (bir aile sahibi olmak), mal varlığı (bir iş sahibi olmak).		
Zaman vd. (2014)	Niyetin saflığı, iman ve sadakat, güvenilir olma, cömertlik.	Tanımlayıcı-Keşifsel Analiz.	Yoksulluğa İslam ahlakıyla nasıl karşılık vereceklerinin yanı sıra zenginlerin de eğitilmesi gerektiği düşünülmektedir. Böylece her iki taraf da kanaat duygusuna sahip olabilir. Refahı İslami ilkelere göre ölçmenin çok karmaşık olduğu açıklanmaktadır. Manevi refahın göstergeleri ölçülemez, ancak <i>emir bi'l-ma'rûf nehiy ani'l-münker</i> 'in amacı ile açıkça ölçülmesi gerekir.	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş
Beik ve Arsyianti (2015)	Maddi (ekonomik) refah göstergeleri (mal ve hizmetlerin fiyatı, gerekli mal ve hizmetlerin miktarı). Manevi refahın göstergeleri arasında	CIBEST modeli.	İnsanların yüzde 30'u maddi (ekonomik) açıdan yoksul, yüzde 20'si manevi açıdan yoksul, yüzde 20'si refah içinde ve yüzde 30'u mutlak yoksul	Endonezya	2014

	(namaz, zekât, oruç, ev ortamı ve hükümet icraatları) yer almaktadır. CIBEST'in dört kadranına göre kategorize edilmektedir.		olarak sınıflandırılmıştır.		
Güzel (2018)	Kişi başına gelir düzeyi, sosyal statüsü.	Gini katsayısı ve mutluluk endeksleri.	OECD Gini katsayısı ve Dünya Mutluluk raporundan elde edilen mutluluk endeksine göre mutlu olan ülkelerde genellikle gelir dağılımında adaletin de daha iyi durumda olduğu görülmektedir. OECD ülkeleri içerisinde en mutlu ve Gini katsayıları (0.244-0.295) düşük olan ülkeler Danimarka, İzlanda, Norveç, İsviçre ve Finlandiya'dır. En mutsuz ve Gini katsayıları yüksek olan ülkeler ise Yunanistan, Portekiz, Macaristan, Türkiye ve Estonya'dır.	OECD Ülkeleri	2012-2015
Rama ve Yusuf (2019)	Din (ibadet: zekât toplama / GSYİH); Ahlaki: Suç Sayısı ve Yolsuzluk Algısı Endeksi), Yaşam	Agregasyon İndeksi (<i>Aggregation of Index</i>)	Endonezya'daki şehirlerin çoğunluğu İslami İnsani Gelişme Endeksi genel puanında zayıf bir	Endonezya	2012-2016

(yaşam beklentisi, istihdam fırsatı, özgürlük, temel ihtiyaç temini), Zekâ (Eğitim Kurumlarına Erişim, Eğitim Sonuçları), Aile (doğurganlık oranı, boşanma oranı, bebek ölüm oranı), Zenginlik (mülkiyet, büyüme, dağıtım).	performans sergilemiştir.
--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	------------------------------

Kaynak: Önceki araştırmalardan derlenerek hazırlanmıştır.

İslam Ahlak Ekonomisi (*Islamic Moral Economy*) araçlarından biri olan burs sağlanmasının toplumdaki ekonomiyi, sosyal, ahlaki ve çevreyi iyileştirmesi beklenmektedir. Bununla birlikte, yazarın bilgisi kadar, öğrencilerdeki maddi (ekonomik) ve manevi refah düzeyini ölçebilen bursların etkinliği ve etkisi üzerine araştırmaların hâlâ çok sınırlı olduğu görülmektedir. Bu araştırma, özellikle devlet bütçesinden sağlanan burs programları (devlet bursları) başta olmak üzere burs veren kurumlar için önemli araştırma sonuçları sunmaktadır. Bu çalışmanın sonuçları aynı zamanda bir ülkenin maddi, etik ve ruhsal olarak müreffeh bir toplum inşa etmedeki başarısı için bir ölçüt olarak kullanılabilir.

2.3. Maddi ve Manevi Refahın Göstergesi Olarak Kullanılan Değişkenler

Maneviyatın kimlik arama süreci, özgürlük, başkalarının varlığını kabul etme, toplumla ilişkiler yoluyla bağlantı kurma, empati geliştirme ve ilişkileri geliştirmeye açık olma gibi özellikler ayrıntılı olarak Love ve Talbot (2009) tarafından tanımlanmıştır. Hafidhuddin (2013) âlimlerin Kur'an-ı Kerim, hadis ve içtihatlarına dayalı olarak kullandıkları temel insan ihtiyaçları kavramını değerlendirerek ibadet yerine getirme ihtiyaçları, yemek ihtiyaçları, giyecek ihtiyaçları, barınma ihtiyaçları, güvenlik ve emniyet hissi ihtiyaçları şeklinde insanın ihtiyaçlarını tanımlamıştır. Dolayısıyla, söz konusu ihtiyaçların karşılanamaması durumunda, bir kişi veya bir hane, maddi (ekonomik) olarak fakir, manevi olarak fakir veya her ikisi de fakir kategorisine girebilir. Bu çalışmada ise maddi

ve manevi yönlerin değerlendirilmesi ile daha kapsamlı anlatıldığı için araştırmacı, CIBEST modelinde kullanılan boyutları kullanmaya odaklanmaktadır.

2.3.1. Azim (Sebat)

Azim, genellikle kişinin başarısında önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir. Datu ve diğerlerine (2018) göre, azimli olmanın akademik başarı ve kişinin refahı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu ileri sürülmekte ve eğitim, gelir elde etme gibi konularda başarının bir göstergesi olduğu kabul edilmektedir. Azim kavramının kişinin başarısını ve yenilik yapma yeteneğini doğrudan etkilediği, Mooradian ve diğerleri (2016) tarafından Avusturya'daki bir girişimci grubu örneklemini kullanılarak yapılan araştırmanın sonuçlarıyla da uyumludur.

Chavez (2001) tarafından yapılan bir çalışmada, bir kişinin nasıl özgün (*authentic*) bir birey, tam insan (*a whole human being*) olabileceği ve başkalarına nasıl faydalı olabileceği anlatılmaktadır. Bu amacın aile, kültür ve dini etkilerin oluşturduğu maneviyatla yakından ilgili olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla bir din ve günlük ibadetlerin insan ruhunun temelini oluşturacağı söylenmektedir. Azim faktörüne ilişkin hipotezin kişinin maddi (ekonomik) ve manevi refahı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu düşünülmektedir.

2.3.2. Aile Koşulları

Sosyolojik ve teolojik olarak yoksulluk, suç nedenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ishak'a (2017) göre işlenen suçlar kişinin inancının bir ölçüsü olarak görülmektedir. Yoksulluğun zihinsel zayıflıkla yakından ilişkili olduğu da belirtilmektedir. Ebeveynlerin bu durumla karşı karşıya kalmasının çocukları üzerinde kötü bir etkiye sahip olabileceği düşünülmektedir. Goodman ve Dyer'e (2019) göre aile gelirinin çocukların manevi refahı üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığı ifade edilmektedir. Daha ziyade, ebeveynlik tarzlarının, psikolojik duyarlılığın ve aile içindeki dini uygulamalarının çocukların manevi refahı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu söylenmektedir.

Ebeveynlerin geliri ve servetlerinin de özellikle eğitim alma ve iş bulma fırsatı üzerinde, gelecek nesli (çocukları) etkileyen ana unsular olduğu söylenmektedir (Mayer, 2002; Franzini ve Raitano, 2009). Düşük gelirli ailelerin, çocuklarının fiziksel, davranışsal ve psikolojik gelişimlerini olumsuz etkilediği görülmektedir. 'Rol model' teorisine göre,

düşük gelirli aile koşulları, çocukların gelecekte başarılarını ve yüksek gelirlerini desteklemeyen eğilim ve becerilerini yaratabilir. Araştırmacılar, gelecek neslin maddi (ekonomik) refahını ölçmek için çocuk sayısı, meslek, ebeveynlerin ekonomik durumu ve ebeveynlerin eğitim durumu gibi göstergeleri de kullanmaktadır. Dolayısıyla ortaya çıkan hipotez, ailenin ekonomik durumunun çocuğun maddi (ekonomik) refahı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu ve çocuğun manevi refahı üzerinde bir etkisi olmadığıdır.

2.3.3. Eğitim Deneyimi

Akademik alanda kazanılan eğitim ve ders dışı etkinlikler (*extracurricular*) ile ödüller, çoğu zaman şirketlerin bir kişiyi iyi sosyal becerilere sahip nitelikli bir birey olarak değerlendirmesi için bir ölçüt olarak kullanılmaktadır. Ders dışı etkinliklere katılan kişilerin iletişim becerileri, liderlik ve problem çözme becerilerine sahip oldukları kabul edilmektedir (Cole vd., 2007; Tomlinson, 2007; Conrad, 1999; Kim ve Bastedo, 2017). Daha önceki bazı çalışmalarda öğrencinin azmi, akademik performansı ve kişiler arası becerileri, liderlik ve iletişim becerileri gibi kariyerlerle ilgili becerilerinin maaş, iş tatmini ve iş itibarı üzerinde önemli etkiye sahip faktörler olduğu da belirtilmektedir (Kim ve Bastedo, 2017). Brown ve Champion (1994) da akademik niteliklerin, iş deneyiminin ve ders dışı etkinliklerin iş düzeyi ile pozitif ilişkisi olduğunu belirtmişlerdir.

Sadykova ve diğerleri (2016), kişinin maneviyat ve ahlak durumu ile ders dışı etkinliklerin ilişkisinde olumlu bir etki olduğunu öne sürmektedir. Ders dışı etkinliklerde öğrencilerin kişiliği, eğitim ortamı ve çeşitli eğitim yöntemleri doğrudan birbiriyle etkileşime girebilmektedir. Bu nedenle ortaya çıkan hipotez, ders dışı etkinliklerin kişinin maddi (ekonomik) ve manevi refahı üzerinde pozitif bir ilişki olduğudur.

2.3.4. Eğitim Süresi

Renna (2007) tarafından yapılan araştırmaya göre zamanında mezun olmanın gelecekteki geliri etkileyebileceği ileri sürülmektedir. Geç mezuniyetin düşük gelir üzerindeki etkisi, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki öğrencilerin durumu incelenerek değerlendirilmekte, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki şirketlerin üretkenliğinin bir ölçüsü olarak mezuniyet yaşını kullandıkları açıklanmaktadır. Verimliliği düşük olan kişilerin düşük maaş teklifleri alacağı düşünülmektedir.

2.3.5. Genel Not Ortalaması

Chia ve Miller (2008) tarafından yapılan araştırmaya göre öğrencilerin not ortalamasının geliri olumlu yönde etkileyebileceğine inanılmaktadır. Bu genellikle, şirketlerin üniversitede not ortalamasına göre işçi istihdam edeceğini belirten tarama teorisi (*screening theory*) ve beşerî sermaye teorisine (*human capital theory*) uygun olarak değerlendirilmektedir. Öğrencilerin mezun olduklarında çok az iş tecrübesine sahip oldukları düşünüldüğünden, not ortalaması, işe başvuranların üretkenliğinin bir ölçüsü olarak kabul edilmektedir.

Genel not ortalaması ve dindarlık arasındaki ilişki üzerinde bir araştırma Cannon ve diğerleri (2005) tarafından Birmingham Young niversitesi'nde yapılmıştır. Cannon ve diğerlerinin araştırma sonuçlarında sosyalleşme düzeyi düşük ve dindarlığı zayıf olan öğrencilerin genel not ortalamasının düşük olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla genel not ortalamasının ve dindarlık düzeyinin olumlu bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılabilir.

2.3.6. Eğitim Düzeyi

London ve Rebecca'ya (2006) göre, ortaöğretim sonrası eğitime (*post-secondary education*) devam etmenin yoksulluktan kurtulmanın bir yolu olduğu kabul edilmektedir. Üniversiteye kayıt olmanın başarılı bir gelecek için potansiyelin bir göstergesi olduğu da belirtilmektedir. Uluslararası alışma Ofisi'ne göre, 2012 yılında, gelişmekte olan bir ülkede yükseköğrenime devam etmenin kişiye istikrarlı bir kariyer veya meslek alanı ve daha yüksek maaş alma şansı verdiğine inanılmaktadır. Başka bir deyişle, eğitim düzeyinin meslek beklentileriyle bir korelasyona sahip olduğu açıkça görülmektedir.

Ayrıca eğitim düzeyinin öğrencilerin manevi yaşantısına etkisinin değişkenlik gösterdiği iddia edilmiştir. Bowman ve Small (2010) tarafından yapılan araştırmada gösterildiği gibi, niversite düzeyindeki birçok deneyimin manevi gelişimle olumlu bir ilişkisi olduğu bulunmuştur. Söz konusu manevi gelişim, ait oldukları kurumun dini mensubiyetine bağlı olarak farklı hissedilebilmektedir. Bu nedenle, eğitim düzeyi manevi refah üzerinde bir etkisi olduğu sonucuna varılmaktadır.

2.3.7. Burs Miktarı

Campbell (2016) tarafından tanımlanan beşerî sermaye teorisine göre, kişinin eğitimine yatırılan paranın kişinin ekonomisi üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Bu teoriye göre, uluslararası yükseköğretimi finanse edecek yatırım fonlarının, seçilmiş öğrencilerin, yerel topluluklarının ekonomik ve sosyal koşullarını iletilebilme yeteneklerini ve yeterliliklerini şekillendirebileceği açıklanmaktadır.

Robbins, vd. (2004), öğrencilerin aldıkları eğitim yardımı fonlarının öneminin akademik motivasyonu ve öğrenci başarısını artırmada doğrudan bir etkiye sahip olabileceğini ve hatta çevreye katılım üzerinde büyük bir etkiye sahip olabileceğini belirtmektedir. Bir yardım fonu olarak, borçla karşılaştırıldığında, hibe ve bursların kişinin azmini arttırmada daha olumlu bir etkiye sahip olduğu görülmektedir (Alon, 2007; Ganem & Manasse, 2011).

2.3.8. Mezunlar Ağı

Bir önceki bölümde, manevi refah halinin sadece Allah ile ilişki faktörü ile değerlendirilmediği, aynı zamanda sosyal alanı da kapsadığı belirtilmektedir. Mezunlar ağı, üyeleri ve mezun olduğu üniversite, insan kaynakları ve eğitim kalitesini geliştirmesinde önemli bir yere sahip olabilecek bir sosyal ağ olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda bilgi ve enformasyon alışverişi yoluyla birçok taraf için katma değer yaratabileceklerine de inanılmaktadır (David ve Hamburg, 2013). Weerts, vd. (2010) Amerika'daki üniversite mezunlarının mezun oldukları üniversiteler için aktif ortaklar olmaları beklenmektedir. Mezunlar, mezuniyet öncesi ve sonrası üniversitenin danışma kurulu haline gelmektedir. Onlara ders verme, öğrenciler ve mezunlar için iş fırsatları sağlama, yeni nesil kariyer oluşturma, mentor olma ve üniversite veya kurumun elçisi olma gibi fırsatlar sunulmaktadır.

Marmaros ve Secerdote (2002) tarafından yapılan araştırmaya dayanılarak, gelirin artırılması açısından prestijli meslekler ile mezunların yardımı ile yüksek maaşlar arasında çok güçlü bir ilişki olduğu belirtilmektedir. Yukarıdaki açıklamadan mezunlar ağının maddi (ekonomik) ve manevi refah üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmaktadır.

2.4. Bu Çalışmanın Önceki Çalışmalardan Farkı

Bu araştırmayı önceki çalışmalardan ayıran üç ana nokta vardır: araştırma yöntemleri, araştırma nesnelere ve araştırma zamanıdır.

Maddi (ekonomik) ve manevi refahın üzerine yapılan önceki araştırmalarda, zekât fonlarının insan refahının iyileştirilmesine katkısının etkinliği incelenerek daha nitel bir yöntem kullanılmıştır. Ayrıca konuyla ilgili yapılan önceki çalışmalar genellikle yalnızca Endonezya'daki belirli bir alana odaklanmıştır. Bu çalışmada ise insanın maddi (ekonomik) ve manevi refahını ölçmek için İslami bir endeks modeli olarak CIBEST yöntemine dayanan nicel bir yöntem de kullanılmaktadır.

İkinci olarak, bu çalışma, insanın refahının kalitesini artırmak amacıyla hükûmetin yurt dışındaki burs programının etkisi analiz etmeye odaklanmıştır. Bu çalışmanın sonucunda, burs şeklindeki sosyal fonların insan refahını artırmak için çarpan bir etkisi yaratabileceği gösterilmektedir. Ayrıca bu çalışmada Türkiye ve Endonezya olmak üzere farklı ülkelerden iki tür devlet bursu ve 2020 yılındaki devlet burslu mezunları incelenmiştir. Böylece, her iki devlet bursunun bir sonraki bursiyerlere yönelik burs ve mentorluk programlarının gelişimine yardımcı olacaktır.

BÖLÜM III: VERİ VE METODOLOJİ

Bu bölümde, analiz modelinin hazırlanması, hipotezin açıklanması, verilerin toplanması, anakütle ve örneklemin belirlenmesi, hesaplama yönteminin açıklanması, operasyonel değişken tanımı (*operational variable definition*) ve verilerin analizi yoluyla araştırma yürütmede kullanılan metodoloji tartışılmaktadır. Araştırma amaçlarına atıfta bulunarak, finansal destek alan bursiyerlerin maddi (ekonomik) ve manevi refahını etkileyen faktörlerin analizi ile bursun, refahın bu iki yönü üzerindeki etkisinin analizi ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

3.1. Analiz Modeli

Bu çalışmada bursiyerlerin maddi (ekonomik) ve manevi refahını etkileyen faktörleri araştırarak 1. ve 2. araştırma sorularını cevaplamak için, iki veya daha fazla bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisine bakılarak çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. Daha sonra bu çalışmanın 3. araştırma sorusunu cevaplamak için, bir sonraki alt bölümde açıklanan CIBEST kadranındaki refah endeksi hesaplanmış ve cevaplayıcılar kategorilere ayrılarak sıralanmıştır. Bu amacıyla, regresyon analizinde güçlü sonuçlar elde etmek amacıyla kullanılan ampirik model, denklem 1 ve 2'de açıklanmıştır.

$$Y_1 = \alpha_0 + \beta_1 PR + \beta_2 FC + \beta_3 SE + \beta_4 DS + \beta_5 GPA + \beta_6 EL + \beta_7 SA + \beta_8 AN + \varepsilon$$

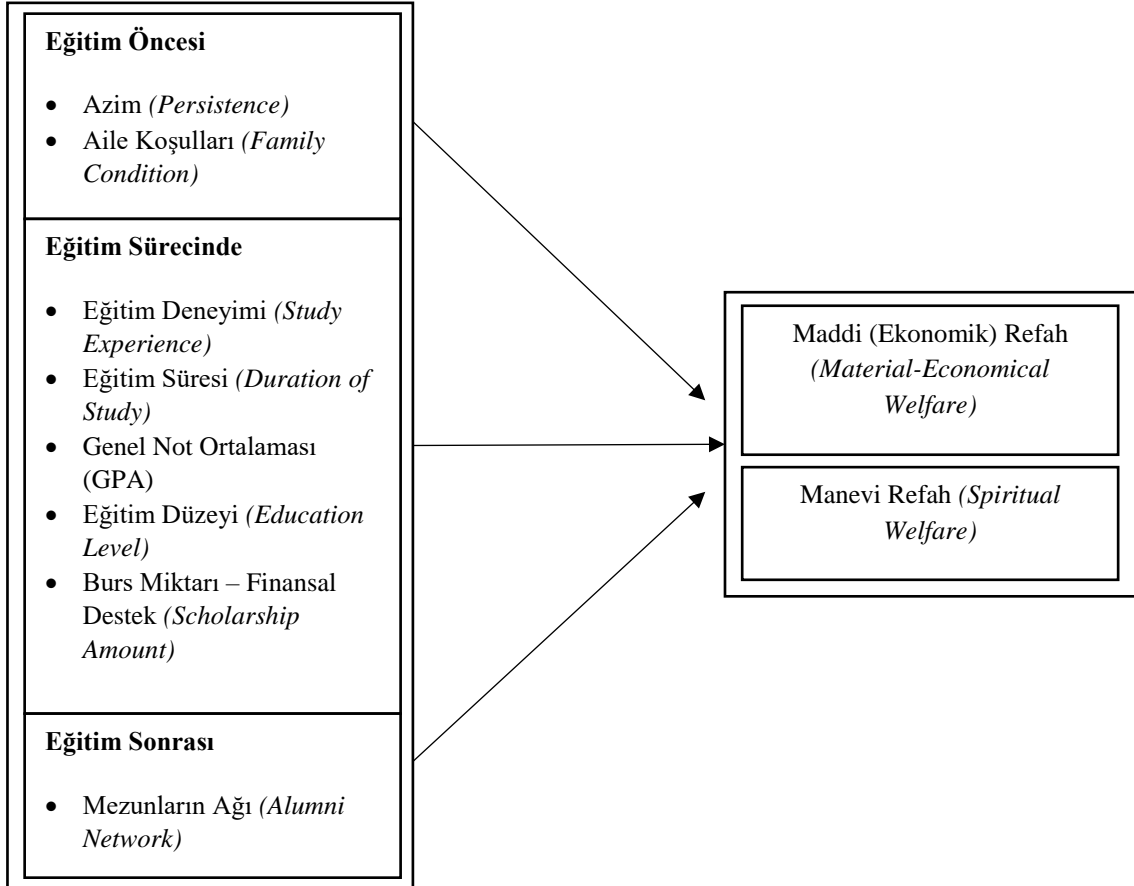
$$Y_2 = \alpha_0 + \beta_1 PR + \beta_2 FC + \beta_3 SE + \beta_4 DS + \beta_5 GPA + \beta_6 EL + \beta_7 SA + \beta_8 AN + \varepsilon$$

Açıklama:

- Y_1 : Maddi refah (Ekonomik refah)
- Y_2 : Manevi refah
- α : Sabite (*Constanta*)
- PR : Azim (sebat)
- FC : Aile koşulları
- SE : Eğitim deneyimi
- DS : Eğitim süresi
- GPA : Genel not ortalaması
- EL : Eğitim düzeyi

- SA : Burs miktarı (Finansal destek)
- AN : Mezunlar ağı
- ε : Stokastik Hata Terimi (*Stochastic Error Term*)

Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki aşağıdaki şekilde özetlenmiştir.



Şekil 12: Araştırmanın Teorik ve Kavramsal Çerçevesi (*Theoretical and Conceptual Framework of Research*)

3.2. Veri Toplama

Çalışmada kullanılan veriler birincil veriler ve ikincil verilerden oluşmaktadır. Birincil veriler, çevrim içi anketlerin LPDP ve YTB burslu öğrencilerine Google Form üzerinden dağıtılmasıyla toplanmıştır. Veriler, 4 bölümden oluşan bir refah anketinden elde edilmektedir. Anketin birinci bölümünde (yaş, meslek, medeni durum, son eğitim, okuduğu üniversite, genel not ortalaması gibi) kişisel bilgiler yer almaktadır. İkinci bölüm ise katılımcılarının konferanslara ve ders dışı faaliyetlere katılımı, alınan finansal destek (burs) miktarı, eğitimlerini tamamlama süresi, mezunlar ağı gibi genel sorular

içermektedir. Üçüncü ve dördüncü bölümde, finansal destek (burs) almadan önce ve aldıktan sonraki durumu karşılaştırmak amacıyla çeşitli sorular sorulmaktadır. Üçüncü bölümde, maddi (ekonomik) refah aylık gelir, aylık harcama, aylık aile giderleri, bakmakla yükümlü olunan kişi sayısı, ev sahipliği durumu ve elektrik harcamaları üzerine sorulan sorulara cevaplar istenmektedir. Anketin dördüncü bölümü ise, CIBEST göstergesine atıfta bulunan namaz, oruç, zekât, hanehalkı ortamı ve hükümet düzenlemeleri gibi manevi refahın uygulanmasına ilişkin soruların listesinden oluşmaktadır. Birinci ve üçüncü bölümlerde yapılan ölçümlerde nominal bir ölçek kullanılırken, dördüncü bölümde ise Likert ölçeği kullanılmıştır. Yukarıda sayılan ve anket yoluyla elde edilen birincil verilerin tamamı 2020 Haziran ayının içerisinde toplanmıştır.

İkincil veriler; dergiler, burs veren kurumların yıllık raporları, Dünya Bankası web sitesi, UNESCO ve benzeri çevrim içi kaynaklardan literatür araştırmaları yoluyla elde edilmiştir. Bu veriler, burs programının mezunların maddi (ekonomik) ve manevi refahını etkileyen faktörleri analiz etmek için kullanılmaktadır. Aynı zamanda teknik veriler finansal destek (burs) fonlarının etkisini CIBEST kadranındaki refah endeksi ile ifade etmek amacıyla kategorize edilmiştir.

3.3. Anakütle ve Örneklem

Anakütle, araştırmacının üzerinde çalışılmak üzere belirlediği belirli nitelik ve özelliklere sahip nesnelere veya konulardan oluşan ve sonrasında çıkan sonuçlardan oluşan bir genelleme alanı olarak tanımlanmaktadır (Sugiyono, 2012). Yukarıdaki tanıma dayanarak, anakütlenin incelenecek nesnenin tamamı olduğu sonucuna varılabilir. Bu çalışmadaki anakütle; mevcut bursiyerlerin ilgili burs veren kurumla hiçbir bağlantısı veya ahlaki yükü olmadığı ve dolayısıyla gerçek cevaplar verebilmeleri beklendiği için, finansal destek alan mezun durumundaki 840 LPDP ve YTB bursiyeridir. Anakütlenin belirlenmesinde kullanılan bir diğer kriter ise, mezunların finansal destek anlamında yurt dışında eğitim bursu almış olmaları ve Müslüman olmalarıdır. Manevi refah kavramının CIBEST yöntemine uyarlanması gerektiğinden din ile ilgili kriterlerin de ayrıca sınırlandırılması gerekli görülmektedir (LPDP ve YTB bursları, ilgili eğitim burs fonlarının, araştırmacıların veri toplamasını kolaylaştırabilecek Endonezya ve

Türkiye hükûmet bütçelerinden gelmesi ve iki burs programının aynı finansman olanaklarına sahip olması nedeniyle seçilmiştir).

Çalışmanın örnekleme ise "amaçlı örnekleme" tekniği kullanılarak elde edilmiş ve gerekli örneklem sayısı Isaac & Michael tabloları kullanılarak %5 hata oranı ile belirlenmiştir. Anakütle toplamının 840 olması nedeniyle kullanılması gereken örneklem sayısının 382 olduğu bulunmuş ve olması gereken örneklem dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 9: Örneklem Sayısının Hesaplanması

Burs türü (<i>Type of Scholarship</i>)	Katılımcı Sayısı (<i>Number of Respondent</i>)	Hata Düzeyi (<i>Significance Level</i>)	Örneklem Sayısı (<i>Number of Sample</i>)
LPDP Bursları	420	5%	191
YTB Bursları	420	5%	191
Toplam	840		382

Kaynak: Isaac & Michael Tablosu.

3.4. Değişkenlerin Ölçülmesi (*Measurement of Variables*)

Önceki bölümlerde açıklanan araştırma hedeflerine ve literatüre uygun bir şekilde, ayrı ayrı analiz edilecek iki bağımlı değişken olarak maddi (ekonomik) refah ve manevi refah seçilmiştir. Daha sonra, sekiz bağımsız değişken madde, Eğitim Öncesi (azim, aile koşulları), Eğitim Sürecinde (eğitim deneyimi, eğitim süresi, genel not ortalaması, eğitim düzeyi, burs miktarı ve olanakları) ve Eğitim Sonrası (mezunlar ağı) olmak üzere üç gruba ayrılarak analize dahil edilmiştir.

Tablo 10: Değişkenlerin Ölçülmesi (*Measurement of Variables*)

Kod	Değişkenler	Ölçüm Göstergesi	Ölçek
Bağımsız Değişken			
Eğitim Öncesi			
PR	Azim	LPDP veya YTB bursu almadan önce yapılan başvuru sayısı	Sıralama (<i>Ordinal</i>)
FC	Aile koşulları	Toplam aile giderlerinin bakmakla yükümlü olunan kişi sayısına bölünmesi	Sınıflama (<i>Nominal</i>)
Eğitim Sürecinde			
SE	Eğitim ve ders dışı etkinlikleri deneyimi	Konferanslara ve ders dışı etkinliklere katılım sayısı	Sınıflama (<i>Nominal</i>)

DS	Eğitim süresi	Eğitim süresi (yıl olarak)	Sıralama (<i>Ordinal</i>)
GPA	Genel not ortalaması	Genel not ortalaması	Sayı (<i>Number</i>)
EL	Eğitim düzeyi	Eğitim düzeyi 1. Lisans 2. Yüksek lisans 3. Doktora	Sıralama (<i>Ordinal</i>)
SA	Burs miktarı	Alınan toplam eğitim finansal destek (burs)	Sayı (<i>Number</i>)
Eğitim Sonrası			
AN	Mezunlar ağı	Kukla değişkenler kullanılmaktadır 1. Evet 0. Hayır	Sayı (<i>Number</i>)
Bağımlı Değişken			
MV	Maddi yoksulluk	Mezun olduktan sonra aylık toplam gelir	Sınıflama (<i>Nominal</i>)
SV	Manevi yoksulluk	SV = Hi, Hi formülü aşağıdaki gibidir: $Hi = \frac{Vpi + Vfi + Vz_i + Vhi + Vgi}{5}$ Açıklama: - $H_i = i$ hanehalkının fiili manevi değerleri - $Vp_i = i$ hanehalkının namaz kılma değerleri - $Vf_i = i$ hanehalkının oruç tutma değerleri - $Vz_i = i$ hanehalkının zekât ve sadaka değerleri - $Vh_i = i$ hanehalkının algısına göre ev ortamının manevi değeri - $Vg_i = i$ hanehalkının algısına göre hükümet icraatlarının manevi değeri	Likert

3.5. Veri Analizi

Finansal destek alan busiyerlerin maddi (ekonomik) ve manevi refah düzeylerini etkileyen faktörleri En Küçük Kareler (*Ordinary Least Square – OLS*) çoklu doğrusal regresyon analizi ile test etmek (hipotez testi) amacıyla, öncelikli olarak klasik varsayım testlerinin (*classical assumption test – CAT*) yapılmasının anlamlı sonuçlar elde etmeyi sağlayacağı düşünülmüştür. Normalite testi (*normality test*), doğrusallık testi (*linearity test*), çoklu bağlantı testi (*multicollinearity test*), heteroskedastisite testlerinden (*heteroscedasticity test*) ve otokorelasyon testinden (*autocorrelation test*) oluşan klasik varsayım testi (*classical assumption test*) ilerleyen kısımlarda detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Ancak bu çalışmada zaman serisi verileri kullanılmadığı için otokorelasyon testi kullanılmamıştır.

Normalite testi, verilerin normal dağılıp dağılmadığını belirlemek için gerçekleştirilmekte ve iyi bir verinin, Kolmogorov Smirnov değerine (SPSS, 2020) göre $\alpha > 0,05$ anlamlılık düzeyinde normal dağıtılması beklenmektedir.

Doğrusallık testi (*linearity test*) bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasında oluşan ilişkiyi kısmen test etmek için yapılmakta ve ANOVA tablosuna göre anlamlılık düzeyi $\alpha > 0,05$ ise değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olduğu şeklinde yorumlanmaktadır.

Bağımsız değişkenlerin birbirleri arasında doğrusal bir ilişki olup olmadığını çoklu bağlantı (*multicollinearity*) testi, ilgili katsayılar tablosundaki Varyans Enflasyon Faktörü (*Variance Inflation Factor*) değeri ile karşılaştırma yapmak suretiyle çoklu modelde bir bağımlılık olup olmadığını tespit etmek, VIF değeri < 10 olarak tespit edilirse çoklu bağlantının bulunmadığı değerlendirilmektedir. İyi bir regresyon modelinin çoklu bağlantı (*multicollinearity*) problemlerinin olmamasını gerekmektedir (Sarjono, 2011).

Nisfiannoor'a (2009) göre, değişkenlerin varyansının tüm gözlemler için aynı olup olmadığını göstermek için heteroskedastisite gerçekleştirilmektedir. İyi bir regresyon modelinin, olasılık değeri $\alpha > 0,05$ ile farklı varyans oluşturmaması beklenmektedir.

Klasik varsayım testlerinden (*classical assumption test*) sonra, bu çalışmadaki üç hipotezi test etmek amacıyla daha önce bahsedilen model kullanılarak bir regresyon analizi yapılmıştır. Verilerin işlenmesinde kullanılan istatistiksel program SPSS sürüm 21'dir.

3.6. Finansal Desteğin (Bursun) Maddi (Ekonomik) ve Manevi Refah Düzeyine Etkisini Hesaplama Yöntemi

Bursiyerler tarafından alınan finansal desteğin bursiyerlerin maddi (ekonomik) ve manevi refahı düzeylerine etkisi CIBEST modeli ile aşağıda açıklanan aşamalarda yapılmıştır (Beik ve Arsyanti, 2015b).

3.6.1. Maddi (Ekonomik) Yoksulluk Sınırının ve Manevi Yoksulluk Sınırının Belirlenmesi

Maddi (ekonomik) yoksulluk sınırı, MV ile sembolize edip aşağıdaki gibi ifade edilmiştir.

$$MV = \sum_{i=1}^n P_i M_i$$

- MV = Maddi (ekonomik) ihtiyaçların minimum standardı (Rp veya yerel para birimi)
- P_i = i mal ve hizmet fiyatı (Rp veya yerel para birimi)
- M_i = Gereken minimum i mal ve hizmet miktarı

Beik ve Arsyianti'nin araştırmasında (2015b) MV değeri Merkezi İstatistik Kurumu (BPS) tarafından açıklanan yoksulluk sınırı baz alınarak tespit edilmiştir. Ancak bu çalışmada, Dünya Bankası tarafından açıklanan küçük hem de orta gelirli ülkeler için günlük 3,2 dolar olan uluslararası yoksulluk sınırı kullanılmıştır. Böylelikle her bir bireyin bir aydaki MV değeri şu şekilde hesaplanmıştır.

- $MV = \text{Uluslararası yoksulluk sınırı} \times \text{tahmini ortalama döviz kuru} \times 30 \text{ gün}$
- $MV = 3.2 \times 14.000\text{Rp} \times 30 \text{ gün} = 1.344.000\text{Rp}$ veya uluslararası ifadesinin kolaylaşması açısından 96\$ eşdeğeri.

3.6.2. Finansal Destek Bursu Almadan Önce ve Aldıktan Sonra Bursiyerlerin Manevi Refah Değerinin Hesaplanması

Manevi Değer veya *Spiritual Value* (SV), katılımcıları manevi refaha sahip ve manevi yoksulluk olmak üzere iki kategoriye ayırmak amacıyla kullanılmıştır. SV'nin standart değeri 3'tür. Dolayısıyla, katılımcının SV değeri 3'ten faylaysa, katılımcı manevi açıdan müreffeh olarak, SV değeri 3'ten küçükse, katılımcı manevi açıdan yoksul olarak sınıflandırılmıştır (Beik ve Arsyianti, 2015b).

$$SV = \sum_{k=1}^n \frac{SH_k}{N} \quad (1)$$

- SV = Tüm katılımcıların fiilî manevi değerlerin ortalaması
- SH_k = k 'nın bireysel fiilî manevi değeri
- N = Tüm katılımcıların toplam sayısı

SH'nin değeri ise, şu şekilde formüle edilerek hesaplanmaktadır.

$$SH = \sum_{I=1}^n \frac{H1 + H2 + \dots + Hn}{MH} \quad (2)$$

- SH = Bir katılımcının fiilî manevi değerinin ortalaması
- H_i = i hane halkı üyelerinin fiilî manevi değeri

– MH = Toplam hanehalkı sayısı

H_i değeri de şu şekilde formüle edilmektedir.

$$H_i = \frac{V_{pi} + V_{fi} + V_{zi} + V_{hi} + V_{gi}}{5} \quad (3)$$

– H_i = i hanehalkının fiilî manevi değerleri

– V_{pi} = i hanehalkının namaz kılma değerleri

– V_{fi} = i hanehalkının oruç tutma değerleri

– V_{zi} = i hanehalkının zekât ve sadaka değerleri

– V_{hi} = i hanehalkının algısına göre ev ortamının manevi değeri

– V_{gi} = i hanehalkının algısına göre hükümet icraatlarının manevi değeri

Beik ve Arsyianti'nin araştırmasında örneklem olarak hanehalkı analiz edilmektedir. Ancak bu çalışmada bireysel örneklem kullandığından formül 2 ve 3'teki SV hesaplama formülü şu şekilde modifiye edilmiştir.

$$SV = H_i$$

CIBEST modelindeki her bir değişkenin değerini hesaplamak için Tablo 11'te gösterilen 1-5 arası bir Likert ölçeği kullanılmıştır.

Tablo 11: İbadet Ölçüm Göstergeleri

Değişken	Likert Ölçeği					Yoksulluk Standartları
	1	2	3	4	5	
Namaz	Başkalarının namaz kılmasını yasaklar.	Namaz kavramını yerine getirmez.	Farz namazları yerine getirir, ancak rutin olarak değil.	Farz namazları eksiksiz olarak yerine getirir.	Farz namazları eksiksiz ve cemaatle yerine getirir. Nafile namazları da eda eder.	Manevi açıdan yoksul aileler için ortalama puan 3'tür (SV = 3)
Oruç	Başkalarının oruç tutmasını yasaklar.	Oruç kavramını yerine getirmez.	Farz oruçları tutar, ancak tam değildir.	Sadece farz oruçları tam olarak tutar.	Farz oruçları ve nafile oruçları tam olarak tutar.	

Zekât ve İnfak	Başkalarının zekât, infak ve sadaka vermesini yasaklar.	Zekât, infak ve fitre kavramlarını yerine getirmez.	Yılda bir kez zekât verir. İnfak ve fitre asla vermez.	Fitre ve malının zekâtını verir. İnfak etmez.	Fitre, malının zekâtını verir. İnfak yapar.
Ev ortamı	Hanehalkı üyelerinin ibadet etmesini yasaklar.	İbadet etme kavramını yerine getirmez.	İbadetin, ancak hanehalkı üyelerinin özel bir konusu olduğunu kabul eder.	Hanehalkı üyelerinin ibadet etmesini destekler.	Birlikte ibadet etmek amacıyla hanehalkı için elverişli bir ortam meydana getirir.
Hükûmet icraatları	Hanehalklarının ibadet etmesini yasaklar.	İbadet etme kavramını reddeder ama yasaklamaz.	İbadetin ancak toplumun özel bir konusu olduğunu kabul eder.	Toplumun ibadet etmesini destekler.	İbadet için elverişli bir ortam meydana getirir.

Kaynak: Beik ve Arsyianti (2015a).

3.6.3. Katılımcıların Fiilî Gelir ve Giderlerinin Hesaplanması

Gelir miktarının MV değerini aşıp aşmadığını belirlemek için gelir ve gider göstergeleri oldukça önemli kabul edilmektedir. Bu aşamada, katılımcıların sahip olduğu mülk miktarının zengin veya yoksul olarak sınıflandırıldığı görülebilmektedir.

3.6.4. CIBEST Kadranında Araştırma Sonuçlarının Sınıflandırılması

Maddi (ekonomik) değeri veya *Material Value* (MV), Manevi değeri veya *Spiritual Value* (SV), fiilî manevi değer ve fiilî gelir giderlerin değeri tespit edildikten sonra, her bir katılımcı maddi (ekonomik) ve manevi değerlerin bir kombinasyonu olan CIBEST kadranında gruplandırılmıştır.

Tablo 12: Maddi (Ekonomik) (MV) ve Manevi (SV) Değerlerin Kombinasyonu

Sonuç	≤ MV Değeri	> MV Değeri
> SV Değeri	Maddi açıdan yoksul ve manevi açıdan müreffeh olanlar (Kadran II) (Maddi Yoksulluk)	Maddi ve manevi açıdan müreffeh olanlar (Kadran I) (Mutlak Refah)

\leq SV Değeri	Maddi ve manevi açıdan yoksul olanlar (Kadran IV) (Mutlak Yoksulluk)	Maddi açıdan müreffeh ve manevi açıdan yoksul olanlar (Kadran III) (Manevi Yoksulluk)
------------------	----------------------------------------------------------------------	---------------------------------------------------------------------------------------

Kaynak: Beik ve Arsyianti (2015a).

Her bir kadranın hesaplanması, refah endeksi, maddi yoksulluk endeksi, manevi yoksulluk endeksi ve mutlak yoksulluk endeksinin değerini elde etme amacıyla yapılmakta ve refah endeksi formülü aşağıdaki gibi gösterilmektedir:

$$W = \frac{w}{N}$$

- W = Refah endeksi $0 \leq W \leq 1$
- w = Refah içinde olan veya Kadran I'de bulunan katılımcıların sayısı
- N = İncelenen katılımcıların sayısı

Maddi yoksulluk endeksi ise şu şekilde formüle edilmektedir.

$$Pm = \frac{Mp}{N}$$

- m = Maddi yoksulluk endeksi $0 \leq Pm \leq 1$
- Mp = Maddi açıdan yoksul ve manevi açıdan müreffeh olanların veya Kadran II'de bulunan katılımcıların sayısı
- N = İncelenen katılımcıların sayısı

Manevi yoksulluk endeksi de aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır.

$$Ps = \frac{Sp}{N}$$

- Ps = Manevi yoksulluk endeksi $0 \leq Pm \leq 1$
- Sp = Maddi açıdan müreffeh ve manevi açıdan yoksul olanların veya Kadran III'te bulunan katılımcıların sayısı
- N = İncelenen katılımcıların sayısı

Mutlak yoksulluk endeksi şu şekilde formüle edilerek hesaplanmaktadır.

$$Pa = \frac{Ap}{N}$$

- Pa = Mutlak yoksulluk endeksi $0 \leq Pm \leq 1$

- Sp = Maddi ve manevi açıdan yoksul olanların veya Kadran IV'te bulunan katılımcıların sayısı
- N = İncelenen katılımcıların sayısı

3.7. Anket Katılımcılarının Tanımlayıcı Özellikleri

Finansal destek amacıyla LPDP ve YTB burslarından faydalanan ve bu araştırmaya dahil edilen 382 katılımcının tanımlayıcı istatistikleri aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 13: Anket Katılımcının Özellikleri (LPDP ve YTB Bursiyerleri)

Özellikler	LPDP Bursları		YTB Bursları	
	Toplam	(%)	Toplam	(%)
<u>Cinsiyet</u>				
Erkek	107	56.02	109	57.07
Kadın	84	43.98	82	42.93
<u>Yaş</u>				
25 yaş altı	-	-	51	26.70
25 – 30 yaş arası	149	78.01	89	46.60
31 – 35 yaş arası	40	20.94	22	11.52
36 – 40 yaş arası	-	-	28	14.66
40 yaş üstü	2	1.05	1	0.52
<u>Medeni Hal</u>				
Bekâr	99	51.83	108	56.55
Evli	92	48.17	83	43.45
<u>Son Eğitim</u>				
Lisans	-	-	109	57.07
Yüksek Lisans	186	97.38	68	35.60
Doktora	5	2.62	14	7.33
<u>Meslek</u>				
Çalışmıyor	5	2.62	52	27.23
Eğitmen	97	50.78	32	16.75
Devlet Memuru/Özel Sektör	14	7.33	77	40.31
Diğer	75	39.27	30	15.71
<u>Eğitim İçin Hedef Kıtaları</u>				
Avrupa	117	61.26	41	21.47
Asya	39	20.42	119	62.30
Avusturalya	22	11.52	-	-
Afrika	2	1.04	31	16.23
ABD	11	5.76	-	-

Yukarıdaki tabloya göre, bu çalışmaya katılan LPDP mezunlarının %56,02'sinin erkek olup %43,98'inin kadın olduğu ve yaş açısından bakıldığında da çoğunluğun (%78,01) 25-30 arasında olduğu görülmüştür. Medeni açıdan ise bekâr ve evli sayısı hemen hemen aynıdır.

Tabloda ayrıca 186 kişinin yüksek lisans programı mezunu ve 5 kişinin ise doktora mezunu olduğu kaydedilmektedir. Bu, Endonezya hükûmetinin yüksek lisans derecesine sahip gençlerin sayısını artırmak için yaptığı çalışmalarla doğru orantılı olarak kabul edilebilir. Meslek türüne göre; LPDP bursiyerlerin %50'sinin eğitmen olduğu, %7,33'ünün devlet memuru veya özel sektör çalışanı olduğu ve %39,27'sinin ise serbest çalıştığı tabloda yer almaktadır. Bu durum aynı zamanda Endonezya hükûmetinin eğitim kadrosu ihtiyacını karşılama hedefini de göstermektedir. Araştırmanın sonuçlarına göre, LPDP mezunları için destinasyon ülkelerinin çoğunluğunun %61,26'sının Avrupa'da, %11,52'sinin Avustralya'da, %39'ünün Asya ülkelerinde, %1,04'ünün Afrika kıtasında ve %5,76'sının de Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu tespit edilmiştir.

Bu araştırmaya katılan YTB mezunlarının ise %57,07'sinin erkek ve %42,93'ünün kadın olduğu yaş açısından, %26,7'sinin 25 yaşın altında olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, burs sağlayıcı olarak YTB'nin lisans programlarına devam etmek isteyen öğrencilere de burs programları sağlamasıdır. Bekâr bursiyer sayısının 108 kişi veya %56,54 civarında olduğu, diğer 83 kişinin ise evli olduğu bilinmektedir. Yine tabloya göre 109 kişinin lisans programı, 68 kişinin yüksek lisans programı ve 14 kişinin doktora programı mezunun olduğu belirtilmektedir. Meslek türüne bağlı olarak, YTB bursiyerlerinin, yaklaşık %16,75'e eğitmen görevlisi, %40,31'i özel sektör çalışanı, %27,23'i işsiz ve %15,71'i girişimci olarak mesleki yaşamlarına göre devam etmektedir. Araştırmanın sonuçlarına göre, Türkiye'ye uluslararası öğrenci getiren bir burs programı olarak YTB bursundan mezun olan araştırmaya katılımcılar 31 farklı ülkeden gelmiş ve en fazla %62,30 ile Asya ülkeleri, ardından %21,47 ile Avrupa ve %16,23 ile Afrika ülkeleri oluşturmuştur.

3.8. Hipotez Testi

Bu çalışmada, elde edilen verilerin normal dağılıp dağılmadığını belirlemeyi amaçlayan klasik varsayım testi (*classical assumption test*) uygulanmış ve ardından doğrusallık testi (*linearity test*) ile bu veriler analiz edilmiştir.

3.8.1. Klasik Varsayım Testi (*Classical Assumption Test*)

3.8.1.1. Normalite Testi (*Normality Test*)

Normalite testinin, bir grup veri veya değişkenlerdeki verilerin dağılımının normal dağılıp dağılmadığına bakılmaksızın dağılımını değerlendirmek amacıyla yapılan bir test olduğu bilinmektedir. Bu çalışmadaki normalite testi, Kolmogorov-Smirnov istatistiği kullanılarak $(\alpha) = \%5 = 0,05$ anlamlı düzeyinde gerçekleştirilmiştir. Normal dağılan veya dağılmayan tüm değişkenleri tanımlamak için Standartlaştırılmamış artık değeri kullanılmıştır. Buna göre test istatistiği değerinin $\alpha > 0,05$ olması durumunda verilerin normal dağıldığı $\alpha < 0,05$ olması durumunda ise verilerin normal dağılmadığı sonucu ortaya konmuş olacaktır.

Tablo 14: Maddi (Ekonomik) Refah Normalite Testi Sonucu (Y1)

Tek Örneklem Kolmogorov-Smirnov Testi

		Standartlaştırılmamış Artık Değeri
N		382
Normal Parametreler ^{a,b}	Ortalamalar	-.0096710
	Standart Sapma (S)	.24559453
	Mutlak	.080
En Aşırı Farklılıklar	Pozitif	.043
	Negatif	-.080
Kolmogorov-Smirnov Z		1.050
Anlamlılık Düzeyi (p). (İki Yönlü)		.221

a. Test dağılımı Normaldir.

b. Verilerden hesaplanmıştır.

Tablo 15: Manevi Refah Normalite Test Sonucu (Y2)

Tek Örneklem Kolmogorov-Smirnov Testi

		Standartlaştırılmamış Artık Değeri
N		382
Normal Parametreler ^{a,b}	Ortalamalar	.0000000
	Standart Sapma (S)	.40277174
	Mutlak	.068
En Aşırı Farklılıklar	Pozitif	.045
	Negatif	-.068
Kolmogorov-Smirnov Z		1.337
Anlamlılık Düzeyi (p). (İki Yönlü)		.056

a. Test dağılımı Normaldir.

b. Verilerden hesaplanmıştır.

Tablo 14 ve 15'teki normalite testlerinin sonuçlarına göre, tüm değişkenler için verilerin, (bağımlı değişken maddi ve manevi refah için $0,221 > 0,05$ ve $0,056 > 0,05$ olduğundan) normal dağıldığı görülmektedir.

3.8.1.2. Doğrusallık Testi (*Linearity Test*)

Doğrusallık testi, çoklu regresyon modelinin doğrusal olup olmadığını belirlemek için kullanılmaktadır. Tablo 16'daki $F_{\text{istatistiği}}$, $F_{\text{istatistiği}}$ kullanılarak yapılan bir testin anlamlı bir etkisinin olup olmadığını kanıtlamak için $F_{\text{istatistiği}}$ ve F_{tablo} arasında bir karşılaştırma olarak kullanılan bir değerdir. Sonuçlar, ANOVA Tablosundaki Doğrusallık Testi istatistiği (*Linearity Test*) ile analiz edilmektedir. İlgili test istatistiği $\alpha > 0,05$ ise değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olduğu, $\alpha < 0,05$ ise değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olmadığı sonucuna varılmış olacaktır.

Tablo 16: Maddi (Ekonomik) ve Manevi Refah Doğrusallık Testi Sonucu (ANOVA Tablosunun Özeti)

	F	Anlamlılık Düzeyi (p)		F	Anlamlılık Düzeyi (p)
MV * PR	2.257	.063	SV * PR	.296	.880
MV * FC	.914	.655	SV * FC	.951	.627
MV * SE	1.771	.081	SV * SE	.845	.563
MV * DS	.523	.790	SV * DS	.237	.964
MV * GPA	.591	.982	SV * GPA	.883	.688
MV * EL	2.353	.126	SV * EL	.323	.570
MV * SA	1.131	.305	SV * SA	.904	.692
MV * AN	.193	.661	SV * AN	2.693	.053

Yukarıdaki ANOVA tablosuna göre, azim, aile koşulları, eğitim deneyimi, eğitim süresi, genel not ortalaması, eğitim düzeyi, finansal destek (burs) miktarı, mezunlar ağı olmak üzere tüm değişkenler için test istatistiği değerinin $\alpha > 0,05$ olduğu ve belirtilen tüm değişkenlerin (maddi (ekonomik) refah ve manevi refah) için modelde doğrusal olduğu görülmektedir.

3.8.1.3. Çoklu Bağlantı (*Multicollinearity*)

Çoklu bağlantı (*Multicollinearity*); regresyon modelindeki iki veya daha fazla bağımsız değişken arasında yakın doğrusal bir ilişkinin olup olmadığını ortaya koyan bir durumdur.

İyi bir regresyon modelinin çoklu bağlantı problemi içermemesi gerekmektedir. Tolerans değeri $\alpha > 0,10$ olması durumunda verilerde çoklu bağlantı olmadığı, bununla birlikte, Varyans Enflasyon Faktörü (*Variance Inflation Factor*) değerinin $VIF < 10,00$ verilerde çoklu bağlantı olmadığı da sonucuna varılmış olacaktır.

Tablo 17: Maddi (Ekonomik) Refah Çoklu Bağlantı Testi Sonucu (Y1)

Model	Katsayı ^a							
	Standartlaştırılmamış Katsayı		Standartlaştırılmış Katsayı	T	Anlamlılık Düzeyi (p)	Doğrusallık İstatistiği		
	B	Standart Hatası	Beta			Tolerans	VIF	
1	Sabit (kesim noktası)	-17.264	112.762					
	PR	12.474	10.027	.052	1.244	.214	.951	1.051
	FC	.211	.072	.124	2.952	.003	.935	1.069
	SE	13.941	4.609	.138	3.025	.003	.789	1.268
	DS	24.696	8.624	.175	2.864	.004	.441	2.265
	GPA	-9.497	30.248	-.014	-.314	.754	.791	1.264
	EL	241.376	20.035	.647	12.048	.000	.573	1.744
	SA	-.001	.001	-.070	-1.244	.214	.520	1.924
	AN	20.194	23.961	.036	.843	.400	.914	1.094

a. Bağımlı Değişken: MV

Tablo 18: Manevi Refah Çoklu Bağlantı Testi Sonucu (Y2)

Model	Katsayı ^a							
	Standartlaştırılmamış Katsayı		Standartlaştırılmış Katsayı	T	Anlamlılık Düzeyi (p)	Doğrusallık İstatistiği		
	B	Standart Hatası	Beta			Tolerans	VIF	
1	Sabit (kesim noktası)	2.900	.292					
	PR	.012	.026	.022	.461	.645	.951	1.051
	FC	-7.378E-006	.000	-.002	-.040	.968	.935	1.069
	SE	.031	.012	.138	2.622	.009	.789	1.268

DS	-0.021	.022		-0.067	-.955	.340	.441	2.265
GPA	.441	.078		.295	5.633	.000	.791	1.264
EL	-.005	.052		-.005	-.088	.930	.573	1.744
SA	-4.642E-006	.000		-.137	-2.120	.035	.520	1.924
AN	.242	.062		.190	3.903	.000	.914	1.094

a. Bağımlı Değişken: SV

Yukarıdaki tabloya göre, modeldeki değişkenlerin tolerans değerinin 0.1'den fazla olduğu ve Varyans Enflasyon Faktörü'nün (*Variance Inflation Factor – VIF*) 10'dan küçük olduğu görülebilmektedir. Dolayısıyla, kurulan regresyon modelinde çoklu bağlantı problemi olmadığı sonucuna varılmıştır.

3.8.1.4. Değişen Varyans (Heteroscedasticity)

Heteroskedastisite, belirli bir örneklem içindeki hata değişkenidir. Bu çalışmada, Glejser testi kullanılarak değişen varyans (*heteroscedasticity*) ortaya çıkıp çıkmadığı analiz edilmiştir. Değişkenlerin anlamlılık veya olasılık değeri $p < 0,05$ 'ten büyükse değişken değişen varyans olmadığı, $p < 0,05$ 'ten küçükse değişken varyans olduğu sonucuna varılmış olacaktır.

Tablo 19: Maddi (Ekonomik) Refah Değişen Varyans Testi Sonucu (Y1)

Model	Katsayı ^a				t	Anlamlılık Düzeyi (p).
	Standartlaştırılmamış Katsayı		Standartlaştırılmış Katsayı			
	B	Standart Hatası	Beta			
Sabit (kesim noktası)	19.050	12.464			1.528	.127
PR_2	.226	4.458	.003		.051	.960
FC_2	-.002	.024	-.005		-.080	.936
SE_2	2.464	1.903	.078		1.295	.196
DS_2	1.819	4.532	.112		.401	.688
GPA_2	-.395	9.485	-.014		-.042	.967
EL_2	-.246	1.797	-.014		-.137	.891
SA_2	.001	.001	.102		1.858	.064
AN_2	8.875	6.880	.092		1.290	.198

a. Bağımlı Değişken: MV

Tablo 20: Manevi Refah Değişen Varyans Testi Sonucu (Y2)

Model	Katsayı ^a				t	Anlamlılık Düzeyi (p)
	Standartlaştırılmamış Katsayı		Standartlaştırılmış Katsayı			
	B	Standart Hatası	Beta			
Sabit (kesim noktası)	.890	.169			5.280	.000
PR	.003	.015	.010	.199		.843
FC	-3.125E-005	.000	-.015	-.292		.770
SE	-.007	.007	-.057	-1.005		.316
DS	.000	.013	-.001	-.018		.985
GPA	-.059	.053	-.104	-1.119		.265
EL	-.026	.030	-.058	-.863		.389
SA	7.392E-007	.000	.041	.584		.559
AN	.013	.036	.020	.373		.710

a. Bağımlı Değişken: SV

Tablo 19 ve 20'deki sonuçlara dayanarak, her bir değişkenin anlamlılık değerinin maddi (ekonomik) ve manevi refah düzeyinde $p > 0,05$ olduğu görülebilmektedir. Dolayısıyla bu regresyon modelinin değişen varyans (*heteroscedasticity*) sorunu içermediği anlaşılmıştır.

3.8.2. Çoklu Doğrusal Regresyon Katsayısı Analizi (*Multiple Linear Regression Analysis*) Test Sonuçları

3.8.2.1. Eş Zamanlı Regresyon Katsayısı (*Simultaneous Regression Coefficient*) Testi (F Testi)

F testi veya eş zamanlı regresyon katsayısı (*simultaneous regression coefficient*) testinin, (etkinin büyüklüğünün önemli olup olmadığına bakılmaksızın) bağımsız değişkenlerin eş zamanlı olarak bağımlı değişken üzerindeki etkisini belirlemek için kullanılan bir test olduğu söylenebilir. F testinde karar vermek için iki yöntemle izlenebilir: birincisi, hesaplanan $F_{istatistiği}$ 'yi F_{tablo} ile karşılaştırarak yapılmasıdır. $F_{istatistiği} > F_{tablo}$ modelde bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu, $F_{istatistiği} < F_{tablo}$ ise anlamlı bir etkisinin olmadığı söylenebilir. İkincisi, ANOVA tablosundaki Anlamlılık Düzeyi (p) sütunu değerlendirilerek, $p < 0,05$ 'ten küçük olduğunda bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu anlaşılabilir.

Tablo 21: Maddi (Ekonomik) Refah Eş Zamanlı Regresyon Katsayısı Testi Sonucu (Y1)

Varyans Analizi (ANOVA) ^a					
Model	Kareler Toplamı (KT)	Serbestlik Derecesi (Sd)	Karalar Ortalaması (KO)	F	Anlamlılık Düzeyi (p)
1 Regresyon	5740067.977	8	717508.497	29.044	.000 ^b
Artık/Hata	9214799.761	373	24704.557		
Toplam	14954867.738	381			

a. Bağımlı Değişken: MV

b. Yordayıcı (tahmin edici) değişken: Sabit (kesim noktası), AN, PR, FC, SE, DS, GPA, EL, SA

Tablo 22: Manevi Refah Eş Zamanlı Regresyon Katsayısı Testi Sonucu (Y2)

Varyans Analizi (ANOVA) ^a					
Model	Kareler Toplamı (KT)	Serbestlik Derecesi (Sd)	Karalar Ortalaması (KO)	F	Anlamlılık Düzeyi (p)
1 Regresyon	14.356	8	1.794	10.829	.000 ^b
Artık/Hata	61.808	373	.166		
Toplam	76.163	381			

a. Bağımlı Değişken: SV

b. Yordayıcı (tahmin edici) değişken: Sabit (kesim noktası), AN, PR, FC, SE, DS, GPA, EL, SA

Maddi (ekonomik) refah için ANOVA testi sonuçlarına veya Tablo 21'deki F Testi değerlerine bakıldığında F istatistiğinin değerinin 29,044 olduğu görülmektedir. $F_{\text{tablosunun}}$ değerini test etmek amacıyla kritik değeri (*critical value*) 0,05 (%5) olan bir istatistiksel tablo kullanılmış ve böylece F_{tablo} değeri 2,001 olarak tespit edilmiştir. Çünkü $F_{\text{istatistiği}} > F_{\text{tablo}}$ değeri $29,044 > 0,509$ hipotezin kabul edildiği anlamına gelmektedir. Benzer şekilde, anlamlılık sonuçları $0,00 > 0,05$ olarak tespit edilmiş, dolayısıyla, azim, aile koşulları, eğitim deneyimi, eğitim süresi, genel not ortalaması, eğitim düzeyi, finansal destek (burs) miktarı ve mezunlar ağı değişkenlerinin maddi (ekonomik) refah üzerinde eş zamanlı (ortak) bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Aynı şekilde manevi refah için Tablo 22'de ANOVA testi veya F testi sonuçları alınırken $F_{\text{istatistiği}}$ değerinin 10,829 olduğu görülmektedir. $F_{\text{tablosunun}}$ değerini test etmek amacıyla

kritik değeri (*critical value*) 0,05 (%5) olan bir istatistiksel tablo kullanılmış ve böylece F_{tablo} değeri 0,509 olarak tespit edilmiştir. $F_{\text{istatistiği}} > F_{\text{tablo}}$ veya $10,829 > 0,509$ olması H_0 hipotezinin reddedildiği anlamına geldiğinden, azim, aile durumu, eğitim deneyimi, eğitim süresi, genel not ortalaması, eğitim düzeyi, burs miktarı ve mezunların ağı değişkenlerinin arasında eş zamanlı olarak manevi refah üzerinde etkilerinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu sonuçlara göre, (Tablo 21 ve 22 çıktıları), çalışmanın 1. ve 2. araştırma sorularını cevaplamada başarılı olduğu anlaşılmıştır. Yukarıdaki sonuçlara dayanarak, sekiz değişkeni kapsayan finansal destek burslarının maddi (ekonomik) ve manevi refah üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu gösterilmiştir.

3.8.2.2. Kısmi Korelasyon Katsayısı (Partial Correlation Coefficient) Testi (t-Testi)

Genel olarak, korelasyon katsayısı testi, her bağımsız değişkeni (X) ile bağımlı değişkeni (Y) arasındaki ilişkinin yakınlığını belirlemek için kullanılmaktadır. Karar vermenin t-testinde, SPSS "Katsayı" çıktı tablosunda listelenen Anlamlılık değerinden görülebilir. Anlamlılık değeri $p < 0,05$ ise bağımsız değişkenin (X) bağımlı değişken (Y) üzerinde etkisinin olduğu, yani hipotezin kabul edildiği sonucuna varılabilir. Anlamlılık değeri $p > 0,05$ ise bağımsız değişkenin (X) bağımlı değişkeni (Y) üzerinde etkisinin olmadığı yani hipotezin geçersiz olduğu söylenebilir.

Tablo 23: Maddi (Ekonomik) Refah Kısmi Korelasyon Katsayısı Test Sonucu (Y1)

Model		Katsayı ^a				t	Anlamlılık Düzeyi (p)
		Standartlaştırılmamış Katsayı		Standartlaştırılmış Katsayı			
		B	Standart Hatası	Beta			
1	Sabit (kesim noktası)	-17.264	112.762			-.153	.878
	PR	12.474	10.027	.052		1.244	.214
	FC	.211	.072	.124		2.952	.003
	SE	13.941	4.609	.138		3.025	.003
	DS	24.696	8.624	.175		2.864	.004

GPA	-9.497	30.248	-.014	-.314	.754
EL	241.376	20.035	.647	12.048	.000
SA	-.001	.001	-.070	-1.244	.214
AN	20.194	23.961	.036	.843	.400

a. Bağımlı Değişken: MV

Tablo 23'te görüldüğü üzere, aile ortamı, eğitim deneyimi, eğitim süresi ve eğitim düzeyi değişkenleri, anlamlılık değerleri $\alpha < 0,05$ olduğu için bursiyerlerin maddi (ekonomik) refahı üzerinde olumlu etkisi olan değişkenler olarak tespit edilmiştir. Ancak, azim, genel not ortalaması, burs miktarı ve mezunlar ağı değişkenlerinin ise maddi (ekonomik) refah üzerinde bir etkisi olmadığı sonucuna varılmıştır.

Tablo 24: Manevi Refah Kısmi Korelasyon Katsayısı Test Sonucu (Y2)

Model		Korelasyon ^a			t	Anlamlılık Düzeyi (p)
		Standartlaştırılmamış Katsayı		Standartlaştırılmış Katsayı		
		B	Std. Error	Beta		
1	Sabit (kesim noktası)	2.900	.292		9.929	.000
	PR	.012	.026	.022	.461	.645
	FC	-7.378E-006	.000	-.002	-.040	.968
	SE	.031	.012	.138	2.622	.009
	DS	-.021	.022	-.067	-.955	.340
	GPA	.441	.078	.295	5.633	.000
	EL	-.005	.052	-.005	-.088	.930
	SA	-4.642E-006	.000	-.137	-2.120	.035
	AN	.242	.062	.190	3.903	.000

a. Bağımlı Değişken: SV

Tablo 24'teki hesaplama sonuçlarına göre, anlamlılık değerinin (p)=0,009, (p)=0,000 ve (p)=0,000'in altında olduğunu, bu durumda eğitim deneyiminin (SE), GPA'nın ve mezunlar ağının (AN) pozitif bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Finansal destek (burs) miktarı değişkeni 0,035 < 0,05 değeriyle manevi refah üzerinde anlamlı ölçüde etkili olarak tespit edilmiştir. Ancak etkisi negatif yönündedir. Azim, aile koşulları,

eğitim süresi ve eğitim düzeyi değişkenlerinin ise manevi refah üzerinde bir etkisi olmadığı ortaya çıkarılmıştır.

3.8.2.3. Belirlilik Katsayısı (Determination Coefficient) Testi

Çoklu doğrusal regresyonda belirlilik testi (*determination test*), bağımsız değişkenlerin (X_1, X_2, \dots, X_n) eş zamanlı olarak bağımlı değişkene (Y) katkısının yüzdesini belirlemek için kullanılmaktadır. Belirlilik katsayısının (R^2 ile gösterilir) regresyon analizinin önemli bir çıktısı olduğu bilinmekte ve R^2 bağımsız değişkenden tahmin edilebilir olan bağımlı değişkendeki varyansın oranı olarak da yorumlanır. Bu çalışmadaki belirlilik katsayısının (*determination coefficient*) test sonuçları Tablo 25 ve 26'da gösterilmektedir.

Tablo 25: Maddi (Ekonomik) Refah Belirlilik Katsayısı Test Sonucu (Y1)

Modelin (Analizin) Özeti				
Model	R	R ² deki	Düzeltilmiş R ² (açıklanan varyans)	Tahminin Standart Hatası
1	.620 ^a	.384	.371	157.177

a. Yordayıcı (tahmin edici) değişken : Sabit (kesim noktası) AN, PR, FC, SE, DS, GPA, EL, SA

Tablo 26: Manevi Refah Belirlilik Katsayısı Test Sonucu (Y2)

Modelin (Analizin) Özeti				
Model	R	R ² deki	Düzeltilmiş R ² (açıklanan varyans)	Tahminin Standart Hatası
1	.434 ^a	.188	.171	.4071

a. Yordayıcı (tahmin edici) değişken : Sabit (kesim noktası) AN, PR, FC, SE, DS, GPA, EL, SA

Tablo 25'da R^2 değerinin veya maddi (ekonomik) refah değişkenine katkının 0,384 veya %38,4'üne katkıda bulunan bağımsız değişkenlerin (azim, aile koşulları, eğitim deneyimi, eğitim süresi, genel not ortalaması, eğitim düzeyi, burs miktarı ve mezunlar ağı) yüzdesi tanımlanmaktadır. Buna göre kalan %61,6'lık kısmın bu araştırma modelinde yer almayan diğer değişkenler tarafından açıklandığı söylenebilir.

Tablo 26'da ise R^2 değeri 0,188 olarak görülmektedir. Modeldeki bağımsız değişkenlerin (azim, aile koşulları, eğitim deneyimi, eğitim süresi, genel not ortalaması, eğitim düzeyi, burs miktarı ve mezunlar ağı) manevi refah bağımlı değişkennin %18,8'i açıkladığı

anlamına gelmektedir. Yine kalan %81,1'lik kısmın farklı değişkenler tarafından manevi refah üzerinde etkili olduğu anlamına geldiği söylenebilir.

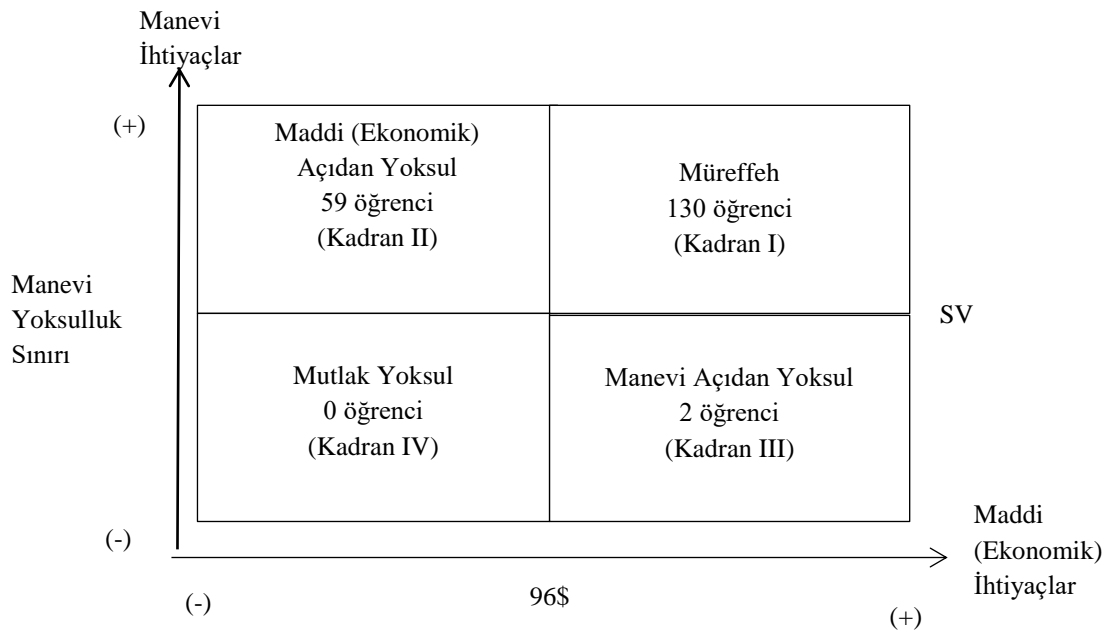
3.9. CIBEST Kadranı Sınıflandırma Sonuçları

Bu çalışmadaki CIBEST endeks göstergesi, mezun durumdaki LPDP ve YTB bursiyerlerinin aldığı finansal desteklerin maddi (ekonomik) ve manevi düzeylerine etkisini tanımlamak için kullanılmaktadır. Beik ve Arsyianti (2015a) tarafından geliştirilen CIBEST kadranı kendi içinde dörde ayrılmaktadır.

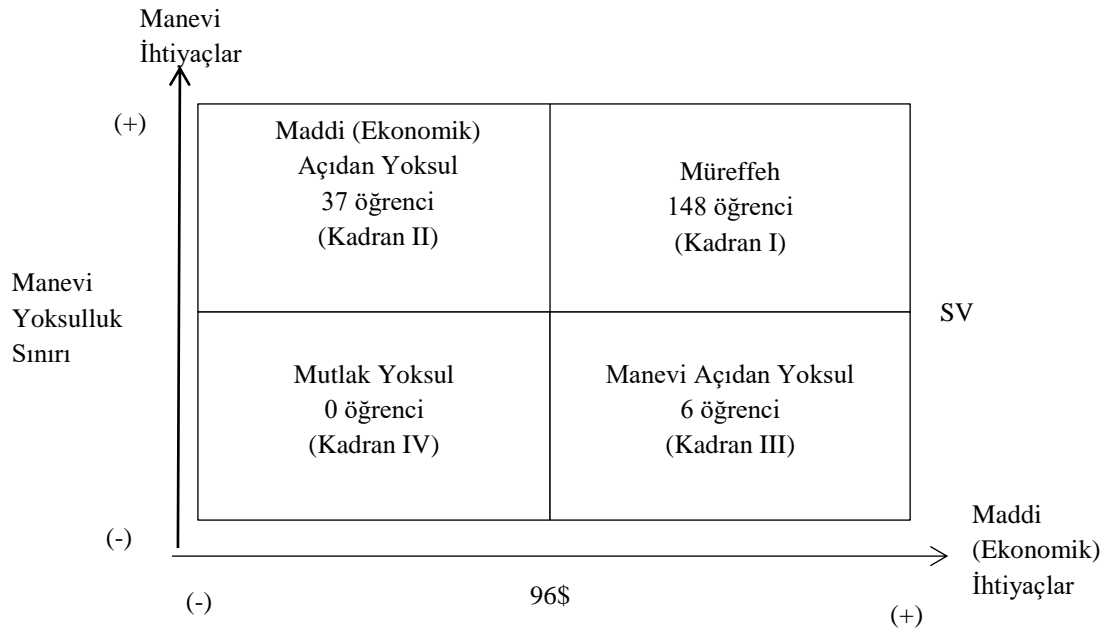
1. Kadran I : Refah/Müreffeh kategorisi (hem maddi (ekonomik) hem de manevi refah)
2. Kadran II : Maddi (ekonomik) açıdan yoksul kategorisi
3. Kadran III : Manevi açıdan yoksul kategorisi
4. Kadran IV : Mutlak (*absolute*) yoksul kategorisi (hem maddi (ekonomik) hem de manevi açıdan yoksul)

3.9.1. Finansal Destek Öncesi Bursiyerlerin Refah Seviyesi

LPDP ve YTB mezunlarına yapılan anket çalışmasından elde edilen verilere dayanarak aşağıda Şekil 13'te yer alan sonuçlar elde edilmiştir.



Şekil 13: CIBEST Kadranı: LPDP Bursu Almadan Önce



Şekil 14: CIBEST Kadranı: YTB Bursu Almadan Önce

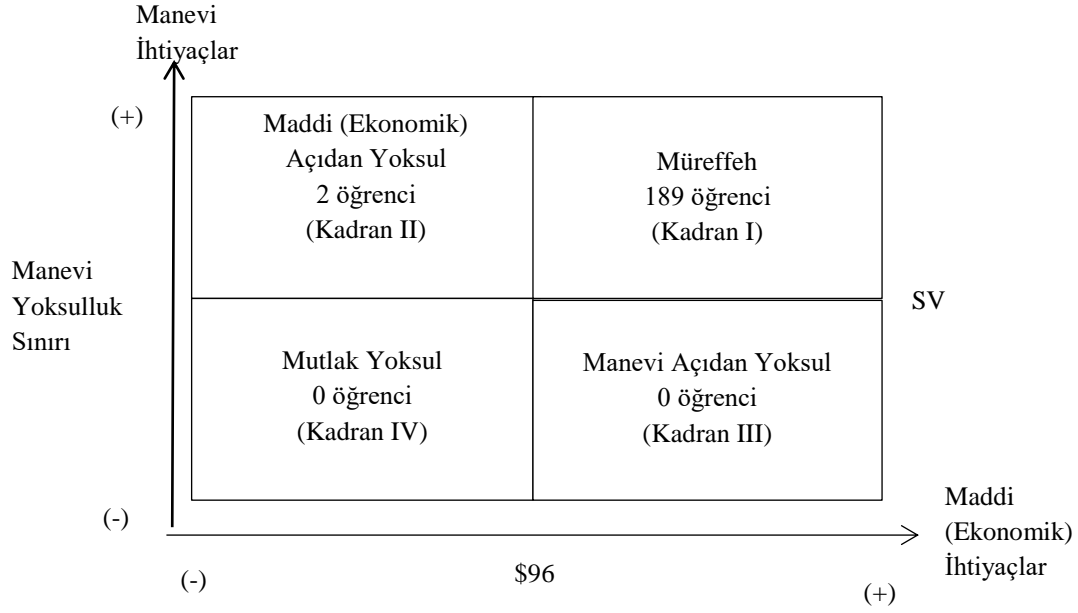
Şekil 13'ten görüldüğü gibi, LPDP bursuna hak kazanan 130 bursiyerin finansal destek almadan önce Kadran I'de olduğu yani maddi (ekonomik) ve manevi açıdan müreffeh olarak sınıflandırıldığı anlaşılmıştır. Söz konusu refah kategorisine göre bursiyerlerin LPDP bursu almadan önce de hem maddi (ekonomik) hem de manevi açıdan pozitif eksende yer aldığı, bir başka deyişle 130 bursiyerin her iki yönden de ihtiyaçlarını karşılamış durumda olduğu belirlenmiştir. Ankete katılan 59 bursiyer ise Kadran II'de yer almış ve maddi (ekonomik) açıdan yoksul olarak sınıflandırılmıştır. İlgili bursiyerlerin finansal destek almadan önce manevi ihtiyaçlarını karşılayamadığı anlaşılmıştır. (Genel olarak Kadran II'de yer alan katılımcıların, Endonezya'nın az gelişmiş bölgelerinden gelen öğrencilere veya yüksek başarıya sahip olan yoksul öğrencilere sağlanan programlar aracılığıyla LPDP burslarını aldıkları görülmektedir.

Manevi yoksul olarak kategorize edilen, Kadran III'e dahil olan yalnızca 2 katılımcı bulunmakta ve Kadran IV'te ise mutlak fakir olarak nitelendirilen bursiyerin bulunmadığı görülmektedir.

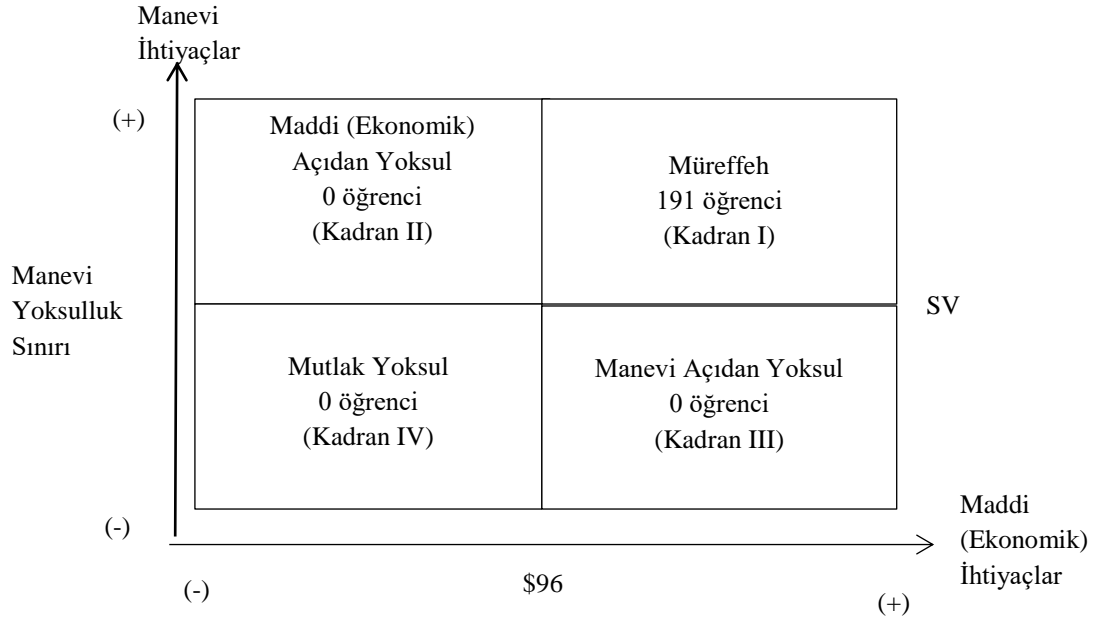
YTB burslu mezunlar anketinin sonuçlarından Şekil 14'te açıklandığı üzere farklı sonuçlar elde edilmiştir. Şekil 14'te, YTB bursunu almadan önce maddi (ekonomik) ve manevi refahı (Kadran I'de) olan 148 bursiyer olduğu, ayrıca, 37 bursiyerlerin maddi yoksul (Kadran II'de) ve diğer 6 bursiyerlerin ise manevi yoksul (Kadran III'te) sınıfına

girdiği tespit edilmiştir. Anket sonuçlarına göre 4 kişinin de mutlak yoksul (Kadran IV'te) ve maddi (ekonomik) ve manevi açıdan yoksul olarak kategorize edildiği görülmektedir.

3.9.2. Finansal Destek Sonrası Bursiyerlerin Refah Seviyesi



Şekil 15: LPDP Bursunu Aldıktan Sonra CIBEST Kadranı



Şekil 16: YTB Bursunu Aldıktan Sonra CIBEST Kadranı

Temel olarak, devlet tarafından bursiyerlere sağlanan eğitim fonlarının ülkenin insan kaynaklarının kalitesini geliştirmesi hedeflenmekte, aynı zamanda, söz konusu burs programının hem maddi (ekonomik) hem de manevi olarak yoksul olarak sınıflandırılan insan sayısını da azaltması beklenmektedir. Bu bağlamda, LPDP ve YTB olmak üzere iki farklı ülkelerdeki burslu öğrencilere yapılan anketin sonuçlarına göre, bursiyerlerin Kadran II'den Kadran I'e geçişlerinde önemli bir değişiklik olduğu tespit edilmiştir (bkz. Şekil 15 ve 16).

Şekil 15'te görüldüğü üzere Kadran II'de sınıflandırılan ve 59 kişi olan LPDP bursiyerlerin 2 kişiye, indiği Kadran I'de yer alan 130 bursiyerin ise 189 kişi olduğu görülmektedir. Böylece, LPDP bursu aldıktan sonra, Kadran II'deki 59 kişinin gelirlerini Kadran I'e yükseltebileceği anlamına gelmektedir.

YTB bursu almadan önce Kadran I'de bulunan 148 katılımcının, ardından 191 kişiye yükseldiği Şekil 16'da da görülebilir. Bir başka deyişle, Kadran II'de (Maddi (Ekonomik) olarak yokul) 37 kişinin ve Kadran III'te yer alan 6 kişinin burs aldıktan ve eğitimlerini tamamladıktan sonra Kadran I kategorisine geçtiğini söylenebilir. Böylece, Kadran III ve Kadran II kategorisine geçen katılımcıların, maddi (ekonomik) ve manevi noktalarda önemli gelişmeler kaydettiği ortaya çıkarılmıştır.

Tablo 27: CIBEST Modeline Göre Hesaplama Sonuçları (LPDP ve YTB Bursları'na Kazanmadan Önce ve Kazandıktan Sonra)

CIBEST Endeksi	LPDP			YTB		
	Bursu almadan önce endeks puanı	Bursu aldıktan sonra endeks puanı	Değişiklik (%)	Bursu almadan önce endeks puanı	Bursu aldıktan sonra endeks puanı	Değişiklik (%)
Refah Endeksi (W)	0.69	0.99	30	0.77	1.00	23
Maddi (Ekonomik) Yoksulluk Endeksi (Pm)	0.31	0.01	-30	0.19	0.00	-19
Manevi Yoksulluk Endeksi (Ps)	0.01	0.00	-1	0.03	0.00	-3
Multak Yoksulluk Endeksi (Pa)	0.00	0.00	0	0.00	0.00	0

Her kategorideki bursiyerlerin durumu ortaya konduktan sonra, sonuçları genel olarak değerlendirmek amacıyla ilgili endeks değerleri ayrı ayrı gösterilmiştir. Tablo 27'ye göre, LPDP bursu almadan önce bursiyerlerin maddi (ekonomik) refah endeksi değeri (W) 0,69 olarak ölçülmüşken (hem maddi hem de manevi açıdan 130 müreffeh bursiyer) finansal destek fonu (burs) sağlanması ile endeks değeri 0,99 olarak ölçülmüş ve %30 arttığı tespit edilmiştir. Böylece maddi (ekonomik) yoksulluk endeksinde (Pm) %30 ve manevi yoksulluk endeksinde (Ps) %1 azalma olduğu anlaşılmıştır.

Yine Tablo 27'de belirttiği gibi YTB bursu almadan önce bursiyerlerin maddi (ekonomik) refah endeksi değeri (W) 0,77 olarak bulunurken (maddi hem de manevi açıdan 148 müreffeh bursiyer) finansal destek fonu (burs) sağlanması ile endeks değeri 1,00 olarak ölçülmüş ve %23 arttığı görülmüştür. Böylece maddi (ekonomik) yoksulluk endeksinde (Pm) %19 ve manevi yoksulluk endeksinde (Ps) %0,03 azalma olduğu anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu sonuçlar, LPDP ve YTB bursu alan mezunların aldıkları finansal destek sayesinde, %60'ından fazlasının maddi (ekonomik) ve manevi ihtiyaçlarını karşıladığını (yani bu çalışmanın üçüncü araştırma sorusuna cevap verdiğini) göstermektedir.

3.10. Araştırma Analizi

Bu alt bölümde, maddi (ekonomik) ve manevi refah üzerinde etkiye sahip olan tüm değişkenlerin sonuçlarının açıklanarak çalışmanın amaçlarına atıfta bulunulan bir araştırma analizi ve yorumu yer almaktadır.

Genel bir bakış açısıyla; devlet tarafından finansal destek sağlanmasının bursiyerlerin maddi (ekonomik) ve manevi refahı üzerinde olumlu yönde anlamlı bir etkisi olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu çalışmada, aile koşulları (FC), eğitim deneyimi (SE), eğitim süresi (DS) ve eğitim düzeyinin (EL) maddi (ekonomik) refahı iyileştirmede önemli üç bileşen olduğu, manevi refah iyileştirmede ise, genel not ortalaması (GPA), eğitim deneyimi (SE), finansal destek (burs) miktarı (SA) ve mezunlar ağının (AN) etkili olduğu tespit edilmiştir.

3.10.1. Azim (Sebat)

Araştırma sonuçlarına göre azim değişkeni için anlamlı sonuç elde edilmemiştir. Bu durum, bursiyerlerin maddi (ekonomik) ve manevi refahının azim (sebat) seviyesinden etkilenmediği anlamına gelmektedir.

3.10.2. Aile Koşulları

Mayer (2002) & Franzini ve Raitano (2009) tarafından aile koşullarının gelir elde etmede gelecek neslin maddi (ekonomik) refah düzeyini etkilediğine gösteren araştırma, bu çalışmada elde edilen bulgularla doğrulanmıştır. Goodman ve Dyer (2019) de ailenin ekonomik durumunun çocukların manevi refahını da etkilemediği yukarıdaki araştırmanın sonuçlarını desteklemektedir. Bu sonuç, iyi bir ailenin maddi (ekonomik) durumunun iyi olmasının çocuklarına gelecekte maddi (ekonomik) refah elde etmeleri için daha ileri eğitim alma fırsatları sağlayabileceği ve/veya çocukların ebeveynlerinin maddi desteğiyle iş kurma fırsatlarına sahip olacağı şekilde yorumlanabilir. Bununla birlikte, bir kişinin manevi refahının yalnızca kendi gelir miktarından veya ailenin maddi (ekonomik) refahından kaynaklanmadığı, ailenin ebeveynlik tarzlarının ve dini değerlere bağlılığından da etkilendiği anlaşılmaktadır.

3.10.3. Eğitim Deneyimi

Tablo 23'e göre, eğitim deneyimi (konferanslar, ders dışı etkinlikler, vs.) değişkeni maddi refah üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu, artan eğitim deneyiminin burslu öğrencilerin akademik başarısını ve kariyer performansını arttırdığı gözlemlenmiştir. Bunun nedeninin ders dışı etkinliklere aktif olarak katılan öğrencilerin kariyer gelişimiyle ilgili kişilerarası, iletişim ve liderlik becerelerinin gelişmesi olduğu iddia edilebilir. Kim ve Bastedo (2017) gibi daha önceki araştırmacıların belirttiği gibi, akademik alanda katılan ders dışı etkinlikler ve kazanılan ödüller, genel not ortalamasının yanında kişiyi sosyal becerilere sahip nitelikli bir birey olarak değerlendirmek işletmeler tarafından genellikle bir ölçü olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda özellikle LPDP ve YTB burslarının, öğrencileri, potansiyellerini ve deneyimlerini yurtdışında da geliştirmeye teşvik ettiği düşünülebilir.

Bir kişinin eğitim deneyimindeki artışın, manevi refahının değerini etkileyebileceğini değerlendirilmiştir. Öğrenme sürecinde öğrencilerin geleceği çevresel faktörlerden, çalışmadaki gayret göstermelerinden, üniversite ağlarından ve diğer deneyimlerden etkilenmektedir (Zaman, 2021; Sekhri, 2014). Böylece, ders dışı etkinliklere katılırken dikkatli olunmasının gerekli olduğunu, gençler, lisans düzeyinde yurt dışında okuduklarında, ailelerinin gözetim eksikliği nedeniyle daha savunmasız hale gelebilecekleri unutulmamalıdır.

Yine de becerileri geliştirebilecek ya da bir kariyeri destekleyebilecek çevresel faktörlere ve faaliyetlere öğrenciler tarafından ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir.

3.10.4. Eğitim Süresi

Bir öğrencinin üniversitede geçirdiği günlerin, hayatının en belirleyici dönemi olarak kabul edildiğini bilinmektedir. Eğitim süresi değişkeninin maddi (ekonomik) refah üzerinde anlamlı bir katkısı olduğu görülmekle birlikte, manevi refahı arttırmaya bir etkisinin olmadığı anlaşılmıştır. Başka bir deyişle, eğitimi tamamlamak için harcanan sürenin hızının veya uzunluğunun gelirdeki artışı etkileyeceği ortaya konmuş ancak bu sonucun Renna (2007) tarafından yapılan araştırmayla çelişkili olduğu fark edilmiştir. Bu çalışmada, ankete katılanların bursları kesilebileceği için zamanında mezun olmaya çalıştıkları görülmüştür. Bursiyerlerin birçoğunun sosyal beceri geliştirme programları gibi sınıf dışındaki programlarda yer alamamasına neden olmuştur. Bu nedenle, bir kişinin bir işletmeye işe başlarken gelir düzeyini belirlemek ve bir kişinin manevi değer düzeyini ölçmek için başka göstergelere ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir.

3.10.5. Genel Not Ortalaması

Çalışma, genel not ortalamasının yüksek veya daha düşük değerinin, kişinin maddi (ekonomik) refahını veya gelirini artırma üzerinde etkisinin bulunmadığını göstermektedir. Sonuçlar, Thorson (2005) tarafından yapılan ve belirli becerilere sahip olmanın daha yüksek geliri teşvik edeceğine dair bulgularını desteklemektedir. Bu nedenle, liderlik, kişiler arası iletişim gibi bir dizi beceriye ve akademik olmayan özelliklere sahip mezunların daha yüksek maaş alacağı düşünülebilir.

Genel not ortalaması ile manevi refah arasındaki ilişkinin sonuçlarının ise anlamlı pozitif bir değere sahip olduğu görülmüştür. Sonuçların, yükseköğretim kurumlarındaki sosyal,

psikolojik, duygusal ve zekâ alanlarında yaratılan büyüme ve gelişme fırsatlarının varlığından etkilendiği düşünülmektedir. Bu sebeple, sosyal faaliyetlere katılmış ve yüksek not ortalamasına sahip birinin manevi değerlerle ilgili güçlü bir ilişkiye sahip olduğu düşünülmektedir. Ya da akademik strese cevap verebildikleri ve genellikle derslerle ilgili sorunları manevi bir yaklaşımla aşabildikleri değerlendirilebilir. Bu sonucun Mooney (2010) ve Hartley (2011) tarafından yapılan önceki araştırmalarla tutarlı olduğu görülmektedir.

3.10.6. Eğitim Düzeyi

Bu ampirik çalışmada, eğitim düzeyi ile maddi (ekonomik) refah arasında anlamlı pozitif bir ilişki ortaya çıkmıştır. London ve Rebecca (2006) tarafından yapılan araştırmada, ortaöğretim sonrası (*postsecondary*) eğitimin bursiyerlerin maddi (ekonomik) refahı üzerinde olumlu sonuçlar sağlayabileceği ve kişiyi yoksulluktan kurtarabileceği belirtilmektedir. Başka bir deyişle, eğitim düzeyinin daha iyi bir geleceğe sahip insan kaynakları oluşturabileceğinin kanıtı olduğu, eğitim düzeyi yükseldikçe burslu öğrenciler için potansiyel refahın arttığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu değişken, yükseköğrenim gören öğrenci sayısının, sağlanan finansal destekler sayesinde artmasının, genel anlamda ekonomik düzeyde bir yükselmeyi sağlanabileceğinin göstergesi olarak kabul edilebilir. Ancak bu değişkenin manevi üzerinde anlamlı etkisinin olmadığı tespit edilmiş, dolayısıyla yükseköğrenimin kişinin manevi düzeyini etkilemediği ortaya konmuştur.

3.10.7. Burs Miktarı

Yapılan araştırmada, söz konusu değişkenle ilgili önemli ampirik sonuçlar bulunmamaktadır. Böylece, burs miktarının yeterli olduğu ve mezunların maddi (ekonomik) ya da refah düzeyine ek bir katkı sağlamadığı anlaşılmıştır. Bunun nedeninin, burs miktarının, burs veren kurumlar tarafından hedeflenen ülkenin yaşam maliyetine ve standartlarına göre ayarlanması olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte, burs miktarının manevi refahın iyileştirilmesi üzerinde olumsuz yönde bir etkisi olduğu görülmüştür. Burs miktarının azalmasının manevi değerleri, Allah'a olan tevekkülü ve dostlar arası dayanışmayı arttırdığı kabul edilebilir.

3.10.8. Mezunlar Ağı

Mezunlar ağının çok fazla etki değerine sahip olmadığı, burslu mezunlar ağının diğer mezunların maddi (ekonomik) refahın artırılması üzerinde olumlu bir etkisinin olmadığı yapılan çalışmaya göre Tablo 23’de görülmektedir. Bazı katılımcılar, özellikle de yüksek lisans ve doktora seviyesindeki burslu öğrencilerin, genellikle devlet kurumlarında memur ya da eğitmen olarak çalıştığı ve bu nedenle, finansal olarak daha bağımsız oldukları bilinmektedir. Bursiyerlerin mezunlar ağı ile artan etkileşiminin Tablo 24’te gösterildiği gibi manevi refahı artırmada etkisi olduğu gösterilmiştir. Öğrencilerin burslu mezunlar ağına bağlanmasının sosyal bir sorumluluk işlevi olduğuna ve yurt dışındayken kişinin manevi durumunu koruyabileceğine inanılmaktadır. Öğrenciler ve mezunlar arasındaki bağlantı, sıkı burs seçim sürecinden, çeşitli program karantinalarından ve diğer benzer geçmişlerden geçerken aynı paylaşım duygusuna sahip oldukları için ortaya çıkabilmektedir. Böylece, mezunlar bursiyer ağının sosyal ve ekonomik kalkınmaya bireysel katkıları arttırabileceği düşünülebilir.

3.11. Bursun Maddi (Ekonomik) ve Manevi Refah Üzerindeki Etkisi (Genel Bir Değerlendirme)

Şekil 15 ve 16’daki CIBEST kadranı incelendiğinde, LPDP mezunlarının %98’sinin ve YTB burslu öğrencilerinin %100’inin Kadran I’e ulaştığı açıkça görülmektedir. Araştırma sonuçlarında, kullanılan değişkenlerin maddi (ekonomik) refaha %38,4 oranında katkı sağladığı da gösterilmektedir. Burs fonlarının sağlanması, bursiyerlerin çalışmalarını, sürdürme ve tamamlama başarısının anahtarı olarak kabul edilebilir ve ayrıca söz konusu iki burs programı, yabancı dil becerilerinin geliştirilmesi ve liderlik programları ile iyi bir imaja sahip olarak değerlendirilebilir.

Bununla birlikte, kullanılan değişkenlerin manevi refahın artmasına %18,8 katkıda bulunduğu tespit edilmiştir. Farklı vizyona ve iyi sosyal çevreye sahip olmanın kişiyi daha üretken hale getireceğine ve ruh sağlığının daha iyi olacağı söylenebilir.

SONUÇ

Bu bölümde kapsamlı sonuçlar, araştırmanın literatüre katkıları, manevi rehberlik programları için öneriler, araştırma sınırlamaları ve gelecekteki araştırma planları açıklanacaktır.

Önemli Bulgular

Bu çalışmada maddi (ekonomik) ve manevi refahı etkileyebilecek bursların özellikleri incelenmiş ve sonuçlar, aile koşullarının, eğitim deneyiminin, eğitim süresinin ve eğitim düzeyinin maddi (ekonomik) refahı en çok etkileyen faktörler olduğu gösterilmiştir. Yüksek not ortalaması, eğitim deneyimi, burs miktarı ve mezun ağırları faktörler ise manevi refahı en çok etkileyen faktörler olarak tespit edilmiştir.

Bu bulgular sayesinde, tam anlamıyla bir burs programı şeklinde eğitim yardımı sağlanmasının, finansal büyümeyi ve manevi gelişimi etkileyecek insan kaynaklarının kalitesini arttırdığı ortaya konmuştur. Araştırmanın, eğitime yatırım yapan ülkelerin dolaylı olarak kişi başına düşen geliri artıracığına dair diğer araştırmaları da desteklediği anlaşılmıştır. Aile koşullarının desteklenmesi, alınan eğitimin seviyesi ve kariyer yoluna uygun olarak konferans veya ders dışı faaliyetlere katılım gibi eğitim deneyimlerinin, kişinin iş bulmasını kolaylaştırabileceği, buna ek olarak, not ortalaması ve mezunlar ağıyla etkileşimin, kişinin maneviyat düzeyini yükseltebileceği belirlenmiştir.

Yapılan bu araştırmanın sonuçları, bursiyerlerin kendilerini gelecek için daha planlı hazırlamaya ve seçici olmaya teşvik etmesi beklenmektedir. Aynı zamanda, burs veren kurumların, özellikle de hükûmetin, sadece ülke ekonomisini iyileştirmekle kalmayacak, aynı zamanda inanç, akıl, ruh ve servet konularında etik değerlere sahip insanlar yetiştirecek bir burs verme planı oluşturması beklenmektedir.

Literatüre Katkısı

Ampirik sonuçlarla desteklenen bu araştırmanın ilgili literatüre şu katkılarda bulunacağına inanılmaktadır; İlk olarak, burs şeklinde eğitim hibelerine odaklanan mikro finans literatüründeki araştırma vasıtasıyla bir miktar doldurulabilir. İkinci olarak, bu çalışmada, söz konusu değişkenler ile manevi refah arasındaki ilişki nicel olarak ölçülmeye çalışılmıştır. Oysa konuda yoğunlaşan araştırmaların az sayıda yapıldığı

söylenbilir. Üçüncüsü, elde edilen bulguların hem etik anlamda hem de ekonomik anlamda daha nitelikli insan kaynağının yetiştirilmesini teşvik etmek için önemli katkıda bulunabileceği düşünülmektedir.

Politika Önerileri

Bu çalışmanın ampirik sonuçları, yüksek lisans ve doktora seviyelerinde burs programlarını genişletmek için her iki tarafa, özellikle de devlete değerli bilgiler sağlamaktadır. Burs programı, güvenli sektörlerde yatırım sonuçlarından elde edilen vakıf fonu (*endowment*) kullanılarak sürdürülebilir bir şekilde yürütülebilir. Burs veren kurumların burslu öğrencilerin gidecekleri ülkeye gitmeden önce ve burs alırken manevi rehberlik ve geliştirme programları uygulaması gerektiği düşünülmektedir. Mezunların manevi ve ekonomik kalkınmadaki rolünü güçlendirmek ve sürdürmek için yeni program tasarımları hazırlanması gerektiği önerilebilir.

Burs alan öğrencilerin ayrıca, yükseköğretimlerini tamamlamak ve kendi potansiyelleri veya kariyer yollarına uygun faaliyetleri seçmek gibi maddi (ekonomik) refahı artırabilecek faktörlere de odaklanmaları gerektiği düşünülmektedir. Manevi refahı artırmak için burs alan öğrencilerin mezunlarla ilişkilerini sürdürmeleri, topluma fayda sağlayabilecek bir proje başlatmaları veya ona dahil olmaları gerektiği kabul edilebilir.

Sonraki Araştırmalar

Bu araştırmanın çeşitli katkılarda bulunduğu ve araştırmanın amaçlarına ve faydalarına cevap verdiği ortaya konmuştur. Ancak bu çalışmada, tüm değişkenlerin maddi (ekonomik) refahın yalnızca %38,4'ünü ve manevi refahın %18,8'ini temsil etmesinden kaynaklanan eksiklikler bulunmaktadır. Yukarıdaki sonuçlara bakıldığında, henüz araştırılmamış, ancak araştırılan iki bağımlı değişkene katkıda bulunan ve onları etkileyen başka dış faktörlerin olduğu anlaşılmıştır.

Sayılan sınırlamalara dayanarak, sonuçları en anlamlı düzeye çıkarmak amacıyla bu çalışmadaki tüm değişkenlerin birleştirilmesi ve katılımcıların cinsiyet, yaş, ve sosyal statüsü gibi karakteristik faktörlerin bağımsız değişkenler olarak eklenmesi ve daha sonra, mevcut teorilerin doğruluğunu tespit etmek için Yapısal Eşitlik Modellemesi

(*SEM/Structural Equation Modelling*) gibi diğer araştırma modellerinin kullanılması gerekliliği sonraki araştırmacılara önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Al Ghazali. (1980). *Ihya Ulum al Din*. Darul Fikr.
- Aliyyah, R., Rosyidi, U., & Yazid, R. (2019). An evaluative study of an education scholarship program (Bidikmisi) for students in Indonesia. *Journal of physics: conference series*, 1175(1), 1-6. <http://dx.doi.org/10.1088/1742-6596/1175/1/012171>
- Alon, S. (2007). The influence of financial aid in leveling group differences in graduating from elite institutions. *Economics of education review*, 26(3), 296-311.
- Anto, M. B. (2011). Introducing an Islamic human development index (I-HDI) to measure development in OIC countries. *Islamic economic studies*, 19(2). <https://ssrn.com/abstract=3158957>
- Aronsson, T., & Löfgren, K. G. (1996). Social accounting and welfare measurement in a growth model with human capital. *The Scandinavian journal of economics*, 98(2), 185-201. <https://doi.org/10.2307/3440853>
- Asutay, M., & Yilmaz, I. (2018). *Re-embedding Maqasid al-Shari'ah in the essential methodology of Islamic economics*. Islamic Book Trust.
- Asutay, M., & Yilmaz, I. (2015). Constituting Islamic social welfare function: an exploration in Islamic finance. *International journal of Islamic and middle eastern finance and management*, 14(3): 524-540.
- Auda, J. (2008). *Maqasid al-Shariah as philosophy of Islamic law: a systems approach*. International Institute of Islamic Thought (IIIT).
- Aygül, H. (2018). Eğitime erişim, yoksulluk ve formel/enformel iş-gücü olarak üniversite gençliği: "istihdam için mi eğitim? eğitim için mi istihdam?" *Opus uluslararası toplum araştırmaları dergisi, youth researches special issue*, 58-87. <https://doi.org/10.26466/opus.354859>
- Barnick, H. (2006). *Personal motivations, political pathways: Canadian university students studying in Australia* [Master's thesis, Concordia University]. <https://spectrum.library.concordia.ca/9216/>
- Bashir, A. H. M., & Darrat, A. F. (1992). Equity participation contracts and investment: some theoretical and empirical results. *American journal of Islamic social sciences*, 9(2), 219. <https://www.proquest.com/openview/835717d6c8ddab40998bbb25980dc092/1?pq-origsite=gscholar&cbl=1819750>
- Bedoui, H. E., & Mansour, W. (2014). Performance and maqasid al-shari'ah's pentagon-shaped ethical measurement. *Science and engineering ethics*, 21(3), 555-576. <https://doi.org/10.1007/s11948-014-9561-9>

- Beik, I.S., & Arsyianti, L.D. (2015a). Construction of CIBEST model as measurement of poverty and welfare indices from Islamic perspective. *Al-Iqtishad: Journal of Islamic economics*, 7(1), 87-104. <http://doi.org/10.15408/ijies.v7i1.1361>
- Beik, I.S., & Arsyianti, L.D. (2015b). *Ekonomi pembangunan syariah*. IPB Press.
- Bevis, T., and C. Lucas. (2007). *International students in American colleges and universities: a history*. Palgrave Macmillan.
- Bowman, N. A., & Small, J. L. (2010). Do college students who identify with a privileged religion experience greater spiritual development? Exploring individual and institutional dynamics. *Research in higher education*, 51(7), 595-614. <https://doi.org/10.1007/s11162-010-9175-2>
- Broom, D. M. (1986). Indicators of poor welfare. *British veterinary journal*, 142(6), 524-526. <https://endcap.eu/wp-content/uploads/2015/06/Broom-1986-Indicators-of-poor-animal-welfare.pdf>
- Brown, B. K., & Champion, M. A. (1994). Biodata phenomenology: Recruiters' perceptions and use of biographical information in resume screening. *Journal of applied psychology*, 79(6), 897. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.79.6.897>
- Budak, M. M. (2012, Kasım). Kamu diplomasisi aracı olarak değişim programları ve Türkiye uygulamaları [Uzmanlık tezi, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı], Ytbweb1. <https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/resimler/thesis/muhammet-musa-budak-kamu-diplomasisi-araci-olarak-oegrenci-degisim-programlari-ve-tuerkiye-uygulamalari.pdf>
- Cameron, L. (2009). Can a public scholarship program successfully reduce school drop-outs in a time of economic crisis? Evidence from Indonesia. *Economics of education review*, 28(3), 308-317. <https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2007.09.013>
- Campbell, A. C. (2016). International scholarship graduates influencing social and economic development at home: The role of alumni networks in Georgia and Moldova. *Current issues in comparative education*, 19(1), 76-91. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1128147>
- Cannon, C., Barnet, C., Righter, A. J., Larson, B., & Barrus, K. (2005). Religiosity and GPA at Brigham Young University. *Intuition: The BYU undergraduate journal in psychology*, 19. <https://scholarsarchive.byu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1056&context=intuition#page=20>
- Chapra, M. U. (1979). *The Islamic welfare state and its role in the economy*. Islamic Foundation. [http://eprc.sbu.ac.ir/File/Article/The Islamic Welfare State and its Role in the Economy_94644.pdf](http://eprc.sbu.ac.ir/File/Article/The%20Islamic%20Welfare%20State%20and%20its%20Role%20in%20the%20Economy_94644.pdf)

- Chapra, M. U. (2001). Islamic economic thought and the new global economy. *Islamic economic studies*, 9(1). <https://ssrn.com/abstract=3164249>
- Chapra, M. U., Khan, S., & Al Shaikh-Ali, A. (2008). *The Islamic vision of development in the light of maqasid al-Shariah* (Vol. 15). International Institute of Islamic Thought.
- Chawla, M. I. (2017). Islamic welfare state: a critique of parvez's ideas about Islam. *Pakistan economic and social review*, 55(2), 309-326. <https://www.jstor.org/stable/26616717>
- Chia, G., & Miller, P. W. (2008). Tertiary performance, field of study and graduate starting salaries. *Australian economic review*, 41(1), 15-31. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8462.2008.00471.x>
- Choudhury, M. A. (1986). *Contributions to Islamic economic theory: A study in social economics*. Springer.
- Chowdhury, M. A. M. (1999). Resource allocation, investment decision and economic welfare: capitalism, socialism and Islam. *Managerial finance*, 25(5), 34-51. <https://doi-org.ezphost.dur.ac.uk/10.1108/03074359910765948>
- Clayton, J., & Zafar, B. (2019). Financial aid, debt management, and socioeconomic outcomes: Post-college effects of merit-based aid. *Journal of Public Economics*, 170. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2019.01.006>
- CM de Miranda Mota, C. M. (2016). Human development index based on electre tri-c multicriteria method: An application in the city of Recife. *Social indicators research*, 125(1), 19-45.
- Cole, M. S., Rubin, R. S., Feild, H. S., & Giles, W. F. (2007). Recruiters' perceptions and use of applicant résumé information: Screening the recent graduate. *Applied psychology*, 56(2), 319-343. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2007.00288.x>
- Conrad, C. A. (1999). *Soft skills and the minority work force: a guide for informed discussion*. Joint Center for Political and Economic Studies.
- Datu, J. A. D., Yuen, M., & Chen, G. (2018). The triarchic model of grit is linked to academic success and well-being among Filipino high school students. *School psychology quarterly*, 33(3), 428. <https://doi.org/10.1037/spq0000234>
- David, A., & Hamburg, I. (2013). Integrating vulnerable and marginalized groups into vocational education and training through innovative solutions. *Problems of education in the 21st century*, 56, 42. http://www.scientiasocialis.lt/pec/node/files/pdf/vol56/42-58.David_Vol.56.pdf
- Denison, E. F. (1962). Sources of economic growth in the United States and the alternatives before us. *The economic journal: the quarterly journal of the royal economic society*, 72(288), 935. <https://doi-org.ezphost.dur.ac.uk/10.2307/2228363>

- Denning, J. T., Marx, B. M., & Turner, L. J. (2019). ProPelled: The effects of grants on graduation, earnings, and welfare. *American economic journal: Applied economics*, 11(3), 193-224. <https://doi.org/10.1257/app.20180100>
- Dollar, D., and Pritchett L. (1998). *Assessing Aid, What Works, What Doesn't and Why*, World Bank. Oxford University Press.
- Forsey, M., Broomhall, S., & Davis, J. (2012). Broadening the mind? Australian student reflections on the experience of overseas study. *Journal of Studies in International Education*, 16(2), 128-139. <https://doi.org/10.1177/1028315311407511>
- Franzini, M., & Raitano, M. (2009). Persistence of inequality in Europe: the role of family economic conditions. *International review of applied economics*, 23(3), 345-366. <https://doi.org/10.1080/02692170902811777>
- Ganem, N. M., & Manasse, M. (2011). The relationship between scholarships and student success: An art and design case study. *Education Research International*, 2011(743120), 1-8. <https://doi.org/10.1155/2011/743120>
- George, D. (2001). *Preference pollution: How markets create the desires we dislike*. University of Michigan Press.
- Goodman, M. A., & Dyer, W. J. (2019). From parent to child: Family factors that influence faith transmission. *Psychology of religion and spirituality*, 12(2), 178–190. <https://doi.org/10.1037/rel0000283>
- Güzel, S. (2018). Gelir eşitsizliği, refah ve mutluluk. *Anemon Muş Alparslan üniversitesi sosyal bilimler dergisi*, 6(3), 389-394. <https://doi.org/10.18506/anemon.322631>
- Graziosi, G., Sneyers, E., Agasisti, T., & De Witte, K. (2020). Can grants affect student performance? Evidence from five Italian universities. *Journal of higher education policy and management*. 43(1), 24-48. <https://doi.org/10.1080/1360080X.2020.1737343>
- Green, J., & Hojman, D. (2007). Choice, rationality and welfare measurement. *Harvard Institute of Economic Research Discussion Paper*, (2144). <https://econpapers.repec.org/RePEc:cla:levarc:122247000000002161>
- Günaydın, A. (2012, Aralık). Niçin Türkiye? Türkiye burslusu uluslararası öğrencilerin niyet mektuplarında türkiye algısı: ODTÜ ve Boğaziçi üniversitesi öğrencileri örneği [Uzmanlık tezi, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı], Ytbweb1. https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/resimler/thesis/Adem_Gunayd_n.pdf
- Hafidhuddin, D. (2013). *Analisis syariah tentang konsep kemiskinan* [Paper presentation]. National Focus Group Discussion on Islamic Poverty Line, Bogor, Indonesia.

- Harbison, F. H. (1973). *Human resources as the wealth of nations*. Oxford University Press.
- Hartley, M. T. (2011). Examining the relationships between resilience, mental health, and academic persistence in undergraduate college students. *Journal of American college health*, 59(7), 596-604. <https://doi.org/10.1080/07448481.2010.515632>
- Ishak, M. (2017). Kemiskinan dan pengaruhnya terhadap kejahatan dalam perspektif teologis dan sosiologis. *TAHKIM*, 9(1). <https://core.ac.uk/download/pdf/229360216.pdf>
- Jacobs, G., & Šlaus, I. (2010). Indicators of economic progress: the power of measurement and human welfare. *Cadmus J*, 1, 53-113. <http://www.cadmusjournal.org/article/issue-1/indicators-economic-progress-power-measurement-and-human-welfare>
- Kahf, M. (1992). *Waqf and its sociopolitical aspects* [Paper presentation]. The Islamic Research and Training Institute (IRTI), Jeddah, Saudi Arabia. [http://eprc.sbu.ac.ir/File/Article/waqf and its sociopolitical aspects_94935.pdf](http://eprc.sbu.ac.ir/File/Article/waqf%20and%20its%20sociopolitical%20aspects_94935.pdf)
- Kavak, Y., & Baskan, G. A. (2001). Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri, Türk ve akraba topluluklarına yönelik eğitim politika ve uygulamaları. *Hacettepe üniversitesi eğitim fakültesi dergisi*, 20(20). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/87956>
- Kaya, K. (2014, Kasım). Türkiye'nin Afrika açılım stratejisinde uluslararası öğrenci hareketliliğinin rolü [Uzmanlık tezi, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı], Ytbweb1. <https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/resimler/thesis/kemal-kaya-tuerkiyenin-afrika-acilim-stratejisinde-uluslararasi-ogrenci-hareketliliğinin-rolue.pdf>
- Kaya, M. F. (2014, Eylül). Uluslararası öğrenci hareketliliğinde lider 6 dünya ülkesinin yükseköğretim tanıtım uygulamaları ve Türkiye bursları tanıtım stratejisi için bir model önerisi [Uzmanlık tezi, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı], Ytbweb1. <https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/resimler/thesis/muhammet-fatih-kaya-uluslararasi-ogrenci-hareketliliğinde-lider-6-duenya-uelkesinin.pdf>
- Kementerian Ristekdikti. (2018). Laporan Tahunan 2018. <https://www.ristekbrin.go.id/epustaka/laporan-tahunan-kemenristekdikti-2018/>
- Khan, M. A. (1994). *An introduction to Islamic economics*. The International Institute Thought Pakistan.
- Kim, J., & Bastedo, M. N. (2017). Athletics, clubs, or music? The influence of college extracurricular activities on job prestige and satisfaction. *Journal of education and work*, 30(3), 249-269. <https://doi.org/10.1080/13639080.2016.1165341>

- Labaree, D. F. (2011). Consuming the public school. *Educational theory*, 61(4), 381-394. <https://doi.org/10.1111/j.1741-5446.2011.00410.x>
- London and Rebecca. (2006). The role of postsecondary education in welfare recipients' paths to self-sufficiency. *The journal of higher education*, 77(3), 472-496. <https://doi.org/10.1080/00221546.2006.11778935>
- Love, P., & Talbot, D. (2009). Defining spiritual development: A missing consideration for student affairs. *NASPA journal*, 46(4), 614-628. <https://doi.org/10.2202/1949-6605.1097>
- LPDP. (2018). *Annual report 2018: beasiswa inklusif untuk pendidikan berkelanjutan*. LPDP Kemenkeu. <https://www.lpd.kemenkeu.go.id/wp-content/uploads/2019/11/annual-Report-2018-web-version.pdf>
- Lyubomirsky, S. (2008). *The how of happiness: A scientific approach to getting the life you want*. Penguin.
- Mankiw, N. G., & Taylor, M. P. (2007). *Macroeconomics European edition* (6th ed.). Worth Publishers.
- Marmaros, D., & Sacerdote, B. (2002). Peer and social networks in job search. *European economic review*, 46(4-5), 870-879. [https://doi.org/10.1016/S0014-2921\(01\)00221-5](https://doi.org/10.1016/S0014-2921(01)00221-5)
- Mayer, S. E. (2002). *The influence of parental income on children's outcomes*. Knowledge Management Group, Ministry of Social Development of New Zealand.
- Merrill, D. (2014). Economic welfare as ethical concept and economic policy. *International journal of social economics*, 42(5), 434-446. <https://doi.org.ezphost.dur.ac.uk/10.1108/IJSE-03-2014-0051>
- Mohammed, M.O., Dzuljastri, A. R. & Fauziah M. T. (2008). *The performance measures of Islamic banking based on the maqasid framework* [Paper Presentation]. IIUM International Accounting Conference (INTAC IV), Putrajaya, Malaysia. <http://irep.iium.edu.my/10121/>
- Mooney, M. (2010). Religion, college grades, and satisfaction among students at elite colleges and universities. *Sociology of religion*, 71(2), 197-215. <http://dx.doi.org/10.1093/socrel/srq035>
- Mooradian, T., Matzler, K., Uzelac, B., & Bauer, F. (2016). Perspiration and inspiration: Grit and innovativeness as antecedents of entrepreneurial success. *Journal of economic psychology*, 56, 232-243. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/j.joep.2016.08.001>
- Newton, T. (2020). Polarities in education: revisiting gift or commodity. *Transactional analysis journal*, 50(1), 15-23. <https://doi.org/10.1080/03621537.2019.1690229>

- Nisfiannoor, M. (2009). *Pendekatan statistika modern untuk ilmu sosial*. Salemba Empat.
- Osberg, L., & Sharpe, A. (2003). Human well-being and economic well-being: What values are implicit in current indices? *CSLS Research Reports*. <http://www.csls.ca/events/cea2003/osberg-sharpe-cea2003.pdf>
- Özoğlu, M.; Gür, B. S. ve Coşkun, İ. (2012). Türkiye’de Uluslararası Öğrenciler, *SETA Yayınları*.
- Özoğlu, M., Gür, B., & Coşkun İ. (2012). *Küresel Eğilimler Işığında Türkiye’de Uluslararası Öğrenciler*. SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- Öztürk, S. (2014, Şubat). *Büyük öğrenci projesinden Türkiye burslarına geçiş süreci ve Türkiye'nin öğrenci politikasındaki değişim* [Uzmanlık tezi, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluğu Başkanlığı], Ytbweb1. <https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/resimler/thesis/selim-oeztuerk-bueyuek-oegrenci-projesinden-tuerkiye-burslari-projesine-gecis-suereci.pdf>
- Rahman, R.R, Dwitama, I & Farisi, M.R. (2013). *Falah Islamic concept as welfare standard: a case study in Indonesia* [Paper presentation]. ASEAN Consortium Departement of Economics Conference, Bandung, Indonesia.
- Rahman, A., Putra, F. & Sahar, A.R. (2018, July). *An assessment of collaborative governance: case study in Indonesia endowment fund for education (LPDP)* [Paper presentation]. 1st International Conference on Governance, Public Administration, and Social Science, Yogyakarta, Indonesia. https://www.researchgate.net/publication/329020848_An_Assessment_of_Collaborative_Governance_Case_Study_in_Indonesia_Endowment_Fund_for_Education_LPDP
- Rama, A., & Yusuf, B. (2019). Construction of Islamic human development index. *Journal of King Abdulaziz university: Islamic economics*, 32(1), 43-64 <http://dx.doi.org/10.4197/Islec.32-1.3>
- Renna, F. (2007). The economic cost of teen drinking: late graduation and lowered earnings. *Health economics*, 16(4), 407-419. <https://doi.org/10.1002/hec.1178>
- Reuben, J. A. (1996). *The making of the modern university: Intellectual transformation and the marginalization of morality*. University of Chicago Press.
- Richburg-Hayes, L., Brock, T., LeBlanc, A., Paxson, C. H., Rouse, C. E., & Barrow, L. (2009, January). *Rewarding persistence: Effects of a performance-based scholarship program for low-income parents*. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1353360>
- Robbins, S. B., Lauver, K., Le, H., Davis, D., Langley, R., & Carlstrom, A. (2004). Do psychosocial and study skill factors predict college outcomes? A meta analysis. *Psychological bulletin*, 130(2), 261. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0033-2909.130.2.261>

- Sadykova, S. A., Yergazina, A. A., Yeshpanov, V. S., Korvyakov, V. A., & Aitzhanova, A. B. (2016). Possibilities of extracurricular activities in the student's spiritual and moral formation. *International journal of environmental and science education*, 11(17), 9857-9871. <http://www.ijese.net/makale/1211.html>
- Sakti, A. (2007). *Analisis teoritis ekonomi Islam; sebagai jawaban atas kekacauan ekonomi modern*. Aqsa Publishing.
- Sarjono, H. (2011). *SPSS vs Lisrel: Sebuah pengantar, aplikasi untuk riset*. Salemba Empat.
- Schultz, T. W. (1971). *Investment in human capital: The role of education and of research*. The Free Press.
- Schwab, K. (2019). *The Global Competitiveness Report 2019*. World Economic Forum. http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf
- Sekhri, S. (2014). Prestige matters: value of connections formed in elite colleges. *American economic journal*, 12(3), 207-225. <https://www-aeaweb-org.ezphost.dur.ac.uk/content/file?id=12505>
- Shalaby, Ahmed. (1954). *History of muslim education*. Dar al-Kashaf.
- Siddiqi, M. N. (2004). *Riba, bank interest and the rationale of its prohibition*. Islamic Research and Training Institute.
- Sodiq, A. (2015). Konsep Kesejahteraan dalam Islam. *Equilibrium*, 3(2), 380-405. <https://journal.iainkudus.ac.id/index.php/equilibrium/article/view/1268/1127>
- Solow, R. M. (1957). Technical change and the aggregate production function. *The review of economics and statistics*, 39(3), 312-320. <https://doi.org/10.2307/1926047>
- Sparrow, R. (2007). Protecting education for the poor in times of crisis: An evaluation of a scholarship programme in Indonesia. *Oxford bulletin of economics and statistics*, 69(1), 99-122. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0084.2006.00438.x>
- SPSS Indonesia. (n.d.). Tutorial uji autokorelasi dengan Durbin Watson. <https://www.spssindonesia.com/2014/02/uji-autokorelasi-dengan-durbin-watson.html>
- SPSS Tutorials. (n.d.). *SPSS Kolmogorov-Smirnov test for normality*. <https://www.spss-tutorials.com/spss-kolmogorov-smirnov-test-for-normality/>
- Sugiyono. (2012). *Metode penelitian kuantitatif kualitatif dan R&D*. Alfabeta.
- Tannenbaum, J. (1991). Ethics and animal welfare: The inextricable connection. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 198(8), 1360-1376.

- Thorson, A. (2005). The effect of college major on wages. *The park place economist*, 13, 45-57. <https://digitalcommons.iwu.edu/parkplace/vol13/iss1/14>
- Tomlinson, M. (2007). Graduate employability and student attitudes and orientations to the labour market. *Journal of education and work*, 20(4), 285-304. <http://dx.doi.org/10.1080/13639080701650164>
- Toutkoushian, R. K., & Michael, R. S. (2008). The impacts of school funding formula modifications on equity, fiscal neutrality, and adequacy. *Journal of education finance*, 33(4), 352-380. <https://www.jstor.org/stable/40704336>
- Tural, N. K. (1996). Türkiye'de kamu öğrenim kredileri ve bursları. *Ankara university journal of faculty of educational sciences*, 29(1), 0-0. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000284
- Uecker, J. E., Regnerus, M. D., & Vaaler, M. L. (2007). Losing my religion: The social sources of religious decline in early adulthood. *Social forces*, 85(4), 1667-1692. <https://doi.org/10.1353/sof.2007.0083>
- United Nations Development Programme. (2021, February). *Human Development Index*. <http://worldpopulationreview.com/countries/hdi-by-country/>
- Ura, K., Alkire, S., Zangmo, T., & Wangdi, K. (2012). A short guide to gross national happiness index. *The Centre for Bhutan Studies*. <https://doi.org/10.35648/20.500.12413/11781/ii025>
- Ware, B. (2012). *The top five regrets of the dying: A life transformed by the dearly departing*. Hay House, Inc.
- Weber, M. (1930). *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism* (T. Parsons, Trans.). George Allen & Unwin Ltd.
- Weerts, D., Cabrera, A., & Sanford, T. (2010). Beyond giving: Political advocacy and volunteer behaviors of public university alumni. *Research in higher education*, 51(4), 346-365. <http://www.jstor.org/stable/40606367>
- World Economic Forum. (n.d.). *The Global Competitiveness Report 2018*. <https://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2018/country-economy-profiles/#economy=IDN>
- Yükseköğretim Kurulu (2017). *Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Strateji Belgesi 2018-2022*. Yükseköğretim Kurulu Yayını.
- Yusanto, M. I., & Yunus, M. A. (2009). *Pengantar ekonomi Islam*. Al-Azhar Press.
- Zaman, A. (2018). An Islamic approach to inequality and poverty. *Journal of King Abdulaziz university, Islamic economics*, 31(1), 69-92. <http://dx.doi.org/10.4197/Islec.31-1.4>

- Zaman, A., Naveed, A., & Ur Rehman, A. (2014). Wealth as an indicator of socio-economic development: Islamic views. In Salman Syed Ali (Eds.), *Towards a maqāsid al-sharī ah Index of socio-economic development: theory and application*. Palgrave-MacMillan.
- Zangoueinezhad, A., & Moshabaki, A. (2011). Human resource management based on the index of Islamic human development: The Holy Quran's approach. *International Journal of Social Economics*, 38, 962-972.

EK

Ek 1: Araştırma Anketi

Araştırma Anketi/Research Questionnaire

LPDP ve Türkiye Bursları (YTB) Mezunlarının Maddi ve Manevi Refah Üzerine Etkisi/The Impact of LPDP and Turkish Scholarships (YTB) on Material and Spiritual Welfare Alumni

Rehberlik/Guidance:

Bu anket çalışmasında, kişisel bilgiler, bursla ilgili genel sorular ve maddî ve manevî gelişimle ilgili sorular şeklinde 4 kısa bölümden oluşmaktadır. YTB / Türkiye Bursları'na kazanmadan önce ve sonrası çeşitli karşılaştırma soruları, her sütunda bir yanıt verilmesi gerekir. Araştırma sonuçları tamamen bilimsel çalışma için kullanılacak olup, kişisel bilgiler gizli tutulacaktır. Gösterdiğiniz ilgi ve sağladığımız katkılardan dolayı teşekkür ederiz.

The questionnaire in this study consisted of 4 brief sections in the form of self-identity, general questions and questions about material and spiritual well-being. Several comparison questions BEFORE AND AFTER BECOME YTB ALUMNI, requires one response in each column. The data collected is confidential and will be managed by the author.

E-posta adresi/E-mail address:.....

Ankete katılmak ister misin?/Do you agree?

- Evet/Yes
- Hayır/No

Birinci Bölüm: Kişisel kimlik/Section 1: Personal Identity

- Ülke (Memleket)/Country of origin :
- E-posta adresi/E-mail address :
- Yaş/Age :
1. <25 yaşında/years old
 2. 25-30 yaşında/years old

3. 31-35 yaşında/*years old*
 4. 35-40 yaşında/*years old*
 5. >40 yaşında/*years old*
- Meslek (şimdi)/*Current job* :
- Medeni hali/*Marital status* :
1. Bekâr/*Single*
 2. Evli/*Married*/Evli
 3. Tek Ebeveyn/*Single Parent*
- Son eğitim düzeyi/*Last education level* :
1. Lisans/*Undergraduate*
 2. Yüksek lisans/*Master degree*
 3. Doktora/*Doctoral degree*
- Üniversitenin adı/*Name of university* :
- Mezuniyet Not Ortalaması/*GPA* :

İkinci Bölüm: Genel Sorular/Section 2: General Questions

- Türkiye Bursları (YTB)'ye kazanmadan önce lisans/yüksek lisans/doktora düzeyinde burs başvuruyu kaç kere yaptınız?/*The number of scholarship selection at undergraduate/master/doctoral level you have received before receiving an LPDP or YTB scholarship.*
1. 1
 2. 2
 3. 3
 4. 4
 5. 5
 6. >5
- Kaç konferansa katıldınız?/*During your study, how many conferences did you attend?*
1. 1
 2. 2
 3. 3
 4. 4
 5. 5
 6. >5

- Türkiye Bursları (YTB)'nin size verdiği burs miktarının ne kadar (tahimini)?/ *Estimation the amount of fund that YTB scholarship given to you.*
- Eğitiminizi kaç yıl bitirdiniz?/ *Duration of completing study.*
 1. 1 yıl/year
 2. 2 yıl/years
 3. 3 yıl/years
 4. 4 yıl/years
 5. Diğer/Others
- Bir çalışma yürütürken öğrenme ortamından destek aldınız mı?/ *When running a study, did you get support from the learning environment?*
 - Evet/Yes
 - Hayır/No
- Eğitiminizi tamamladıktan sonra, ilk işinizi beklemek için kaç ay geçirdiniz?/ *After completing the study, how many months you spent in waiting for the first job?*
 - < 12 ay/months
 - 12-24 ay/months
 - > 24 ay/months
 - Diğer/Others
- YTB'nin Türkiye Mezunları'nın ağıнын faydalarını hissediyor musunuz?/ *Do you feel the benefits of the Turkish scholarship (YTB) alumni network?*
 - Evet/Yes
 - Hayır/ No

Üçüncü Bölüm: Maddî Refahı ile İlgili Sorular/Section 3: Material Welfare Questions

Bu bölümde, HER SÜTUNDAKİ SORULARI SADECE BİR YANIT vermeniz gerekir./

In this section, questions require ONLY ONE RESPONSE IN EVERY COLUMN.

- Aylık geliriniz/ *Your monthly income*
 - Bursu almadan önce/ *Before receiving the scholarship* : \$.....
 - Mezun olduktan sonra/ *After become alumni* : \$.....
- Aylık harcamanız/ *Your monthly expenditure*
 - Bursu almadan önce/ *Before receiving the scholarship* : \$.....
 - Mezun olduktan sonra/ *After become alumni* : \$.....

- Her sütunda sahip olduğunuz varlık türü (yanıtlar 1'den fazla olabilir)/*The type of asset you have (answers may be more than 1) in each column.*
- Dizüstü Bilgisayar/*Laptop*
 - Tasarruf veya Mevduat/*Savings or Deposits*
 - Yatırım fonu/*Mutual fund*
 - Hisse/*Stock*
 - Takılar/*Precious metal or Jewelry*
 - Motosiklet/*Motorcycle*
 - Araba/*Car*
 - Ev (Kendinize ait)/*Property*
- Evinizi en çok kim finanse ediyor?/*Who is the member of the household that is responsible for the largest financing?*
- Ebeveynler/*Parents*
 - Erkek kardeş/*Brother*
 - Sen/*You*
 - Diğer aile/*Other family*
- Ailenizde bulunan çalışmayan kişi sayısı (yaşlı, çocuk, çalışmayan gibi)/*Number of household members who are dependents.*
- Toplam aylık aile gideri/*Total monthly family expenditure: \$.....*
- Ev sahipliği durumu/*Home ownership status*
- Kendi/*Own*
 - Kira/*Rent*
 - Devletin tesisi/*Government facility*
 - Diğer/*Others*
- Evinizde kurulu elektrik gücü nedir (watt cinsinden)/*What is the electrical power installed in your home (in watt)?*

Dördüncü Bölüm: Manevî Refahı ile İlgili Sorular/Section 4: Spiritual Welfare Questions

Bu bölümde, HER SÜTUNDAKİ SORULARI SADECE BİR YANIT vermeniz gerekir./*In this section, questions require ONLY ONE RESPONSE IN EVERY COLUMN.*

- Namaz hakkında Ben.../About prayer, I...
1. Başkalarının namaz kılmasını yasaklıyorum/Forbid others from praying
 2. Namaz kılmak kavramını reddediyorum/Reject the concept of prayer
 3. Farz namazlarını yerine getiriyorum ancak her vakit değildir/Performing the obligatory prayers is not routine
 4. Farz namazlarını düzenli olarak yerine getiriyorum ancak her zaman cemaatte değil/Performing the obligatory prayers regularly but not always in congregation
 5. Cemaatte farz namazlarını düzenli olarak yerine getiriyorum ve nafile namazlarını kılıyorum/Performing the obligatory prayers routinely in congregation and performing prayers rawatib
- Oruç hakkında, Ben.../About fasting, I...
1. Diğer insanların oruç tutmasını yasaklıyorum/Prohibit other people from fasting
 2. Oruç kavramını reddediyorum/Reject the concept of fasting
 3. Ramazan ayında oruç tutuyorum ancak hergün değil/Doing Ramadhan fasting is not full
 4. Ramazan orucu her gün tutuyorum/Doing Ramadhan fasting in full
 5. Farz oruçları ve nafile oruçları tutuyorum/Carry out compulsory fasting and Sunnah
- Zekât ve Sadaka hakkında, Ben.../About zakat and infak, I...
1. Başkalarının sadaka vermesini ve zekât vermesini yasaklıyorum/Prohibiting others from giving and giving alms
 2. İnfak ve zekât kavramını reddediyorum/Reject the concept of infaq and zakat
 3. Yılda hiç zekât veya sadaka vermiyorum/Never giving for once in a year
 4. Fitre zekâtı ve mal (servet, gelir, vb.) zekâtı ödüyorum/Paying zakat fitrah and zakat of wealth
 5. Fitre zekâtı, mal (servet, gelir, vb.) zekâtı ödüyorum ve sadaka veriyorum/Paying zakat fitrah, zakat of wealth and infaq or shodaqoh
- Aile'nin maneviyatı ile ilgili Ben.../Regarding spirituality in the family environment, I...

1. Aile üyelerinin ibadet etmelerini yasaklıyorum/*Prohibit family members from performing worship*
 2. İbadet kavramını reddediyorum/*Refuse worship*
 3. İbadeti aile üyeleri için kişisel bir mesele olarak görüyorum/*Regarding worship as a personal matter for family members*
 4. Aile üyelerinin ibadetini destekliyorum/*Supports worship of family members*
 5. Ailenin birlikte ibadet etmelerini destekliyorum ve ortamı oluşturunca/*Build a family atmosphere that supports worship together*
- İbadet üzerindeki devletin veya toplum liderlerinin rolü hakkındaki görüşüm/*My view about the role of government in my country or community leaders in the implementation of worship*
1. Her ailenin ibadet etmelerini yasaklıyorum/*Prohibit worship for each family*
 2. İbadet kavramını reddediyor/*Refuse worship*
 3. İbadet kavramını toplumun özel meselesi olarak görüyor/*Regarding worship as a private matter of the community*
 4. Toplumun ibadet etmesini destekliyor/*Support worship*
 5. İbadete huzur ve elverişli bir ortam yaratıyor/*Creating an environment conducive to worship*
- YTB Bursu aldıktan sonra, kendiniz ve aileniz için dini açıdan veya Allah'a itaat etme açısından daha iyi bir değişiklik hissediyor musunuz?/*After receiving the scholarship, is there a better change for yourself and your family in religious aspects or obedience to God?*
- Evet/*Yes*
 - Hayır/*No*

Burs aldığınız dönemde topluma katkınız nedir?/*While receiving the scholarship, what is your contribution to the community?*

Ek 2: LPDP Bursiyelerinin CIBEST Yöntemine Göre Sınıflandırması Sonuçları (Maddi (Ekonomik) Refah)

Medeni Hal	Meslek (Şimdiki)	Endonezya Rupisi olarak aylık elde edilen gelir miktarı		ABD Doları olarak aylık elde edilen gelir miktarı		Toplam MV		Toplam SV		Kadranı	
		Önce	Sonra	Önce	Sonra	Önce	Sonra	Önce	Sonra	Önce	Sonra
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	5,500,000	4,550,000	392.86	325.00	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4.0	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	12,750,000	11,144,000	910.71	796.00	Müreffeh	Müreffeh	4.6	5.0	1	1
Married/Evli	Devlet Memuru	1,000,000	12,754,000	71.43	911.00	Fakir	Müreffeh	4.2	4.6	2	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	2,500,000	2,996,000	178.57	214.00	Müreffeh	Müreffeh	5.0	4.6	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	2,750,000	6,244,000	196.43	446.00	Müreffeh	Müreffeh	4.8	5.0	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	1,800,000	8,246,000	128.57	589.00	Müreffeh	Müreffeh	4.6	5.0	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	7,500,000	2,744,000	535.71	196.00	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4.8	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	1,500,000	12,446,000	107.14	889.00	Müreffeh	Müreffeh	4.4	4.8	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	800,000	8,498,000	57.14	607.00	Fakir	Müreffeh	4.4	4.4	2	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	500,000	7,728,000	35.71	552.00	Fakir	Müreffeh	4.8	4.6	2	1
Married/Evli	Çalışmıyor	2,250,000	7,756,000	160.71	554.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	4.6	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	6,350,000	4,998,000	453.57	357.00	Müreffeh	Müreffeh	4.8	4.4	1	1
Married/Evli	Girişimci	10,500,000	15,400,000	750.00	1,100.00	Müreffeh	Müreffeh	4.8	5.0	1	1
Married/Evli	Devlet Memuru	750,000	12,502,000	53.57	893.00	Fakir	Müreffeh	4.4	4.8	2	1
Single/Bekâr	Serbest çalışanlar	11,500,000	3,500,000	821.43	250.00	Müreffeh	Müreffeh	3.8	4.8	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	1,750,000	12,502,000	125.00	893.00	Müreffeh	Müreffeh	4.8	3.8	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	1,500,000	4,256,000	107.14	304.00	Müreffeh	Müreffeh	4.2	4.8	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	1,200,000	2,506,000	85.71	179.00	Fakir	Müreffeh	3.8	4.8	2	1
Single/Bekâr	Mühendis	1,000,000	7,350,000	71.43	525.00	Fakir	Müreffeh	4.8	3.8	2	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	15,200,000	10,010,000	1,085.71	715.00	Müreffeh	Müreffeh	4.8	4.8	1	1
Married/Evli	Devlet Memuru	750,000	15,204,000	53.57	1,086.00	Fakir	Müreffeh	4.6	4.8	2	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	2,250,000	2,856,000	160.71	204.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	5.0	1	1

Ek 2'nin devamı

Single/Bekâr	Girişimci	3,500,000	6,398,000	250.00	457.00	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4.8	1	1
Married/Evli	Devlet Memuru	500,000	3,500,000	35.71	250.00	Fakir	Müreffeh	4.4	4.8	2	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	800,000	2,996,000	57.14	214.00	Fakir	Müreffeh	4.2	4.8	2	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	1,750,000	4,998,000	125.00	357.00	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4.8	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	1,000,000	8,750,000	71.43	625.00	Fakir	Müreffeh	4.6	4.8	2	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	13,480,000	2,996,000	962.86	214.00	Müreffeh	Müreffeh	5.0	5.0	1	1
Married/Evli	Devlet Memuru	2,250,000	13,482,000	160.71	963.00	Müreffeh	Müreffeh	5.0	5.0	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	1,450,000	7,350,000	103.57	525.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	4.6	1	1
Married/Evli	Çalışmıyor	2,800,000	6,496,000	200.00	464.00	Müreffeh	Müreffeh	3.6	4.4	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	875,000	8,400,000	62.50	600.00	Fakir	Müreffeh	4.8	5.0	2	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	2,500,000	1,330,000	178.57	95.00	Müreffeh	Fakir	4.4	4.8	1	2
Single/Bekâr	Yeni mezun	2,800,000	2,996,000	200.00	214.00	Müreffeh	Müreffeh	4.4	4.4	1	1
Single/Bekâr	Girişimci	1,000,000	7,252,000	71.43	518.00	Fakir	Müreffeh	4.4	4.2	2	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	1,460,000	8,750,000	104.29	625.00	Müreffeh	Müreffeh	4.2	4.8	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	6,450,000	14,994,000	460.71	1,071.00	Müreffeh	Müreffeh	4.8	4.2	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	12,150,000	4,410,000	867.86	315.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	4.4	1	1
Married/Evli	Girişimci	900,000	13,496,000	64.29	964.00	Fakir	Müreffeh	4.2	4.6	2	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	11,500,000	5,068,000	821.43	362.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	4.8	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	2,750,000	12,250,000	196.43	875.00	Müreffeh	Fakir	4.8	4.6	1	2
Married/Evli	Çalışmıyor	1,000,000	4,998,000	71.43	357.00	Fakir	Müreffeh	4.4	5.0	2	1
Single/Bekâr	Girişimci	8,200,000	3,500,000	585.71	250.00	Müreffeh	Müreffeh	5.0	4.2	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	3,800,000	15,302,000	271.43	1,093.00	Müreffeh	Müreffeh	5.0	4.0	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	1,680,000	2,800,000	120.00	200.00	Müreffeh	Müreffeh	4.2	4.8	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	12,750,000	7,756,000	910.71	554.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	4.8	1	1
Single/Bekâr	Doktor	1,300,000	6,496,000	92.86	464.00	Fakir	Müreffeh	4.8	4.8	2	1

Ek 2'nin devamı

Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	2,500,000	8,498,000	178.57	607.00	Müreffeh	Müreffeh	4.8	5.0	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	2,800,000	12,502,000	200.00	893.00	Müreffeh	Müreffeh	4.6	3.8	1	1
Single/Bekâr	Serbest çalışanlar	3,500,000	7,994,000	250.00	571.00	Müreffeh	Müreffeh	4.2	4.8	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	750,000	3,500,000	53.57	250.00	Fakir	Müreffeh	4.8	4.2	2	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	4,750,000	8,498,000	339.29	607.00	Müreffeh	Müreffeh	3.8	5.0	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	1,000,000	6,244,000	71.43	446.00	Fakir	Müreffeh	3.8	4.6	2	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	3,400,000	3,752,000	242.86	268.00	Müreffeh	Müreffeh	4.8	4.6	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	800,000	2,996,000	57.14	214.00	Fakir	Müreffeh	3.8	5.0	2	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	6,450,000	4,998,000	460.71	357.00	Müreffeh	Müreffeh	5.0	4.8	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	875,000	2,800,000	62.50	200.00	Fakir	Müreffeh	3.8	4.4	2	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	1,750,000	3,500,000	125.00	250.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	4.8	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	2,250,000	2,800,000	160.71	200.00	Müreffeh	Müreffeh	5.0	4.6	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	3,250,000	7,252,000	232.14	518.00	Müreffeh	Müreffeh	4.8	5.0	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	725,000	4,900,000	51.79	350.00	Fakir	Müreffeh	4.0	5.0	2	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	7,800,000	7,406,000	557.14	529.00	Müreffeh	Müreffeh	3.8	4.4	1	1
Married/Evli	Öğrenci	2,575,000	7,798,000	183.93	557.00	Müreffeh	Müreffeh	4.4	4.0	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	1,000,000	12,754,000	71.43	911.00	Fakir	Müreffeh	4.6	5.0	2	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	2,700,000	5,810,000	192.86	415.00	Müreffeh	Müreffeh	5.0	4.2	1	1
Married/Evli	Çalışmıyor	1,800,000	7,448,000	128.57	532.00	Müreffeh	Müreffeh	4.8	5.0	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	2,800,000	7,798,000	200.00	557.00	Müreffeh	Müreffeh	4.4	4.6	1	1
Single/Bekâr	Öğrenci	2,000,000	8,498,000	142.86	607.00	Müreffeh	Müreffeh	3.8	5.0	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	2,500,000	9,996,000	178.57	714.00	Müreffeh	Müreffeh	4.4	4.8	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	3,500,000	4,494,000	250.00	321.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	4.4	1	1
Single/Bekâr	Öğrenci	2,200,000	6,202,000	157.14	443.00	Müreffeh	Müreffeh	4.4	4.0	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	3,500,000	6,300,000	250.00	450.00	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4.2	1	1

Ek 2'nin devamı

Married/Evli	Öğretmen/Doçent	2,000,000	14,994,000	142.86	1,071.00	Müreffeh	Müreffeh	4.4	4.6	1	1
Married/Evli	Öğrenci	6,775,000	9,254,000	483.93	661.00	Müreffeh	Müreffeh	4.8	5	1	1
Single/Bekâr	Serbest çalışanlar	4,750,000	9,996,000	339.29	714.00	Müreffeh	Müreffeh	4.8	4.8	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	1,150,000	8,750,000	82.14	625.00	Fakir	Müreffeh	4.2	4.4	2	1
Married/Evli	Serbest çalışanlar	2,250,000	18,494,000	160.71	1,321.00	Müreffeh	Müreffeh	4	4	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	2,500,000	7,504,000	178.57	536.00	Müreffeh	Müreffeh	4.2	4.2	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	950,000	7,504,000	67.86	536.00	Müreffeh	Müreffeh	4.4	5.0	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	1,100,000	7,504,000	78.57	536.00	Müreffeh	Müreffeh	4.8	4.4	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	875,000	7,224,000	62.50	516.00	Müreffeh	Müreffeh	4.8	4.8	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	2,310,000	6,748,000	165.00	482.00	Fakir	Müreffeh	4.2	4.8	2	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	1,855,000	7,448,000	132.50	532.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	4.4	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	1,000,000	7,546,000	71.43	539.00	Müreffeh	Müreffeh	4.2	4.8	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	1,275,000	7,994,000	91.07	571.00	Fakir	Müreffeh	5.0	5.0	2	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	2,500,000	7,994,000	178.57	571.00	Fakir	Müreffeh	4.4	5.0	2	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	6,250,000	11,452,000	446.43	818.00	Fakir	Müreffeh	5.0	5.0	2	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	7,500,000	14,756,000	535.71	1,054.00	Müreffeh	Müreffeh	4.8	5.0	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	975,000	8,204,000	69.64	586.00	Müreffeh	Müreffeh	4.2	5.0	1	1
Married/Evli	Girişimci	1,500,000	7,504,000	107.14	536.00	Fakir	Müreffeh	4.8	5.0	2	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	1,800,000	6,748,000	128.57	482.00	Fakir	Müreffeh	4.6	4.4	2	1
Married/Evli	Öğrenci	1,050,000	7,504,000	75.00	536.00	Müreffeh	Müreffeh	3.8	4.8	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	1,000,000	9,506,000	71.43	679.00	Müreffeh	Müreffeh	4.8	5.0	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	1,425,000	7,406,000	101.79	529.00	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4.2	1	1
Married/Evli	Devlet Memuru	1,115,000	8,750,000	79.64	625.00	Fakir	Müreffeh	5.0	4.0	2	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	975,000	9,996,000	69.64	714.00	Müreffeh	Müreffeh	5.0	5.0	1	1
Married/Evli	Devlet Memuru	3,500,000	8,750,000	250.00	625.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	4.8	1	1

Ek 2'nin devamı

Married/Evli	Öğretmen/Doçent	3,225,000	7,854,000	230.36	561.00	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4.2	1	1
Married/Evli	Girişimci	875,000	7,994,000	62.50	571.00	Fakir	Müreffeh	4.8	5.0	2	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	975,000	8,148,000	69.64	582.00	Fakir	Müreffeh	4.6	4.6	2	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	1,250,000	6,846,000	89.29	489.00	Fakir	Müreffeh	4.4	4.8	2	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	1,500,000	7,798,000	107.14	557.00	Müreffeh	Müreffeh	4.6	5.0	1	1
Single/Bekâr	Mühendis	1,725,000	9,450,000	123.21	675.00	Müreffeh	Müreffeh	3.8	4.8	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	1,250,000	8,750,000	89.29	625.00	Fakir	Müreffeh	4.0	4.0	2	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	1,638,000	7,854,000	117.00	561.00	Müreffeh	Müreffeh	3.6	3.8	1	1
Single/Bekâr	Girişimci	2,750,000	8,106,000	196.43	579.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	5.0	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	3,450,000	9,744,000	246.43	696.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	5.0	1	1
Married/Evli	Öğrenci	1,500,000	7,896,000	107.14	564.00	Müreffeh	Müreffeh	4.4	5.0	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	1,275,000	7,756,000	91.07	554.00	Fakir	Müreffeh	4.6	4.2	2	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	1,000,000	8,246,000	71.43	589.00	Fakir	Müreffeh	5.0	4.6	2	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	1,125,000	9,422,000	80.36	673.00	Fakir	Müreffeh	4.8	4.6	2	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	3,425,000	8,148,000	244.64	582.00	Müreffeh	Müreffeh	5.0	4.0	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	4,237,000	8,022,000	302.64	573.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	3.6	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	1,750,000	8,400,000	125.00	600.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	4.0	1	1
Single/Bekâr	Öğrenci	1,425,000	8,456,000	101.79	604.00	Müreffeh	Müreffeh	5.0	5.0	1	1
Married/Evli	Öğrenci	1,000,000	8,498,000	71.43	607.00	Fakir	Müreffeh	5.0	5.0	2	1
Single/Bekâr	Öğrenci	750,000	7,994,000	53.57	571.00	Fakir	Müreffeh	4.4	4.6	2	1
Single/Bekâr	Öğrenci	1,287,000	7,098,000	91.93	507.00	Fakir	Müreffeh	4.2	5.0	2	1
Single/Bekâr	Girişimci	1,500,000	7,504,000	107.14	536.00	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4.0	1	1
Married/Evli	Mühendis	1,485,000	8,862,000	106.07	633.00	Müreffeh	Müreffeh	5.0	4.6	1	1
Single/Bekâr	Mühendis	950,000	6,104,000	67.86	436.00	Fakir	Müreffeh	3.8	5.0	2	1
Single/Bekâr	Mühendis	2,100,000	6,202,000	150.00	443.00	Müreffeh	Müreffeh	3.6	4.6	1	1

Ek 2'nin devamı

Married/Evli	Öğrenci	1,850,000	6,496,000	132.14	464.00	Müreffeh	Müreffeh	3.8	4.0	1	1
Married/Evli	Devlet Memuru	2,415,000	7,252,000	172.50	518.00	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4.0	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	3,500,000	8,750,000	250.00	625.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	3.2	1	1
Single/Bekâr	Girişimci	2,750,000	9,506,000	196.43	679.00	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4.2	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	6,250,000	12,502,000	446.43	893.00	Müreffeh	Müreffeh	5.0	5.0	1	1
Married/Evli	Devlet Memuru	4,150,000	8,246,000	296.43	589.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	4.8	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	7,750,000	10,150,000	553.57	725.00	Müreffeh	Müreffeh	5.0	4.4	1	1
Single/Bekâr	Girişimci	1,435,000	8,106,000	102.50	579.00	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4.8	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	1,200,000	8,428,000	85.71	602.00	Fakir	Müreffeh	3.8	4.4	2	1
Married/Evli	Devlet Memuru	975,000	7,098,000	69.64	507.00	Fakir	Müreffeh	4.0	4.0	2	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	2,000,000	7,574,000	142.86	541.00	Müreffeh	Müreffeh	3.0	4.6	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	3,400,000	7,798,000	242.86	557.00	Müreffeh	Müreffeh	3.2	4.8	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	2,050,000	8,778,000	146.43	627.00	Müreffeh	Müreffeh	4.8	4.4	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	1,935,000	7,504,000	138.21	536.00	Müreffeh	Müreffeh	5.0	4.6	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	3,100,000	8,246,000	221.43	589.00	Müreffeh	Müreffeh	4.2	4.8	1	1
Single/Bekâr	Mimar	850,000	8,750,000	60.71	625.00	Fakir	Müreffeh	4.0	5.0	2	1
Single/Bekâr	Öğrenci	1,000,000	8,498,000	71.43	607.00	Fakir	Müreffeh	4.8	4.0	2	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	1,250,000	7,504,000	89.29	536.00	Fakir	Müreffeh	4.2	5.0	2	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	950,000	8,428,000	67.86	602.00	Fakir	Müreffeh	4.0	4.2	2	1
Married/Evli	Öğrenci	2,470,000	8,232,000	176.43	588.00	Müreffeh	Müreffeh	5.0	4.0	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	4,250,000	9,744,000	303.57	696.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	5.0	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	2,100,000	8,204,000	150.00	586.00	Müreffeh	Müreffeh	4.6	5.0	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	5,750,000	8,470,000	410.71	605.00	Müreffeh	Müreffeh	4.4	4.2	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	1,735,000	7,294,000	123.93	521.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	4.2	1	1
Single/Bekâr	Öğrenci	2,400,000	6,454,000	171.43	461.00	Müreffeh	Müreffeh	5.0	4.2	1	1

Ek 2'nin devamı

Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	680,000	8,498,000	48.57	607.00	Fakir	Müreffeh	4.4	4.8	2	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	1,430,000	7,098,000	102.14	507.00	Müreffeh	Müreffeh	4.6	3.4	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	8,250,000	10,248,000	589.29	732.00	Müreffeh	Müreffeh	4.2	4.8	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	1,275,000	9,744,000	91.07	696.00	Fakir	Müreffeh	4.0	5.0	2	1
Single/Bekâr	Öğrenci	1,500,000	7,252,000	107.14	518.00	Müreffeh	Müreffeh	5.0	4.2	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	2,500,000	8,876,000	178.57	634.00	Müreffeh	Müreffeh	4.6	5.0	1	1
Married/Evli	Çalışmıyor	3,355,000	7,854,000	239.64	561.00	Müreffeh	Müreffeh	4.2	4.6	1	1
Married/Evli	Devlet Memuru	1,270,000	7,504,000	90.71	536.00	Fakir	Müreffeh	4.0	4.4	2	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	4,050,000	7,504,000	289.29	536.00	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4.0	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	785,000	8,750,000	56.07	625.00	Fakir	Müreffeh	3.6	4.8	2	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	1,600,000	8,106,000	114.29	579.00	Müreffeh	Müreffeh	2.8	4.6	3	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	3,100,000	7,644,000	221.43	546.00	Müreffeh	Müreffeh	4.2	4.2	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	1,926,000	7,504,000	137.57	536.00	Müreffeh	Müreffeh	4.4	4.2	1	1
Married/Evli	Doktor	1,500,000	7,854,000	107.14	561.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	5.0	1	1
Married/Evli	Devlet Memuru	1,858,000	8,050,000	132.71	575.00	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4.2	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	1,000,000	8,498,000	71.43	607.00	Fakir	Müreffeh	5.0	5.0	2	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	1,625,000	7,448,000	116.07	532.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	5.0	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	987,000	7,112,000	70.50	508.00	Fakir	Müreffeh	4.2	5.0	2	1
Married/Evli	Girişimci	2,100,000	7,434,000	150.00	531.00	Müreffeh	Müreffeh	5.0	5.0	1	1
Married/Evli	Girişimci	1,975,000	8,498,000	141.07	607.00	Müreffeh	Müreffeh	4.2	4.6	1	1
Single/Bekâr	Öğrenci	1,050,000	8,876,000	75.00	634.00	Fakir	Müreffeh	3.8	5.0	2	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	3,150,000	7,994,000	225.00	571.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	4.2	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	1,050,000	7,770,000	75.00	555.00	Fakir	Müreffeh	4.8	4.0	2	1
Single/Bekâr	Geologist	1,000,000	7,770,000	71.43	555.00	Fakir	Müreffeh	4.6	5.0	2	1
Single/Bekâr	Girişimci	2,500,000	6,846,000	178.57	489.00	Müreffeh	Müreffeh	4.6	5.0	1	1

Ek 2'nin devamı

Married/Evli	Devlet Memuru	3,250,000	8,246,000	232.14	589.00	Müreffeh	Müreffeh	5.0	5.0	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	1,475,000	8,400,000	105.36	600.00	Müreffeh	Müreffeh	3.6	5.0	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	1,950,000	6,496,000	139.29	464.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	4.2	1	1
Single/Bekâr	Öğrenci	2,750,000	7,252,000	196.43	518.00	Müreffeh	Müreffeh	3.8	4.6	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	3,000,000	7,000,000	214.29	500.00	Müreffeh	Müreffeh	4.2	4.2	1	1
Married/Evli	Öğrenci	1,755,000	7,294,000	125.36	521.00	Müreffeh	Müreffeh	2.8	4.2	3	1
Married/Evli	Araştırmacı	2,925,000	8,120,000	208.93	580.00	Müreffeh	Müreffeh	3.4	5.0	1	1
Single/Bekâr	Öğrenci	1,875,000	7,294,000	133.93	521.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	4.4	1	1
Single/Bekâr	Devlet Memuru	1,910,000	6,748,000	136.43	482.00	Müreffeh	Müreffeh	4.4	4.4	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	2,015,000	8,848,000	143.93	632.00	Müreffeh	Müreffeh	4.4	5.0	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	4,050,000	10,444,000	289.29	746.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	5.0	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	3,175,000	7,420,000	226.79	530.00	Müreffeh	Müreffeh	4.4	4.6	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	2,045,000	8,218,000	146.07	587.00	Müreffeh	Müreffeh	5.0	5.0	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	1,675,000	7,756,000	119.64	554.00	Müreffeh	Müreffeh	4.8	4.4	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	5,120,000	11,494,000	365.71	821.00	Müreffeh	Müreffeh	4.0	4.8	1	1
Single/Bekâr	Girişimci	1,750,000	7,406,000	125.00	529.00	Müreffeh	Müreffeh	4.6	3.8	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	2,100,000	8,778,000	150.00	627.00	Müreffeh	Müreffeh	4.2	5.0	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	1,945,000	7,350,000	138.93	525.00	Müreffeh	Müreffeh	5.0	4.8	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	1,100,000	7,854,000	78.57	561.00	Fakir	Müreffeh	4.4	4.0	2	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	2,045,000	8,218,000	146.07	587.00	Müreffeh	Müreffeh	5.0	5.0	1	1

Ek 3: LPDP Bursiyelerinin CIBEST Yöntemine Göre Sınıflandırması Sonuçları (Manevi Refah)

Namaz		Oruç		Zekât ve İnfak		Ev Ortamı		Hükümet İcraatları		Toplam	
Önce	Sonra	Önce	Sonra	Önce	Sonra	Önce	Sonra	Önce	Sonra	Önce	Sonra
5	4	5	4	5	4	4	4	4	4	4.6	4
4	5	5	5	5	5	5	5	4	5	4.6	5
4	5	4	4	5	5	4	5	4	4	4.2	4.6
5	4	5	4	5	5	5	5	5	5	5	4.6
4	5	5	5	5	5	5	5	5	5	4.8	5
4	5	5	5	5	5	5	5	4	5	4.6	5
4	4	4	5	5	5	5	5	5	5	4.6	4.8
4	5	5	5	5	5	4	5	4	4	4.4	4.8
4	4	5	5	5	4	4	5	4	4	4.4	4.4
5	4	5	5	5	5	5	5	4	4	4.8	4.6
4	4	4	5	4	5	4	4	4	5	4	4.6
4	4	5	4	5	4	5	5	5	5	4.8	4.4
4	5	5	5	5	5	5	5	5	5	4.8	5
4	4	5	5	5	5	4	5	4	5	4.4	4.8
4	5	4	5	5	5	3	5	3	4	3.8	4.8
4	3	5	3	5	4	5	4	5	5	4.8	3.8
4	4	5	5	4	5	4	5	4	5	4.2	4.8
4	5	4	5	4	5	3	5	4	4	3.8	4.8
4	4	5	3	5	4	5	4	5	4	4.8	3.8
5	5	4	4	5	5	5	5	5	5	4.8	4.8
4	5	5	5	5	5	5	5	4	4	4.6	4.8
4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5

4	4	4	5	5	5	5	5	5	5	4.6	4.8
4	4	5	5	5	5	4	5	4	5	4.4	4.8
4	5	4	5	5	4	4	5	4	5	4.2	4.8
4	4	5	5	5	5	5	5	4	5	4.6	4.8
5	5	5	5	5	5	4	5	4	4	4.6	4.8
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
3	4	4	5	5	5	4	5	4	4	4	4.6
4	4	4	5	4	5	3	5	3	3	3.6	4.4
5	5	5	5	4	5	5	5	5	5	4.8	5
4	4	5	5	5	5	4	5	4	5	4.4	4.8
4	4	5	4	5	4	4	5	4	5	4.4	4.4
4	4	5	4	5	5	4	4	4	4	4.4	4.2
4	4	4	5	5	5	4	5	4	5	4.2	4.8
4	3	5	3	5	5	5	5	5	5	4.8	4.2
3	4	4	4	5	5	4	5	4	4	4	4.4
4	5	5	5	4	5	4	4	4	4	4.2	4.6
4	4	4	5	4	5	4	5	4	5	4	4.8
4	4	5	4	5	5	5	5	5	5	4.8	4.6
5	5	5	5	5	5	4	5	3	5	4.4	5
5	4	5	4	5	4	5	4	5	5	5	4.2
5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4
4	5	5	5	5	5	4	5	3	4	4.2	4.8
4	5	5	5	4	5	3	5	4	4	4	4.8
4	4	5	5	5	5	5	5	5	5	4.8	4.8
4	5	5	5	5	5	5	5	5	5	4.8	5
4	3	5	3	5	4	5	5	4	4	4.6	3.8

5	4	4	5	4	5	4	5	4	5	4.2	4.8
4	4	5	4	5	4	5	4	5	5	4.8	4.2
4	5	4	5	4	5	4	5	3	5	3.8	5
3	3	4	5	4	5	4	5	4	5	3.8	4.6
4	4	5	4	5	5	5	5	5	5	4.8	4.6
4	5	4	5	4	5	4	5	3	5	3.8	5
5	5	5	4	5	5	5	5	5	5	5	4.8
4	4	5	4	4	5	3	5	3	4	3.8	4.4
4	5	4	4	4	5	4	5	4	5	4	4.8
5	4	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.6
5	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.8	5
4	5	5	5	4	5	4	5	3	5	4	5
4	4	4	5	4	5	4	5	3	3	3.8	4.4
4	4	5	4	5	4	4	4	4	4	4.4	4
4	5	5	5	5	5	5	5	4	5	4.6	5
5	4	5	4	5	4	5	4	5	5	5	4.2
5	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.8	5
4	5	4	4	5	5	4	4	5	5	4.4	4.6
4	5	4	5	4	5	3	5	4	5	3.8	5
4	5	5	5	5	4	4	5	4	5	4.4	4.8
4	5	4	4	5	5	3	4	4	4	4	4.4
4	4	5	4	5	4	4	4	4	4	4.4	4
4	4	5	4	5	4	5	5	4	4	4.6	4.2
4	5	4	5	5	5	5	5	4	5	4.4	5
5	4	5	4	5	4	5	5	4	5	4.8	4.4
5	5	5	4	5	5	5	5	4	5	4.8	4.8
4	5	5	5	5	5	3	5	4	4	4.2	4.8

4	4	4	5	5	5	3	4	4	4	4	4.4
4	5	4	5	5	5	4	5	4	4	4.2	4.8
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
4	5	4	5	4	5	5	5	5	5	4.4	5
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
4	5	5	5	5	5	5	5	5	5	4.8	5
4	5	3	5	5	5	5	5	4	5	4.2	5
5	5	4	5	5	5	5	5	5	5	4.8	5
4	4	4	4	5	5	5	4	5	5	4.6	4.4
3	5	4	5	4	5	4	5	4	4	3.8	4.8
4	5	5	5	5	5	5	5	5	5	4.8	5
5	4	4	4	4	4	5	4	5	5	4.6	4.2
5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
4	4	4	5	4	5	4	5	4	5	4	4.8
4	5	5	4	4	5	4	5	4	4	4.2	4.6
5	4	5	4	5	5	5	5	5	4	5	4.4
5	4	4	4	4	4	4	5	5	5	4.4	4.4
5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4
3	5	4	5	4	5	4	4	4	4	3.8	4.6
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
4	4	5	4	5	5	5	4	4	4	4.6	4.2
4	5	5	5	5	5	5	5	5	5	4.8	5
5	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.6	4.6
5	4	4	5	4	5	5	5	4	5	4.4	4.8
5	5	4	5	5	5	4	5	5	5	4.6	5
3	4	3	5	5	5	3	5	5	5	3.8	4.8

4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
4	4	3	3	3	4	4	4	4	4	3.6	3.8
4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5
4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5
5	5	4	5	4	5	4	5	5	5	4.4	5
5	5	4	4	4	3	5	5	5	4	4.6	4.2
5	5	5	4	5	4	5	5	5	5	5	4.6
5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
4	4	4	5	4	5	4	5	4	5	4	4.8
4	5	5	4	4	5	4	5	4	4	4.2	4.6
5	4	5	4	5	5	5	5	5	4	5	4.4
5	4	4	4	4	4	4	5	5	5	4.4	4.4
5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4
3	5	4	5	4	5	4	4	4	4	3.8	4.6
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
4	4	5	4	5	5	5	4	4	4	4.6	4.2
4	5	5	5	5	5	5	5	5	5	4.8	5
5	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.6	4.6
5	4	4	5	4	5	5	5	4	5	4.4	4.8
5	5	4	5	5	5	4	5	5	5	4.6	5
3	4	3	5	5	5	3	5	5	5	3.8	4.8
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
4	4	3	3	3	4	4	4	4	4	3.6	3.8
4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5
4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5
5	5	4	5	4	5	4	5	5	5	4.4	5

5	5	4	4	4	3	5	5	5	4	4.6	4.2
5	5	5	4	5	4	5	5	5	5	5	4.6
3	5	3	5	3	5	3	4	3	4	3	4.6
3	5	3	5	3	5	3	5	4	4	3.2	4.8
5	4	5	4	5	5	5	5	4	4	4.8	4.4
5	4	5	4	5	5	5	5	5	5	5	4.6
4	5	4	5	5	5	4	5	4	4	4.2	4.8
4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5
5	4	5	4	5	4	4	4	5	4	4.8	4
4	5	4	5	4	5	4	5	5	5	4.2	5
4	5	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4.2
5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4
4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5
5	5	5	5	5	5	4	5	4	5	4.6	5
5	4	5	5	4	4	4	4	4	4	4.4	4.2
4	3	4	5	4	5	4	4	4	4	4	4.2
5	4	5	4	5	4	5	4	5	5	5	4.2
5	5	5	4	4	5	4	5	4	5	4.4	4.8
4	3	4	3	5	3	5	4	5	4	4.6	3.4
5	4	4	5	4	5	4	5	4	5	4.2	4.8
4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5
5	3	5	4	5	5	5	4	5	5	5	4.2
4	5	4	5	5	5	5	5	5	5	4.6	5
4	5	4	5	5	5	4	4	4	4	4.2	4.6
4	4	4	4	4	5	4	4	4	5	4	4.4
5	4	4	4	5	4	4	4	5	4	4.6	4
3	5	4	5	3	4	4	5	4	5	3.6	4.8

3	4	2	5	3	4	2	5	4	5	2.8	4.6
4	3	4	5	4	4	5	5	4	4	4.2	4.2
5	5	5	4	4	3	4	5	4	4	4.4	4.2
4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5
5	4	5	4	5	5	4	4	4	4	4.6	4.2
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
4	5	4	5	3	5	4	5	5	5	4	5
5	5	4	5	3	5	4	5	5	5	4.2	5
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
4	4	5	5	4	5	4	5	4	4	4.2	4.6
3	5	4	5	4	5	4	5	4	5	3.8	5
4	5	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4.2
5	4	5	4	5	4	5	4	4	4	4.8	4
5	5	4	5	4	5	5	5	5	5	4.6	5
4	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.6	5
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
3	5	3	5	3	5	4	5	5	5	3.6	5
4	4	4	4	4	5	4	4	4	4	4	4.2
5	5	3	5	3	4	4	4	4	5	3.8	4.6
4	4	3	3	5	5	4	4	5	5	4.2	4.2
3	3	3	5	3	5	2	4	3	4	2.8	4.2
4	5	3	5	3	5	3	5	4	5	3.4	5
4	4	4	4	4	5	4	5	4	4	4	4.4
3	5	4	5	5	4	5	4	5	4	4.4	4.4
5	5	5	5	3	5	4	5	5	5	4.4	5
4	5	4	5	5	5	3	5	4	5	4	5
5	4	4	4	5	5	4	5	4	5	4.4	4.6

5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
5	4	5	4	5	5	5	5	4	4	4.8	4.4	
5	5	4	5	3	5	4	5	4	4	4	4.8	
4	3	5	4	5	4	5	4	4	4	4.6	3.8	
3	5	4	5	5	5	5	5	4	5	4.2	5	
5	4	5	5	5	5	5	5	5	5	5	4.8	
4	4	4	4	5	4	5	4	4	4	4.4	4	

Ek 4: YTB Bursiyelerinin CIBEST Yöntemine Göre Sınıflandırması Sonuçları (Maddi (Ekonomik) Refah)

Medeni Hal	Meslek (Şimdiki)	ABD Doları olarak aylık elde edilen gelir miktarı		Toplam MV		Toplam SV		Kadranı	
		Önce	Sonra	Önce	Sonra	Önce	Sonra	Önce	Sonra
Married/Evli	Girişimci	100	1000	Müreffeh	Müreffeh	5	5	1	1
Married/Evli	Girişimci	120	750	Müreffeh	Müreffeh	5	4.8	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	120	500	Müreffeh	Müreffeh	4.8	3	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	250	610	Müreffeh	Müreffeh	2.8	4.4	3	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	67	450	Fakir	Müreffeh	4	4.2	2	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	67	950	Fakir	Müreffeh	4	4.4	2	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	300	668	Müreffeh	Müreffeh	3.8	3	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	67	630	Fakir	Müreffeh	4	3.8	2	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	65	585	Fakir	Müreffeh	4	3.4	2	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	55	600	Fakir	Müreffeh	4.2	4.6	2	1
Married/Evli	Girişimci	485	780	Müreffeh	Müreffeh	4.2	4.4	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	200	650	Müreffeh	Müreffeh	3	4	1	1
Married/Evli	STK	120	500	Müreffeh	Müreffeh	2.8	4	3	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	65	580	Fakir	Müreffeh	3.4	5	2	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	150	825	Müreffeh	Müreffeh	4.4	3.8	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	134	420	Müreffeh	Müreffeh	4.8	4.4	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	100	320	Müreffeh	Müreffeh	4.4	4.8	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	90	545	Fakir	Müreffeh	4	4.4	2	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	187	915	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4.6	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	67	625	Fakir	Müreffeh	4.2	4.2	2	1
Married/Evli	Devlet Memuru	100	515	Müreffeh	Müreffeh	3.4	4.2	1	1
Single/Bekâr	STK	85	415	Fakir	Müreffeh	4	3.8	2	1

Ek 4'ün devamı

Married/Evli	STK	250	350	Müreffeh	Müreffeh	4	4	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	357	400	Müreffeh	Müreffeh	3.8	4.6	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	285	626	Müreffeh	Müreffeh	5	5	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	125	350	Müreffeh	Müreffeh	3.6	3.8	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	230	350	Müreffeh	Müreffeh	4.6	3.8	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	67	612	Fakir	Müreffeh	3.6	5	2	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	67	300	Fakir	Müreffeh	4.2	3	2	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	92	625	Fakir	Müreffeh	3.8	4.6	2	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	115	825	Müreffeh	Müreffeh	4	4.8	1	1
Single/Bekâr	STK	98	415	Müreffeh	Müreffeh	3.4	4.6	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	100	453	Müreffeh	Müreffeh	4.6	5	1	1
Married/Evli	STK	138	475	Müreffeh	Müreffeh	5	4.6	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	50	310	Fakir	Müreffeh	3	3.8	2	1
Single/Bekâr	Devlet Memuru	275	650	Müreffeh	Müreffeh	4	4.4	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	480	450	Müreffeh	Müreffeh	4.8	4	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	85	900	Fakir	Müreffeh	4.4	4	2	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	72	750	Fakir	Müreffeh	4.4	3.6	2	1
Single/Bekâr	STK	78	785	Fakir	Müreffeh	4.6	5	2	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	65	350	Fakir	Müreffeh	3	5	2	1
Married/Evli	STK	200	550	Müreffeh	Müreffeh	4.2	4	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	53	765	Fakir	Müreffeh	4	4.8	2	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	335	1300	Müreffeh	Müreffeh	4	4.4	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	335	350	Müreffeh	Müreffeh	3.8	4.4	1	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	232	340	Müreffeh	Müreffeh	4.4	4.2	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	50	333	Fakir	Müreffeh	4.6	4	2	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	80	800	Fakir	Müreffeh	4.4	4.4	2	1

Ek 4'ün devamı

Married/Evli	Özel sektörde çalışan	65	1325	Fakir	Müreffeh	4.8	4.4	2	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	425	975	Müreffeh	Müreffeh	3.8	4.8	1	1
Single/Bekâr	STK	50	400	Fakir	Müreffeh	3.8	4.8	2	1
Single/Bekâr	STK	55	1100	Fakir	Müreffeh	4	4.2	2	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	65	1250	Fakir	Müreffeh	5	4.6	2	1
Married/Evli	Devlet Memuru	72	575	Fakir	Müreffeh	4.6	4.4	2	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	350	485	Müreffeh	Müreffeh	4.2	4.4	1	1
Married/Evli	STK	115	350	Müreffeh	Müreffeh	4.8	3.6	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	67	395	Fakir	Müreffeh	4.2	4.4	2	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	300	575	Müreffeh	Müreffeh	3.8	4.6	1	1
Single/Bekâr	STK	420	1275	Müreffeh	Müreffeh	4	4.6	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	285	745	Müreffeh	Müreffeh	4.2	4	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	65	525	Fakir	Müreffeh	3.6	4.8	2	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	115	540	Müreffeh	Müreffeh	3.4	5	1	1
Married/Evli	STK	115	600	Müreffeh	Müreffeh	4	5	1	1
Married/Evli	STK	390	425	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4.6	1	1
Married/Evli	Yeni mezun	550	675	Müreffeh	Müreffeh	3.8	4.6	1	1
Single/Bekâr	STK	85	725	Fakir	Müreffeh	3.2	5	2	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	100	815	Müreffeh	Müreffeh	4.8	5	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	72	495	Fakir	Müreffeh	4.4	4.2	2	1
Married/Evli	STK	95	635	Fakir	Müreffeh	5	5	2	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	180	800	Müreffeh	Müreffeh	4.2	4	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	150	825	Müreffeh	Müreffeh	4.4	4.8	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	201	415	Müreffeh	Müreffeh	5	4	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	280	315	Müreffeh	Müreffeh	4	3.8	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	65	525	Fakir	Müreffeh	3.6	4	2	1

Ek 4'ün devamı

Single/Bekâr	STK	100	300	Müreffeh	Müreffeh	5	4.4	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	100	980	Müreffeh	Müreffeh	4	4.8	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	287	400	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4.8	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	90	500	Fakir	Müreffeh	4.2	4.8	2	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	125	375	Müreffeh	Müreffeh	2.8	4.6	3	1
Married/Evli	Yeni mezun	250	425	Müreffeh	Müreffeh	4.4	4.4	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	735	980	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4.8	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	92	285	Fakir	Müreffeh	3.6	4.2	2	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	100	400	Müreffeh	Müreffeh	4.4	4.4	1	1
Married/Evli	STK	425	350	Müreffeh	Müreffeh	4.4	5	1	1
Married/Evli	Devlet Memuru	215	415	Müreffeh	Müreffeh	3.8	4.6	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	175	285	Müreffeh	Müreffeh	4.4	4	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	280	325	Müreffeh	Müreffeh	4.4	4	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	143	485	Müreffeh	Müreffeh	4.8	5	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	100	430	Müreffeh	Müreffeh	4.4	5	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	135	430	Müreffeh	Müreffeh	4.2	4	1	1
Single/Bekâr	Devlet Memuru	85	325	Fakir	Müreffeh	5	4.6	2	1
Single/Bekâr	Öğretmen/Doçent	108	425	Müreffeh	Müreffeh	4.4	5	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	210	375	Müreffeh	Müreffeh	3.6	5	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	98	330	Müreffeh	Müreffeh	4.4	4.8	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	123	415	Müreffeh	Müreffeh	3	4.2	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	100	325	Müreffeh	Müreffeh	4.4	4.6	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	217	325	Müreffeh	Müreffeh	4.6	5	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	225	450	Müreffeh	Müreffeh	4.4	5	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	192	325	Müreffeh	Müreffeh	4.2	4.4	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	110	325	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4.2	1	1

Ek 4'ün devamı

Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	100	525	Müreffeh	Müreffeh	5	5	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	145	500	Müreffeh	Müreffeh	3.6	5	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	135	325	Müreffeh	Müreffeh	4.2	4	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	98	420	Müreffeh	Müreffeh	4	4.8	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	107	385	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4.4	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	135	485	Müreffeh	Müreffeh	4.6	5	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	101	325	Müreffeh	Müreffeh	3.6	4	1	1
Married/Evli	STK	90	325	Fakir	Müreffeh	4.4	4.6	2	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	132	310	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4.6	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	150	325	Müreffeh	Müreffeh	5	4.8	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	125	680	Müreffeh	Müreffeh	4.4	4.8	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	200	325	Müreffeh	Müreffeh	3.8	4	1	1
Single/Bekâr	STK	198	325	Müreffeh	Müreffeh	3.8	4.4	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	205	300	Müreffeh	Müreffeh	3	3.8	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	175	335	Müreffeh	Müreffeh	4	5	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	115	315	Müreffeh	Müreffeh	4.6	5	1	1
Single/Bekâr	STK	132	400	Müreffeh	Müreffeh	5	4.6	1	1
Single/Bekâr	Devlet memuru	109	415	Müreffeh	Müreffeh	4.2	5	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	102	310	Müreffeh	Müreffeh	3.8	3.8	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	112	375	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4.8	1	1
Married/Evli	Yeni mezun	210	375	Müreffeh	Müreffeh	4.2	5	1	1
Married/Evli	Devlet memuru	150	415	Müreffeh	Müreffeh	3.6	5	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	112	425	Müreffeh	Müreffeh	5	5	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	145	680	Müreffeh	Müreffeh	4	4.6	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	132	435	Müreffeh	Müreffeh	4.4	5	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	190	315	Müreffeh	Müreffeh	4.8	4	1	1

Ek 4'ün devamı

Married/Evli	Devlet memuru	110	450	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4.8	1	1
Married/Evli	Yeni mezun	132	420	Müreffeh	Müreffeh	5	4	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	115	300	Müreffeh	Müreffeh	4.2	5	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	100	425	Müreffeh	Müreffeh	4	4	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	110	600	Müreffeh	Müreffeh	4.4	5	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	115	725	Müreffeh	Müreffeh	4	5	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	120	430	Müreffeh	Müreffeh	4.2	5	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	105	325	Müreffeh	Müreffeh	4.8	3.8	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	98	330	Müreffeh	Müreffeh	5	4.8	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	100	680	Müreffeh	Müreffeh	4	5	1	1
Single/Bekâr	STK	132	415	Müreffeh	Müreffeh	4.4	5	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	150	425	Müreffeh	Müreffeh	5	4	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	110	440	Müreffeh	Müreffeh	4.2	5	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	102	440	Müreffeh	Müreffeh	4.4	5	1	1
Single/Bekâr	STK	115	515	Müreffeh	Müreffeh	4.6	5	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	190	440	Müreffeh	Müreffeh	4	5	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	121	410	Müreffeh	Müreffeh	5	4	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	102	410	Müreffeh	Müreffeh	3	4	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	106	650	Müreffeh	Müreffeh	4	5	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	97	600	Müreffeh	Müreffeh	4.6	5	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	100	450	Müreffeh	Müreffeh	5	4.8	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	182	415	Müreffeh	Müreffeh	4	5	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	173	415	Müreffeh	Müreffeh	4.2	4.4	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	195	450	Müreffeh	Müreffeh	4.2	5	1	1
Married/Evli	STK	285	680	Müreffeh	Müreffeh	4.6	5	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	105	485	Müreffeh	Müreffeh	4.8	4	1	1

Ek 4'ün devamı

Married/Evli	Özel sektörde çalışan	193	415	Müreffeh	Müreffeh	4.4	5	1	1
Married/Evli	Devlet memuru	110	425	Müreffeh	Müreffeh	5	5	1	1
Married/Evli	Devlet memuru	163	425	Müreffeh	Müreffeh	2.8	4	3	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	175	415	Müreffeh	Müreffeh	4	4	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	101	415	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	110	430	Müreffeh	Müreffeh	4.6	5	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	157	445	Müreffeh	Müreffeh	4.6	5	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	125	400	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	127	575	Müreffeh	Müreffeh	4.4	5	1	1
Married/Evli	Yeni mezun	85	430	Fakir	Müreffeh	5	5	2	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	315	430	Müreffeh	Müreffeh	4	5	1	1
Single/Bekâr	STK	145	445	Müreffeh	Müreffeh	4.2	4	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	310	925	Müreffeh	Müreffeh	4.2	5	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	143	515	Müreffeh	Müreffeh	4.6	5	1	1
Single/Bekâr	STK	195	425	Müreffeh	Müreffeh	4.6	4	1	1
Married/Evli	Devlet memuru	210	415	Müreffeh	Müreffeh	4	3	1	1
Single/Bekâr	Devlet memuru	115	415	Müreffeh	Müreffeh	3.8	5	1	1
Single/Bekâr	Devlet memuru	145	415	Müreffeh	Müreffeh	3.4	5	1	1
Single/Bekâr	Devlet memuru	167	585	Müreffeh	Müreffeh	3	5	1	1
Married/Evli	Özel sektörde çalışan	200	525	Müreffeh	Müreffeh	3.8	5	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	122	515	Müreffeh	Müreffeh	4	4	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	212	420	Müreffeh	Müreffeh	4.6	5	1	1
Married/Evli	Yeni mezun	109	415	Müreffeh	Müreffeh	2.8	4	3	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	135	420	Müreffeh	Müreffeh	3.2	4	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	142	415	Müreffeh	Müreffeh	4	5	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	110	420	Müreffeh	Müreffeh	3.4	5	1	1

Ek 4'ün devamı

Married/Evli	Özel sektörde çalışan	175	385	Müreffeh	Müreffeh	2.6	4	3	1
Married/Evli	Yeni mezun	134	415	Müreffeh	Müreffeh	5	5	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	153	630	Müreffeh	Müreffeh	4.6	5	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	98	435	Müreffeh	Müreffeh	4	4	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	187	400	Müreffeh	Müreffeh	3.4	4	1	1
Married/Evli	Devlet memuru	215	450	Müreffeh	Müreffeh	4.4	5	1	1
Married/Evli	Devlet memuru	223	585	Müreffeh	Müreffeh	4.8	5	1	1
Married/Evli	Öğretmen/Doçent	157	430	Müreffeh	Müreffeh	4.4	5	1	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	132	430	Müreffeh	Müreffeh	4.6	5	1	1
Single/Bekâr	STK	110	415	Müreffeh	Müreffeh	4.2	4	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	100	415	Müreffeh	Müreffeh	4.6	5	1	1
Single/Bekâr	Özel sektörde çalışan	87	430	Fakir	Müreffeh	4.6	5	2	1
Single/Bekâr	Yeni mezun	275	515	Müreffeh	Müreffeh	4.6	5	1	1

Ek 5: YTB Bursiyelerinin CIBEST Yöntemine Göre Sınıflandırması Sonuçları (Manevi Refah)

Namaz		Oruç		Zekât ve İnfak		Ev Ortamı		Hükûmet İcraatları		Toplam	
Önce	Sonra	Önce	Sonra	Önce	Sonra	Önce	Sonra	Önce	Sonra	Önce	Sonra
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
5	5	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.8
5	3	5	3	5	3	5	3	4	3	4.8	3
2	4	3	4	3	5	3	5	3	4	2.8	4.4
4	4	4	4	4	5	4	5	4	3	4	4.2
4	4	4	4	4	5	4	5	4	4	4	4.4
3	3	4	2	4	3	4	3	4	4	3.8	3
4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	4	3.8
4	3	4	3	4	3	4	4	4	4	4	3.4
4	5	5	5	4	4	3	4	5	5	4.2	4.6
4	5	4	4	4	3	4	5	5	5	4.2	4.4
3	4	4	4	3	4	2	5	3	3	3	4
2	4	2	4	3	4	3	4	4	4	2.8	4
3	5	3	5	3	5	4	5	4	5	3.4	5
4	3	4	3	5	5	5	4	4	4	4.4	3.8
5	5	5	4	5	4	4	4	5	5	4.8	4.4
5	5	5	5	4	5	4	5	4	4	4.4	4.8
4	5	4	5	4	4	4	4	4	4	4	4.4
5	5	4	4	4	4	5	5	5	5	4.6	4.6
5	4	4	5	5	4	3	4	4	4	4.2	4.2
3	5	3	4	4	4	3	4	4	4	3.4	4.2
4	4	4	3	4	4	4	4	4	4	4	3.8

Ek 5'in devamı

4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
4	5	5	5	3	4	3	4	4	5	3.8	4.6
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
3	3	3	3	3	4	4	4	5	5	3.6	3.8
4	3	5	4	5	4	5	4	4	4	4.6	3.8
3	5	3	5	4	5	4	5	4	5	3.6	5
4	3	4	3	5	3	4	3	4	3	4.2	3
3	4	4	5	4	5	4	4	4	5	3.8	4.6
4	5	4	5	4	4	4	5	4	5	4	4.8
3	5	3	4	3	5	4	5	4	4	3.4	4.6
5	5	5	5	4	5	4	5	5	5	4.6	5
5	5	5	4	5	4	5	5	5	5	5	4.6
3	4	3	5	3	4	3	3	3	3	3	3.8
4	5	4	4	4	4	4	5	4	4	4	4.4
5	4	5	4	4	4	5	4	5	4	4.8	4
4	4	5	4	5	4	4	4	4	4	4.4	4
4	4	4	3	4	3	5	3	5	5	4.4	3.6
5	5	5	5	5	5	4	5	4	5	4.6	5
3	5	3	5	3	5	3	5	3	5	3	5
4	4	4	4	5	4	4	4	4	4	4.2	4
4	5	4	5	4	5	4	5	4	4	4	4.8
4	5	4	4	4	5	4	4	4	4	4	4.4
4	5	3	5	4	4	4	4	4	4	3.8	4.4
4	4	4	4	4	4	5	4	5	5	4.4	4.2
4	4	4	4	5	4	5	4	5	4	4.6	4

Ek 5'in devamı

5	5	5	4	4	4	4	5	4	4	4.4	4.4
5	5	5	5	5	4	5	4	4	4	4.8	4.4
4	5	4	5	4	5	3	5	4	4	3.8	4.8
4	5	4	5	4	5	3	4	4	5	3.8	4.8
4	4	4	4	4	5	4	4	4	4	4	4.2
5	4	5	4	5	5	5	5	5	5	5	4.6
5	4	5	5	5	5	4	4	4	4	4.6	4.4
4	5	5	4	4	5	4	4	4	4	4.2	4.4
5	4	5	3	5	3	5	4	4	4	4.8	3.6
4	4	4	5	4	4	5	5	4	4	4.2	4.4
3	5	4	5	4	5	4	4	4	4	3.8	4.6
4	5	4	5	4	4	4	5	4	4	4	4.6
4	4	4	4	5	4	4	4	4	4	4.2	4
4	5	4	5	4	5	3	5	3	4	3.6	4.8
3	5	4	5	4	5	3	5	3	5	3.4	5
4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5
5	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4.6	4.6
4	5	4	5	3	5	4	4	4	4	3.8	4.6
3	5	3	5	4	5	3	5	3	5	3.2	5
5	5	5	5	5	5	5	5	4	5	4.8	5
4	4	4	3	4	4	5	5	5	5	4.4	4.2
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
5	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4.2	4
4	5	4	5	4	4	5	5	5	5	4.4	4.8
5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4
4	4	4	3	4	3	4	4	4	5	4	3.8

Ek 5'in devamı

3	4	3	4	4	4	4	4	4	4	3.6	4
5	4	5	4	5	5	5	4	5	5	5	4.4
4	5	4	5	4	5	4	5	4	4	4	4.8
4	5	5	5	5	5	5	5	4	4	4.6	4.8
4	5	4	5	5	5	4	5	4	4	4.2	4.8
3	4	2	4	3	5	3	5	3	5	2.8	4.6
4	5	5	4	5	4	4	5	4	4	4.4	4.4
5	5	5	5	5	5	4	5	4	4	4.6	4.8
3	4	4	4	3	5	4	4	4	4	3.6	4.2
4	4	4	4	5	4	4	5	5	5	4.4	4.4
5	5	4	5	4	5	5	5	4	5	4.4	5
5	5	4	4	3	4	3	5	4	5	3.8	4.6
4	4	5	4	5	4	4	4	4	4	4.4	4
4	4	5	4	4	4	4	4	5	4	4.4	4
5	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4.8	5
5	5	4	5	5	5	4	5	4	5	4.4	5
4	4	4	4	5	4	4	4	4	4	4.2	4
5	4	5	5	5	5	5	5	5	4	5	4.6
4	5	5	5	5	5	4	5	4	5	4.4	5
3	5	4	5	3	5	4	5	4	5	3.6	5
3	5	4	5	5	4	5	5	5	5	4.4	4.8
3	4	3	4	3	5	3	4	3	4	3	4.2
4	5	4	4	4	4	5	5	5	5	4.4	4.6
5	5	5	5	5	5	4	5	4	5	4.6	5
4	5	5	5	4	5	4	5	5	5	4.4	5
4	5	4	4	4	4	4	5	5	4	4.2	4.4

Ek 5'in devamı

5	4	5	4	5	5	4	4	4	4	4.6	4.2
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
4	5	3	5	3	5	4	5	4	5	3.6	5
3	4	4	4	5	4	5	4	4	4	4.2	4
4	5	4	5	4	5	4	5	4	4	4	4.8
5	5	4	4	4	5	5	4	5	4	4.6	4.4
5	5	5	5	5	5	4	5	4	5	4.6	5
4	4	3	4	3	4	4	4	4	4	3.6	4
5	5	4	4	5	4	4	5	4	5	4.4	4.6
4	5	4	5	5	4	5	4	5	5	4.6	4.6
5	4	5	5	5	5	5	5	5	5	5	4.8
4	4	5	5	4	5	5	5	4	5	4.4	4.8
4	4	5	4	3	4	3	4	4	4	3.8	4
4	5	3	5	4	4	4	4	4	4	3.8	4.4
3	4	3	4	2	3	3	4	4	4	3	3.8
4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5
5	5	5	5	5	5	4	5	4	5	4.6	5
5	4	5	4	5	5	5	5	5	5	5	4.6
4	5	4	5	5	5	4	5	4	5	4.2	5
4	4	3	3	4	4	4	4	4	4	3.8	3.8
5	4	4	5	4	5	5	5	5	5	4.6	4.8
4	5	4	5	4	5	4	5	5	5	4.2	5
3	5	3	5	4	5	4	5	4	5	3.6	5
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
4	5	4	5	4	4	4	4	4	5	4	4.6

Ek 5'in devamı

3	5	4	5	5	5	5	5	5	5	4.4	5
5	4	5	4	5	4	4	4	5	4	4.8	4
4	5	5	5	5	5	4	5	5	4	4.6	4.8
5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4
5	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4.2	5
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
5	5	4	5	3	5	5	5	5	5	4.4	5
4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5
3	5	5	5	4	5	4	5	5	5	4.2	5
5	4	4	3	5	4	5	4	5	4	4.8	3.8
5	5	5	5	5	5	5	5	5	4	5	4.8
4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5
4	5	5	5	4	5	5	5	4	5	4.4	5
5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4
4	5	5	5	4	5	4	5	4	5	4.2	5
5	5	5	5	5	5	3	5	4	5	4.4	5
5	5	5	5	4	5	5	5	4	5	4.6	5
4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5
5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4
3	4	3	4	3	4	3	4	3	4	3	4
4	5	4	5	3	5	5	5	4	5	4	5
5	5	5	5	5	5	4	5	4	5	4.6	5
5	5	5	5	5	5	5	5	5	4	5	4.8
4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5
5	4	3	5	4	5	5	4	4	4	4.2	4.4

Ek 5'in devamı

4	5	5	5	4	5	4	5	4	5	4.2	5
4	5	5	5	4	5	5	5	5	5	4.6	5
5	4	5	4	5	4	5	4	4	4	4.8	4
5	5	4	5	4	5	5	5	4	5	4.4	5
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
3	4	3	4	3	4	2	4	3	4	2.8	4
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
5	4	4	4	5	4	4	4	5	4	4.6	4
5	5	4	5	5	5	4	5	5	5	4.6	5
4	5	5	5	5	5	5	5	4	5	4.6	5
5	4	5	4	4	4	5	4	4	4	4.6	4
5	5	4	5	4	5	5	5	4	5	4.4	5
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5
5	4	5	4	5	4	3	4	3	4	4.2	4
4	5	4	5	5	5	4	5	4	5	4.2	5
5	5	4	5	5	5	4	5	5	5	4.6	5
5	4	5	4	5	4	4	4	4	4	4.6	4
4	3	4	3	4	3	4	3	4	3	4	3
3	5	4	5	4	5	4	5	4	5	3.8	5
4	5	3	5	3	5	3	5	4	5	3.4	5
3	5	3	5	3	5	3	5	3	5	3	5
4	5	5	5	3	5	4	5	3	5	3.8	5
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
3	5	5	5	5	5	5	5	5	5	4.6	5

Ek 5'in devamı

3	4	3	4	2	4	3	4	3	4	2.8	4
4	4	3	4	3	4	3	4	3	4	3.2	4
4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5
3	5	4	5	3	5	4	5	3	5	3.4	5
3	4	2	4	2	4	3	4	3	4	2.6	4
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
5	5	4	5	5	5	4	5	5	5	4.6	5
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
3	4	4	4	3	4	4	4	3	4	3.4	4
4	5	4	5	4	5	5	5	5	5	4.4	5
5	5	5	5	5	5	5	5	4	5	4.8	5
5	5	4	5	4	5	4	5	5	5	4.4	5
5	5	4	5	4	5	5	5	5	5	4.6	5
4	4	4	4	5	4	4	4	4	4	4.2	4
5	5	4	5	5	5	4	5	5	5	4.6	5
5	5	5	5	4	5	4	5	5	5	4.6	5
5	5	4	5	5	5	4	5	5	5	4.6	5

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Fatchul WACHID	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Fakülte	İlahiyat
Bölümü	İlahiyat
Makale ve Bildiriler	
<ol style="list-style-type: none">1. Wachid, F., & Yunita D. N. (2021). The effect of government scholarships on spiritual welfare of scholarship alumni: an example of Indonesian LPDP scholarship. <i>6.uluslararası öğrenci sempozyumu bildiriler kitabı</i>, 3, 243-270.2. Wachid, F., & Yunita, D. N. (2019). The disclosure of financial and non-financial performance via narrative communication: Islamic bank annual report. <i>Sebelas maret business review</i>, 4(2), 77-92. https://doi.org/10.20961/smbr.v4i2.360423. Wachid, F. (2018). <i>Endonezya'daki para vakıfların teşkilinin ve gelişiminin analizi</i>, II. Uluslararası Ekonomi, Finans ve Ekonometri Sempozyumu, Bandırma, Turkey. http://acikerisim.karatay.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.12498/1458/isefe_2018_%C3%B6zet.pdf?sequence=1	